પ્રકાશકનું નિવેદન

ગુજરાતમાં આદિવાસી વસ્તી ઘણા મોટા પ્રમાણમાં છે; છતાં તેમનો પરિચય કરાવે એવું પણ સાહિત્ય આજ સુધી પ્રસિદ્ધ થતું નહોતું. ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે ઑક્ટોબર ૧૯૫૫માં 'પંચમહાલના આદિવાસીઓ' એ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું. ૧૯૬૨માં આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્રની અહીં સ્થાપના થઈ તે પછી આવું સાહિત્ય અહીં ક્રમે ક્રમે પ્રસિદ્ધ થતું રહ્યું છે. તેમાંય આદિવાસીઓની બોલી વિશે તો આપણે ત્યાં કશું જ સાહિત્ય હતું નહિ. આ વિષય મહત્ત્વનો છે. પરંતુ તે માટે તજ્જ્ઞતા જરૂરી છે. ભાઈ શાંતિભાઈ આચાર્ય ભાષાવિજ્ઞાનના સારા અભ્યાસી છે, અને ગુજરાતની બોલીઓ વિશે એમને ખાસ રસ છે. 'ભીલી-ગુજરાતી શબ્દાવલિ,' અને 'ગુજરાતી-ભીલી વાતચીત' એ બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરીને એમણે એ વિષયમાં પ્રવેશ કરાવ્યો છે. 'કચ્છી શબ્દાવલિ' એ પણ એમના એ વિષય વિશેની સૂઝ પ્રગટ કરે છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનથી દક્ષિણ ગુજરાતની એક મહત્ત્વની આદિવાસી જાતિ—ચોધરી—ની બોલી અને તે દ્વારા થતો એમના સમાજનો તેમ જ સંસ્કારિતાનો પરિચય આપણે માટે મહત્ત્વનો છે. આ વિષયમાં રસ ધરાવનાર અભ્યાસીઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે એવી અમને શ્રદ્ધા છે.

ભારત સરકારના શિક્ષણસલાહકાર શ્રી જે. પી. નાયક આદિવાસી સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્રની મુલાકાતે આવ્યા ત્યારે બોલીઓ અંગે અહીં થતાં સંશોધન-કાર્યનો તેમને પરિચય આપ્યો હતો. તે જોઈને આ કામને પ્રોત્સાહન મળે અને સુવિધા થાય એ હેતુથી તેમણે આર્થિક સહાય મેળવી આપવાની તત્પરતા બતાવી હતી. તેમની ભલામણથી એન. સી. ઈ. આર. ટી.ના ડિપાર્ટમેન્ટ ઑફ એડલ્ટ એજ્યુકેશનના ટ્રાઈબલ એજ્યુકેશન યુનિટે અમારા કેન્દ્રને આદિવાસી બોલીઓના સંશોધન-અભ્યાસ માટે તથા પ્રકાશન માટે જરૂરી ગ્રાન્ટ આપી હતી. આ બોલીના સંશોધન તથા પ્રકાશન અંગેનું ખર્ચ આ ગ્રાન્ટમાંથી મળ્યું છે, તેની અત્રે સાભાર નોંધ લઈએ છીએ.

આદિવાસી પ્રજાની નજીક જવામાં ગુજરાતની પ્રજાને આ પુસ્તક ઉપયોગી થશે એવી આશા છે.

૨–૭–'૬૯ રામલાલ પરીખ

આભાર

મારી અન્ય પુસ્તિકાઓની જેમ આ પુસ્તિકા પણ અનેક મિત્રોના સહકારનું ફળ ગણાવી શકાય. ચોધરીભાષાના ભાષક-વિશેષ (informant) તરીકે આમાં શ્રી માનસિંહ ચોધરીએ સેવાઓ આપી છે. સામગ્રીની ચકાસણી અને ફેર-ચકાસણીમાં વાલોડ-વેડછી વિસ્તારમાંથી વનસ્થલી સંસ્થાના કાર્યકરો અને વિદ્યાર્થીઓનો સહકાર મળ્યો છે, અને માંડવી વિસ્તારમાંથી 'બાપુ આશ્રમ, ધંટોલી'-ના કાર્યકરો-વિદ્યાર્થીઓનો. આ ઉપરાંત વિદ્યાપીઠનાં ચોધરી વિદ્યાર્થી ભાઈ-બહેનો પણ જરૂર પડયે ઉપયોગી થયાં છે. વ્યક્તિગત રીતે વેડછીના શ્રી કાનજીભાઈ તથા દિનેશ ચોધરી અને નળધરાના શ્રી અમરસીભાઈ ચોધરી પણ આ કામમાં ખૂબ ઉપયોગી થયા છે.

શબ્દાવલિમાં આપેલા અંગ્રેજી શબ્દોની ચકાસણી અર્થે શ્રી મોહનભાઈ પટેલ તથા શ્રી વિમલભાઈ શાહે દિવસો સુધી આ અંગેની બેઠકોમાં સાથે બેસીને મને સહાય કરી છે. ભાઈશ્રી શેખ એમ. કમરે શબ્દાવલિમાં ચિત્રો દોરીને તથા શ્રી હકુ શાહે મુખપૃષ્ઠની સજાવટ વડે કૃતિને શોભાવી છે. આમ આ પુસ્તિકા અનેક વડીલો, મિત્રો, શુભેચ્છકોના સહકારના પરિણામ જેવી છે. આ સહુ તરફ આ સ્થળે હું આભારની લાગણી વ્યક્ત કરું છું.

—શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ઉપયોગમાં લીધેલા કોશોની સૂચિ

1. Nepali Dictionary
   Com. by Sir Ralph Lilley Turner, London (1931)
2. Shorter Oxford English Dictionary—Revised and edited by C. T. Onions, Vol. 1 and 11 (third edition) London (1959)
3. An Etymological Gujarati—English Dictionary
   by Balsare Malhar Bhikhaji, Ahmedabad (1927)
4. The Modern Gujarati—English Dictionary (in two volumes) by Mehta B. N. and Mehta B. B., Baroda (1925)
5. સાર્થ ગૂજરાતી જોડણી કોશ (પાંચમી આવૃત્તિ)
   ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ (૧૯૬૭)
6. गूजराती–हिन्दी कोश
   गूजरात विद्यापीठ, अमदावाद (१९६१)

સંકેત સંદર્ભ

રોમન વર્ણોની નીચે મૂકેલું ટપકું તે તે વર્ણના મૂર્ધન્ય ઉચ્ચારણને સૂચવે છે. ઉ. ત. ṭ=ટ, ḍ=ડ વગેરે.

પુ.	પુંલ્લિંગ	તુચ્છ.	તુચ્છકારવાચક
સ્ત્રી.	સ્ત્રીલિંગ	ā	આ
ન.	નપુંસકલિંગ	ṅ	ઙ
ક્રિ.	ક્રિયાપદ	n̄	ઞ
વિ.	વિશેષણ	ṇ	ણ
અ.	અવ્યય	N	. અનુસ્વાર
સર્વ	સર્વનામ	x	સ઼
(બ. વ.)	બહુવચન	contem.	contemptuous
ળ	dark l		

ચોંધરીઓ અને ચોધરી બોલી

૧. ચોધરી આદિવાસીઓ :

ભારતમાં ચોધરી આદિવાસીઓની વસતિ માત્ર ગુજરાત રાજ્યમાં જ છે. ગુજરાત રાજ્યના સુરત જિલ્લાના મુખ્યત્વે જંગલવિસ્તારો અને ઉજ-ળિયાત વસતિથી દૂર છે તેવા વિસ્તારોમાં આ પ્રજા આજે વસેલી છે. ૧૯૬૧ ની વસતિગણતરી પ્રમાણે ગુજરાત રાજ્યની ચોધરીઓની કુલ વસતિ ૧,૪૩,૫૭૬ની છે. આમાંથી ૧,૪૧,૫૦૭ની સંખ્યા[1] તો એકલા સુરત જિલ્લાની થાય છે. આ જાતિની વસતિની સંખ્યામાં બીજે નંબર આવે છે ભરૂચ જિલ્લો. ભરૂચમાં કુલ ૧૮૬૫ ચોધરી આદિવાસી માણસોની વસતિ છે. આ બન્ને જિલ્લા સિવાય ગુજરાતના બાકીના જિલ્લાઓમાં આ જાતિની વસતિ નગણ્ય છે. આમ હોવાથી મુખ્યત્વે તો સુરત જિલ્લામાં જ આ પ્રજાનો વસવાટ છે એમ કહી શકાય.

ચોધરા – ચૌધરી – ચોધરી :

ગુજરાતની આ આદિવાસી પ્રજાના ઉલ્લેખો ઘણાં ખરાં ઉપલબ્ધ લખા-ણોમાં "ચોધરા"[2] તરીકેના મળે છે. ૧૯૬૬માં બહાર પડેલું "ગુજરાતના આદિવાસીઓ"[3] પુસ્તક આ પ્રજા માટે "ચૌધરી" શબ્દપ્રયોગ કરે છે. અમે આ પ્રજા માટે આ બન્ને ને બદલે "ચોધરી" શબ્દ પ્રયોજવાનું યોગ્ય માન્યું છે; આ માટેનાં કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે.

---

૧. "ગુજરાતના આદિવાસીઓ" વિમલ શાહ (૧૯૬૬) મા જૂઓ જિલ્લાવાર ચોધરીની વસતિ દર્શાવતો નકશો.

૨. જુઓ અ. Gazetteer of India, Gujarat State, Surat District (Revised) second edition (1962) P. 278.

બ. Religious Thought and Worship among the Chodhras of Gujarat by B. H. Mehta (1934).

ક. Tribes and Castes of Bombay (1920) by R. E. Enthoven, Vol. I, P. 289.

૩. એજન પૃ. ૨૯.

૧. આજે પોતાની જાતિ માટે "ચોધરા" શબ્દનો વાપર ભણેલા નથી તેવાં લોકોમાં જ મર્યાદિત થતો જતો હોય તેવું સામાન્ય વલણ જણાય છે.

૨. ભણેલો વર્ગ પોતાની જાતિને "ચોધરા" કહેવામાં આવે ત્યારે આથી કંઈક હિણપતભર્યું લાગતું હોય તેવું અનુભવતો હોવાનું, ક્ષેત્ર પરની આવા વર્ગ સાથેની વાતચીતમાં, જણાયું છે.

૩. વેડછીના રહીશ અને ચોધરીઓના તે વિસ્તારના આગેવાન શ્રી કાનજીભાઈ ચોધરી જણાવે છે કે "ચોધરા" માંથી "ચોધરી" શબ્દ તેમણે પોતે અને અન્ય આગેવાનોએ પ્રચલિત કર્યો છે.[૪] "ચોધરા" શબ્દ ન વાપરવાનો ભાવણો દ્વારા આદેશ પણ આપવામાં આવ્યો છે. આથી ધીમે ધીમે "ચોધરી" શબ્દ બધે જ વપરાવો શરૂ થઈ ગયો છે.

૪. "ચૌધરી" તરીકે આ શબ્દ ચોધરીઓમાં ઉચ્ચારાતો નથી. ચોધરી ભાષકોમાં "ચોધરી" અને "ચૌધરી" એવાં ઉચ્ચારણો આ શબ્દ માટે પ્રચલિત છે. આમ હોઈ, લેખનની સુવિધા માટે, અહીં બન્નેમાંથી "ચોધરી" શબ્દ લખવાનું યોગ્ય ગણ્યું છે.

આમ, પૂર્વનાં લખાણોમાંથી મળતા "ચોધરા" શબ્દ અને "ચૌધરી" શબ્દ એ બન્નેને બદલે ઉપરનાં કારણોસર અહીં "ચોધરી" શબ્દ સ્વીકારીને આ લખાણમાં તે જ શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે.

ચોધરીઓનું વતન ?

આ પ્રજા ગુજરાતની જ વતની છે કે કોઈ બીજા પ્રદેશમાંથી સ્થળાંતર કરીને અહીં વસી છે તે જાણવા માટે આપણી પાસે કોઈ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. આ પ્રજાના સુરત જિલ્લામાંના સ્થળાંતર વિષે જે કિંવદંતી ચાલે છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

ઈ. સ. ૧૪૮૪ માં[૫] મહમ્મુદ બેગડાએ જ્યારે પાવાગઢ જીતી લીધું ત્યારે ત્યાંના રજપૂતોએ ટોળીઓમાં વહેંચાઈ જઈને ત્યાંથી સ્થળાંતર કર્યું. આવી એકાદ ટોળીના કેટલાક રજપૂતો નર્મદા નદી ઓળંગીને આવેલા. આવા રજપૂતોમાંથી એક ગોકુળ નામનો રજપૂત સુરત જિલ્લાના મઢુવા

૪. તા. ૨૮–૮–૬૭ ના રોજ વેડછી મુકામે લીધેલી મુલાકાત વખતની વાતચીત પરથી.

૫. A History of Gujarat by M. S. Commissariat Vol. I, (1938) P. 187.

તાલુકાના "નલધરા" નામના ગામે પહોંચી, ત્યાં સ્થિર થયો. આ રજપૂત અહીં ઘોડાપર આવેલો. પોતાના આ ઘોડાને સાચવવા તેણે ચૌધરી સ્ત્રીને કામે રાખી. વખત જતાં તેની સાથે લગ્ન કર્યું અને તેમાંથી ચૌધરીઓનો ફેલાવો થયો.[૧]

આ કિંવદંતીને ધ્યાનમાં લઈએ તો પણ આ પ્રજાના મૂળ સ્થાન વિષે કંઈ આગાહી કરી શકાતી નથી. અહીં તો રજપૂતે ચોધરણ સાથે લગ્ન કર્યું તેમ કથા છે. એ તો સ્પષ્ટ જ છે કે જેમની સાથે લગ્ન કર્યું તે ચોધરણ (એટલે ચોધરીઓની વસતિ પણ ખરી ને?) તો અહીંની હતી. આમ આ કિંવદંતી તો આ પ્રજાને મૂળ અહીંની રહેવાસી ઠરાવે છે.

બીજી તરફ તટસ્થ નિરીક્ષકને આ પ્રજાનો ગુજરાતની બિન આદિવાસી પ્રજા સાથેનો સાંસ્કૃતિક પાસાંઓમાં વરતાતો ભેદ ઊડીને આંખે વળગે તેવો લાગશે. ખાસ કરીને તેમની બોલી અને રીતરિવાજો આ વાતની પ્રતીતિ કરાવશે. આ પ્રકારના ભેદને માત્ર "બે પ્રજાઓ વચ્ચેના સંપર્કના અભાવ" તરીકે જ ઘટાવી શકાશે? અન્ય કશાં જ કારણો નહીં હોય?

આમ આ પ્રજાના વતન વિષે આપણે ચોક્કસપણે કંઈ પણ કહી શકીએ તેવી સ્થિતિમાં નથી.

આ પ્રજાની સંસ્કૃતિને લગતાં (ભાષાકીય સમેત) પાસાંઓના વિવિધ તટસ્થ અભ્યાસલેખો પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જ આ અંગે પ્રકાશ પડી શકે.

આ પ્રકારના તૈયાર થયેલા અભ્યાસલેખોની, બિનઆદિવાસી પરંતુ ચોધરી કે ચૌધરી અટકધારી જાતિઓનાં તેવાં જ સાંસ્કૃતિક પાસાંઓ સાથેની સરખામણી પણ સંભવતઃ આના ઉકેલમાં કોઈક વાર સહાયભૂત થઈ શકે ખરી.

ચોધરીમાં સામાજિક વર્તુળો :

આ જાતિમાં નીચેના કેટલાક વિભાગો સામાન્ય રીતે જોવા મળે છે.

૧. નાના ચોધરી
૩. વલવાઈ કે વલાવડા
૨. મોટા ચોધરી
૪. બોંડા

આમાંથી છેલ્લા એટલે કે બોંડાની વસતિ વિશેષે કરીને માંડવી તાલુકામાં હોવાનું જણાયું છે. આ સિવાયના પણ ભરુંટિયા, ટાકરિયા અને કહબીડિયા જેવા ભેદો હોવાનું જાણવા મળે છે. જો કે આ વર્ણેના વસવાટ

૧. અમરસીભાઈ ચોધરી (નલધરા) સાથેની તા. ૨૫-૮-૬૭ના રોજ થયેલી વાતચીત પરથી.

વિસ્તારો અંગે અમે હજી ભાળ મેળવી નથી. બાકીના પ્રથમ ત્રણે વિભાગના ચોધરીઓની વસતી મોટા ભાગે સાર્વત્રિક છે. ચોધરીઓમાં આવાં વર્તુળો કેમ પડયાં તેની કેટલીક લોકોક્તિઓ પ્રચલિત હોવાનું જણાયું છે. નાના ચોધરી અને મોટા ચોધરીના ભેદ કેમ થયા તે અંગેની નીચેની લોકોક્તિ પ્રજામાં સાર્વત્રિક પ્રચલિત હોવાનું આ પ્રજાના વસવાટવાળા વિભિન્ન વિસ્તારોના ક્ષેત્રકાર્ય દરમ્યાન જાણી શકાયું છે.

શરૂઆતમાં ચોધરીઓમાં કોઈ ભેદો ન હતા. આ વખતે એક ગામમાં બે ભાઈઓ સાથે રહેતા હતા. એક દિવસ તેઓના ઘરમાં પાડો મરી ગયો. બન્ને ભાઈઓ પાડાના મડદાને, નિકાલ માટે યોગ્ય સ્થળે લઈ ગયા. નિકાલ કર્યા બાદ ઘેર પાછા આવીને બન્નેમાં જે નાનો હતો તેણે સ્નાન કર્યું, જ્યારે મોટાએ માત્ર પાણીની છાંટ લઈ લીધી. આથી આ બન્ને ભાઈઓમાં ભેદ પડયા. જેણે સ્નાન કર્યું તે "ચોખો" કહેવાયો અને માત્ર છાંટ લીધી તે "સાંટાલો" (ગુજરાતી "છ" નું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં "સ" થતું હોય છે.) કહેવાયો. આ બન્નેની પ્રજા તે અનુક્રમે ચોખા ચોધરી અને સાંટાલા ચોધરી કહેવાઈ. અર્થાત્ ચોખા ચોધરી તે નાના ચોધરી અને સાંટાલા તે મોટા ચોધરી એમ આમાંથી ફલિત થાય.

આંતરિક ભેદોને સમજાવવા માટે પ્રજાએ આવા ટુચકાઓ વહેતા રાખ્યા હોય છે. પ્રત્યેક ભેદ માટે આ પ્રકારની સમજૂતી પ્રચલિત હોવાનો સંભવ છે. આવા ટુચકાઓમાં ઐતિહાસિક તથ્ય હોય કે ન હોય પરંતુ તેમાંથી કોઈક વાર તેવાં તથ્યો તરફ જવાની પગદંડી મળી જતી હોય છે. આ પ્રકારની સામગ્રી આ પ્રજા પાસે વેરવિખેર પડી છે.

સાંસ્કૃતિક ભેદ:

સાંસ્કૃતિક ભિન્ન વારસાવાળી બે પ્રજાઓ જ્યારે એકમેકના સંસર્ગમાં આવે છે ત્યારે બન્નેના શુભાશયો હોવા છતાં માત્ર પેલો સંસ્કારવારસો એકમેકને સમજવામાં ઘણી વાર અવરોધક બળ બની રહેતો હોય છે. આ નિવારવામાં પ્રજાઓનાં સાંસ્કૃતિક પાસાંઓના તટસ્થ અહેવાલો ઉપયોગી થતા હોય છે. આવા અહેવાલોથી આ પ્રકારની ભિન્ન વારસાવાળી પ્રજાઓને એકમેકને સમજવામાં સરળતા થાય છે. જીવનનાં અનેકવિધ પાસાંઓના વિભિન્ન અભ્યાસ પરથી એક સમગ્ર ચિત્ર ઊભું કરી શકાય છે. ચોધરી પ્રજા વિષે પણ આ રીતે જુદા જુદા અભ્યાસ લેખો થશે ત્યારે એ પ્રજાને સમજવામાં સરળતા થશે. "આ પ્રજા તો જંગલી છે."

"ચોધરીઓ તો દારૂ પીને નાચ્યા કરતા હોય છે, તેમના જીવનમાં બીજું શું બળ્યું છે?" "એ લોકો તો મરઘાં-બતકાં વધેરે, ભગત-ભૂવા કરે, ડાકણો કાઢે, આમ માત્ર વહેમથી ભરેલી પ્રજા છે." "એમનામાં તો ગમે તે છોકરા-છોકરી ગમે તેવો વહેવાર રાખી શકે, એને વળી પરણવાનું શું?" "એનાં ગીતો? જંગલી ભાષામાં ગીતો કેવાં હોય?" "એમનું વાજિંત્ર તે ડોબરું, એ તો ફોડી નાંખવું જોઈએ ફોડી. એ તો નરી બ્રષ્ટતા ફેલાવે છે." આ અને આવાં બીજાં અનેક વિધાનો આ પ્રજાથી અપરિચિત છે તેવા લોકો પાસેથી જ સાંભળવા મળે છે તેવું નથી. આ પ્રજામાં વર્ષો સુધી કાર્ય કરનારાઓ પાસેથી અને ખુદ સુધારકવૃત્તિ ધરાવતા આદિવાસીઓ પાસેથી પણ આ પ્રકારનાં વિધાનો સાંભળવા મળતાં હોય છે. આમાં આશ્ચર્ય નથી. પોતાનો સંસ્કારવારસો તે ઉત્તમ, અન્યનું આ પ્રકારનું જે કંઈ છે તે તો પ્રસ્તુત માપદંડના આધારે જ "સારું-નરસું" ઠરવું હોય છે. અને આમ હોવાથી કેટલીક વાર આ પ્રજાની હિતચિંતા હૈયે વસેલી હોવા છતાં ધાર્યાં પરિણામો કરતાં ઊલટું બનતું હોવાથી સન્નિષ્ઠ કાર્યકરોમાં પણ એક પ્રકારની ખિન્નતા પેદા થયેલી જોવા મળતી હોય છે. સંભવ છે કે પ્રજાના જીવનના અભ્યાસ અહેવાલો નજર સામે હોય તો "સ્વ" ના માર્ગ ઉપરાંત "પર" નો પણ આ દિશામાં માર્ગ હોઈ શકે તેની શાખ મળી રહે. આટલી શાખ મળે તો ક્યારેક તે તરફ જવાની વૃત્તિ થવી પણ અસંભવિત નથી. અને આમ થાય તો ઉપર જોયાં તેવાં વિધાનોમાંની નફરત અને કુતૂહલ જેવા ભાવોમાંથી નીકળીને પ્રજાનું જીવન અને તેનો સંસ્કારવારસો જોવા તરફ આંખ કેળવાય ખરી.

૨. શબ્દાવલિમાં ચોધરી જીવન:

અહીં આપેલી "ચોધરી શબ્દાવલિ"માંથી આ પ્રજાની ભાષાના શબ્દો જાણવા ઉપરાંત આ શબ્દો પોતે જ પ્રજાને કેવી આપણી સામે મૂકી આપે છે તે જોવું રસપ્રદ થશે. સંભવ છે કે આ રીતે ઊઠતું આ પ્રજાનું ચિત્ર તેમને સમજવામાં મદદરૂપ થઈ પડે. તેમની આખી ભાષાની તપાસમાં-થી જ્યારે આવું ચિત્ર ઊભું કરી શકાય ત્યારે એ વિશેષ સ્પષ્ટપણે તરી આવે. અહીં તો માત્ર શબ્દભંડોળમાંથી કેટલાક પ્રશ્નો પેદા થાય છે તે વડે જ ચિત્ર દોર્યું છે. સ્વાભાવિક રીતે જ તેમાં પીંછીનો કસબ વિશેષ છે, રંગ અને રેખાઓ એ બન્નેના કરતાં. આ આદિવાસી પ્રજા કુદરતને ખોળે જીવે છે. તેની ચોમેર જંગલ પથરાયેલું છે. આમ હોવાથી સ્વાભાવિક રીતે જ

જંગલ તેમના જીવનમાં તાણાવાણા જેવું વણાયેલું છે. તેમની આ સૃષ્ટિમાં વૃક્ષો, વેલીઓ, વનરાઈઓ, પર્વતો, કંદરાઓ, ઝરણાંઓ, પશુઓ, પક્ષીઓ, ઇત્યાદિ વીંટળાયેલાં હોઈ, બિનઆદિવાસી પ્રજાના રોજિંદા જીવન કરતાં તેમનું જીવન જુદુ પડી જતું જણાતું હોય છે. સમગ્ર પ્રજાના જીવનમાં જંગલનો જે વ્યાપ છે તે વાતને આ શબ્દાવલિ છતી કરે છે.

કોઈપણ પ્રજાની પહેલી જરૂરિયાત તે ખોરાક. જેમની પાસે જમીન છે તેણે ખેતી કરીને પેટિયું પૂરું કરી લેવાનું તો આ પ્રજા માટે પણ ખરું જ છે. પરંતુ ભૂમિહીન અને ભૂમિવાળા એ બન્નેના નસીબમાં વનરાજીનો ફાળો છે. તેમના ખોરાકમાં કેટલી બધી ભાજી છે! ચોધરીનો કોઈ વાડો "ખારોભાજ્યૉ" વગરનો તો હોય જ કેમ? આ પ્રિય ભાજી એ તો મહેનત લઈને ઉછેરેલી. પરંતુ તે સિવાય વનરાજીમાંથી મેળવેલી ભાજીની વિવિધતા પણ વિપુલ છે. આ પ્રકારની વનરાજી ખાવાના ઉપયોગમાં લઈ શકાય, ફૂલોનાં શાક બનાવી શકાય, એ બધી બીનાને બિન આદિવાસી પ્રજા બહુધા આશ્ચર્યના ભાવે નિહાળે છે. આ પ્રજાની કેટલીક ભાજી આ રહી.

આમ્નાણ્યૉ ભાજ્યૉ.

આમલીનાં ફૂલ અને કૂંપળોની બનાવેલી ભાજી.

કટીનાણ્યૉ ભાજ્યૉ.

કંટોલાનાં પાનની બનાવેલી ભાજી.

કચ્લાણ્યૉ ભાજ્યૉ.

કોળાના વેલાના કુમળા ભાગમાંથી બનાવેલી ભાજી.

ખારો ઘોલ.

લૂણીની ભાજી.

ખારો ભાજ્યૉ.

ચોધરીઓની અત્યંત પ્રિય તે "ખારી ભાજી."

ચૂચણ્યૉ ભાજ્યૉ.

ચૂચણ્યૉ નામની વનરાજીની ભાજી.

ટેરાણ્યૉ ભાજ્યૉ.

ટેરાનાં પાનની ભાજી.

દેવસીરાણ્યૉ ભાજ્યૉ.

આ નામના છોડની ભાજી.

લેંબડાણ્યૉ ભાજ્યૉ.

આ નામના વેલાની ભાજી.

વસાનાણ્ઁા ભાજ્નૅ.

વસંતવેલની ભાજી.

સૂરવારાણ્ઁા ભાજ્નૅ.

આ વેલાનાં પાનની ભાજી

સેકગલાણ્ઁા ભાજ્નૅ.

આ વૃક્ષનાં પાનની ભાજી.

વળી "ગાગદૅા" અને "માણ્ઁસેકટૅા" આ બન્ને વૃક્ષનાં ફૂલ પણ રાંધીને ખવાય છે.

આ સિવાયની તો કંઈ કેટલીયે વનરાજીની ભાજી અને કેટલાંયે ફૂલોનાં શાક આ પ્રજાના ખોરાકમાં વણાયેલાં છે.

આ ઉપરાંત જંગલનાં અનેક પશુપક્ષીઓ અને નદી–કોતરડાંઓનાં માછલાં–કરચલાઓ પણ આ પ્રજાની ખાદ્ય સામગ્રી જ છે, તે વાત પણ, આ શબ્દસૃષ્ટિ દ્વારા જાણવા મળે છે. આમ ન હોય તો "ડોરસીણ્ઁા" નામનું પક્ષી મારવાનું તીર, "ટાર્યૉા" નામે પક્ષીઓ પકડવાનું સાધન, "મૂસૅા" નામનાં માછલીઓ પકડવાનાં જુદાં જુદાં કદ–માપનાં પીંજરાંઓ અને આના જેવા બીજા ઘણા શબ્દો આખા સમાજમાં સાર્વત્રિક પ્રચલિત શાને હોય?

ખાનપાન ઉપરાંત આ પ્રજાનાં અન્ય–આર્થિક, ધાર્મિક અને સાંસ્કૃતિક,–પાસાંઓમાં પણ આ સૃષ્ટિ કેવી સજીવ છે! પોતાના સામાન્ય વપરાશની અને ઘણીખરી એની અંગેની નાની મોટી ચીજવસ્તુઓ પણ આ પ્રજા પોતાની આજુબાજુના જંગલની પેદાશમાંથી સરજી લે છે.

એની, ગોળામાંથી પાણી લેવાની "ડોબ્ડી" કે "ડોબ્ડૅા" એ સીધું ડોવડાના વેલાનું ફળ જ. આ ફળ સુકાય ત્યારે તેમાં આગળ પાછળ કાણું પાડીને તેણે પોતાની જરૂરિયાત અર્થે તેનો મજાનો ઉપયોગ કરી લીધો છે. આવાં જ છે તેનાં "ચાલ્લા–ચાલ્લી" (નાના મોટા ચાળણાઓ). નરી વાંસની બનાવટ. "ધડગડૅા" ને એક આવું જ બીજું રાચ ગણાવી શકાય. વરસાદ વખતે આ પ્રજા આનો ઉપયોગ વરસાદથી બચવામાં કરે છે.

કોઈ કોઈ વિસ્તારમાં તો ગાડાંની ધરી અને પૈડાંને અટકાવી રાખતો ખીલો એ બન્ને પણ લાકડાનાં જ. તાડના કે તેવા બીજા કોઈ વૃક્ષના વિશાળ થડને કોરીને મૂકી દીધું એટલે થઈ ગયો "કોચટો". આ જ તે તેમનાં ઢોર માટેનો હવાડો.

આ નાની સરખી શબ્દાવલિમાં ય કેટલાં બધાં ઝાડપાન છે! સવાસોની સંખ્યા તો સહેજે હશે. આર્થિક જીવન ઉપરાંત પ્રજા જીવનનાં

અન્ય પાસાંઓ પણ આથી અલિપ્ત તો શાનાં રહે? અનેક મૂળિયાંઓ, પાંદડાંઓ, ફૂલો, ફળો, ઇત્યાદિનો ઓસડિયાંઓ તરીકેનો ઉપયોગ પણ જરૂર પ્રચલિત હોવો જ જોઈએ. આ શબ્દાવલિમાંના "કાચરો", "બૂરો કોવસે", "જાડુગકશિલ", "તુવારવેનો", "ભાજ્ડો", ઇત્યાદિ શબ્દો આ વાતની પ્રતીતિ કરાવે છે.

આ ઉપરાંત આ પ્રજાના સામાજિક રીતરિવાજોમાં પણ વનરાજી વણાયેલી છે. પરણ અને મરણ જેવા બધા જ પ્રસંગોએ એક યા બીજા પ્રકારે કોઈ ને કોઈ વનરાજીનું મહત્ત્વ સ્વીકૃત હોવાનું જાણવા મળે છે.[૭] આનાં કેટલાંક ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

લગ્ન:

૧. લગ્નના માંડવાની થાંભલીઓ કાકડાના ઝાડની હોય તો સારું. જો બધી જ થાંભલીઓ આ ઝાડની શક્ય ન હોય તો છેવટે એક મુહૂર્તની થાંભલી તો કાકડાની જ હોવી જોઈએ.
૨. માંડવા ઉપર જામણ અથવા જાંબુડાના ઝાડની ડાળીઓ નાંખવી જોઈએ.
૩. રાંડેલી સ્ત્રી જ્યારે ફરી પરણીને સાસરે સિધાવે ત્યારે કોડિયાંની હાર આકડાને ચડાવવી જોઈએ.
૪. અને છાંડેલી જો ફરી પરણીને સાસરે જાય તો કોડિયાંની એક હાર બોરડીએ બાંધવી પડે છે.

મૃત્યુ:

૧. નનામી ડાંગરનાં મૂળિયાંમાંથી બાંધવામાં આવે છે.
૨. મડદાને ખાખરાનું દાતણ કરાવવામાં આવે છે.
૩. દહાડાના દિવસે મડદું બાળ્યું હોય ત્યાં, ક્રિયામાં, કાકડાની અને સાગની બે બે મળીને ચાર થાંભલીઓ રોપે છે.

આમ આ પ્રકારના સામાજિક રિવાજોમાં અમુક પ્રસંગે અમુક જ એમ નિયત વનરાજીનું મહત્ત્વ જણાય છે.

આ ઉપરાંત અમુક વૃક્ષોની ઉપર કે નીચે અમુક દેવ કે ભૂતનો વાસ કલ્પેલો હોય છે.

૭. શ્રી. નગીનભાઈ ચોધરી (કણઝોડ) તથા શ્રી રામસિંહભાઈ ચોધરી, (મોરીઠા : માંડવી તાલુકો) સાથેની તા. ૧૮–૯–૬૭ના રોજની વાતચીત પરથી.

અલંકાર :

રીતરિવાજો ઉપરાંત અલંકારોમાં પણ આની અસર જોવા મળે છે ખરી. ઘાસમાંથી બનાવેલી "ગણ્ડી" એ સુવર્ણની કંઠી જેવી જ બારીક ગૂંથેલી હોય છે. હોળી પર બહાર નીકળી પડતા ઘેરૈયા "ગોટી" નાં ફૂલોને કાનમાં ખોસીને ખેલતા–કૂદતા જતા હોય છે.

આમ આ પ્રજાના આખા જીવનમાંથી જંગલ ડોકાયા કરે છે. અહીં તો શબ્દોને આધારે જ એક ઝાંખી કરાઈ છે. તેમ છતાં આટલી નાની શબ્દ-સામગ્રી પરથી આ પ્રજા અને જંગલની એકરૂપતાનો ખ્યાલ તો જરૂર ઊભો થાય છે.

સામાજિક ભેદ :

આવો જ બીજો મુદ્દો, આદિવાસી પ્રજાની બિનઆદિવાસીઓ સાથેની સામાજિક ભિન્નતા છે, તેને સમજવા અંગેનો છે. અહીં, શબ્દાવલિમાંથી નીચેના કેટલાક શબ્દો વડે આ વાત સ્પષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

૧. અરવાણુ ૨. એસેનારી ૩. ઓકો કાડવો ૪. ઙગ્બીરો

અરવાણુ :

આનો ગુજરાતીમાં અર્થ "કન્યા સાસરે જાય ત્યારે તેની સાથે જતી સખી" એમ કર્યો છે. પરણીને કન્યા જ્યારે સાસરે જાય છે ત્યારે તેની સાથે તેની નજીકની કે દૂરની સગી હોય તેવી કુંવારી છોકરી પણ કન્યાની સંગાથે આવે. કન્યાપક્ષનાં માણસો કન્યાને પાછી તેડવા આવે ત્યારે આ બન્નેને તેઓ પાછી તેડી જતાં હોય છે. અને કોઈ વાર તો આ "અરવાણુ" કન્યાના સાસરાના ગામમાં જ પોતાનું પણ આટલા દિવસમાં ગોઠવી પાડતી હોય છે.

એસેનારી :

"લગ્ન કર્યા વિના માનેલા પતિના ઘરમાં આવી જતી સ્ત્રી" એમ આ શબ્દને સમજાવ્યો છે. આનો સમાનાર્થી શબ્દ ગુજરાતીમાં હોવાની મારી જાણ નથી. આ સ્ત્રીને, આપણે, ઉજળિયાતોમાં પ્રેમલગ્નથી આવેલી સ્ત્રીની સાથે સરખાવી શકીએ. પ્રેમલગ્નથી આવેલી સ્ત્રીને, બહુધા, પતિ સિવાયના સહુ થોડા વખત સુધી જેમ તે કંઈક ઠપકાપાત્ર હોય તેવો ભાવ દર્શાવતા હોય છે, તેવું જ અહીં જોવા મળે છે. પતિ પોતાની પત્નીને બહુ ધમકાવીને ઘરમાંથી ચાલી જવાનું કહેતો હોય તો કોઈક બટકબોલી પત્ની કહેશે

"હાંઈ કાંઈ એસેનારી ની પાણી કેંદે કરીન જાઉમ્" હું કાંઈ એમ જ આવેલી નથી, શાની ચાલી જાઉં? અર્થાત્ "એસેનારી" ને "અ – એસેનારી"એ કંઈક આ રીતે જોતી હોય છે.

ઓર્કો કાડવૉ :

"પરણ્યા વિના ગર્ભ રહેવો" આ પ્રમાણે તેનો ગુજરાતીમાં અર્થ આપ્યો છે. સામાજિક ભેદોને સૂચવતા હોય તેવા શબ્દોને ખાસ સમજવા પડતા હોય છે. ગુજરાતની બિનઆદિવાસી પ્રજામાં આમ બનવું તે જે તે સ્ત્રી માટે જેવો જીવનમરણનો પ્રશ્ન બની રહે છે, તેવું અહીં નથી. આવી સ્ત્રીનો કોઈ હાથ નહીં ઝાલે એ બીક અહીં નથી.

હરબીરૉ :

આનો અર્થ છે "પરણ્યા વિના પેદા થયેલું બાળક" આ પ્રકારનાં બાળકો અને તેમની માતાઓ સમાજની અત્યંત તિરસ્કૃત વ્યક્તિઓ હોવાનું જણાતું નથી.

આ પ્રત્યેક શબ્દને તેની પૂર્વભૂમિકા છોડીને માત્ર ગુજરાતી સમાનાર્થી જોઈને જ સમજવામાં આવે તો આ પ્રજાને યથાર્થરૂપે સમજી શકાશે નહીં. અને યથાર્થરૂપે સમજવા માટે જે સામાજિક ભેદ છે તે જાણવો જરૂરી છે. આ પૂર્વભૂમિકાનો ખ્યાલ ન હોય તો આ શબ્દો વડે ઊભું થતું આ પ્રજાનું ચિત્ર કેટલું બધું ધૂંધળું રહી જાય! આ ચિત્ર દોરવાનું છે તે કોઈ સમાજ-શાસ્ત્રીએ, અહીં તો શબ્દો પોતે જ જે બોલે છે તે વડે માત્ર રેખાઓ આંકવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

આ પ્રજાને યથાર્થપણે સમજવા માટે આવા જે જે સામાજિક ભેદો હોય તેની જાણકારી શું અનિવાર્ય નથી કે?

ગુજરાતના આદિવાસી અને બિનઆદિવાસી પ્રજાજીવન વચ્ચે જે જે ભેદ હોય તેને વ્યવસ્થિતપણે બહાર આણવામાં આવે તો બન્ને પ્રજાઓને એકમેકને સમજવામાં આવી સામગ્રી ઉપકારક થઈ પડે તેમ અમારું માનવું છે.

પરંતુ આવા ભેદોને પામવા માટે એ જાતિના સમગ્ર જીવનનો અભ્યાસ જરૂરી બને છે. તેમના જીવનનાં વિભિન્ન પાસાંઓને જુદાજુદા કોણથી જોવાયા બાદ તે બધાંમાંથી કોઈ એક અખિલાઈનું ચિત્ર ઊપસવાનો સંભવ છે. સંસ્કૃતિનું વહેણ ચાલી રહ્યું છે તેને સતત ગતિ આપનાર બળોમાં ભાષા પણ છે એમ કહી શકાય. સમાજ આ બળથી સંકળાયેલો રહેતો હોય છે.

ભાષા, આમ, સમાજને સાંકળતી જે તે સમાજને સ્વીકૃત એવા ધ્વનિઓની એક વ્યવસ્થા છે.

કોઈ પણ સમાજ પોતાની આ વ્યવસ્થા વડે પોતાનો વાગ્વ્યવહાર સારી રીતે ચલાવતો હોય છે. પોતાના આંતરવ્યવહારમાં નાનામાં નાના ભાષાસમાજને પણ પોતાની આ વ્યવસ્થા ઊણી પડતી નથી હોતી. કોઈ પણ આદિવાસી સમાજ આનાં દૃષ્ટાંતરૂપ છે. પ્રત્યેક આદિવાસી સમાજ પોતપોતાના સમાજની બોલીઓ દ્વારા આંતરવ્યવહાર ચલાવતો હોય છે. તેમાં એકમેકને ન સમજે એવું બનતું હોવાનું જણાયું નથી.

અહીં ચોધરી આદિવાસી સમાજની આંતરવ્યવસ્થાના એક અંશને જોવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આ અંશ તે શબ્દભંડોળ.

૩. ચોધરી બોલી :

આ બોલી વિશે મારી જાણ છે ત્યાંસુધી લિંગ્વિસ્ટિક સર્વે ઑફ ઇન્ડિયાના ખંડ ૯ ના ત્રીજા ભાગમાં જ્યૉર્જ ગ્રિયર્સને જે કંઈ વિચારણા કરી છે તે સિવાય અન્ય કશું જ સાહિત્ય ઉપલબ્ધ નથી. આ શબ્દસંડોળને જોતાં આ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિકોણ પણ નજર સમક્ષ રાખવો જોઈએ.

અનેક પ્રકારનાં કારણોસર નાનાં નાનાં જૂથોની બોલીઓ અન્ય ભાષાબોલીઓ સાથે સંપર્કમાં આવી રહી છે તેવા વખતે આવાં શબ્દભંડોળો એકત્રિત થઈ જાય તો ભાવિમાં તે અનેક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી બની શકે. આ મુદ્દો નજર સમક્ષ રાખીને દક્ષિણ ગુજરાતની આ એક આદિવાસી જાતિમાં પ્રચલિત શબ્દો એકઠા કરીને તેને શાસ્ત્રીય રીતે મૂકવાનો અહીં પ્રયત્ન કર્યો છે.

મુખ્ય ઈન્ફૉર્મન્ટ પાસેથી પ્રસ્તુત સામગ્રી ધ્વનિસંજ્ઞાઓમાં મુદ્રિત કરીને તેનું ગુજરાતી લિપિમાં લિપ્યન્તર (Broad transcription) કર્યું છે. આ પછીથી સમગ્ર સામગ્રીને સુરત જિલ્લાના ચોધરીઓના વિપુલ વસવાટવાળા વિસ્તારોમાં ફરીને ચકાસી જોઈ છે. આવી ચકાસણીમાં જ્યાં જ્યાં નોંધપાત્ર ભેદ જણાયા છે તેનો પણ ઉલ્લેખ યોગ્ય સ્થળે કરવામાં આવ્યો છે.

"બોલી" શબ્દ અહીં તેના પારિભાષિક અર્થમાં વાપરવામાં આવ્યો નથી. અહીં તો બોલી વિશે "બોલચાલની લિપિરહિત ભાષા" એવી જે સામાન્ય છાપ પ્રવર્તે છે તે અર્થમાં આ શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો છે. આથી, દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસતી ચોધરી જાતિ પોતાના

વાગ્વ્યવહારઅર્થે જે વાગ્રૂપનો ઉપયોગ કરે છે તે "ચોધરી બોલી" તેના સામાન્ય અર્થમાં, અહીં, આ શબ્દને સમજવાનો છે.

આ શબ્દાવલિ આમ દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસતી ચોધરી નામક આદિવાસીઓની છે. આ જાતિ મુખ્યત્વે સુરત જિલ્લામાં વસેલી છે. આ જિલ્લામાં પણ વ્યારા-વાલોડ-બારડોલી તરફનાં ઉચ્ચારણો અને માંડવી તાલુકાનાં ઉચ્ચારણોમાં થોડો તફાવત પડતો જણાય છે. ઉચ્ચારણ અંગેની ચર્ચામાં આની નોંધ લેવામાં આવી છે.

આ શબ્દાવલિમાં કુલ્લે ૨૭૫૫ શબ્દો સંગ્રહાયા છે.

અમે આને શબ્દાવલિ સહેતુક કહી છે. આ શબ્દકોશ નથી. શબ્દકોશમાં શબ્દની વિભિન્ન અર્થરચનાઓની અપેક્ષા રહે છે. જ્યારે શબ્દાવલિ પ્રચલિત મુખ્ય અર્થને નોંધીને સંતોષ માની શકે છે. આવી અનેક શબ્દાવલિઓ શબ્દકોશની રચનામાં અત્યંત ઉપયોગી બનતી હોય છે.

આ શબ્દાવલિ ચોધરી – ગુજરાતી – અંગ્રેજી છે. સૈદ્ધાન્તિક રીતે જોઈએ તો એક ભાષાને બીજી ભાષામાં ઉતારવી તે લગભગ અશક્ય કહી શકાય તેવું કાર્ય છે. તેમ છતાં વ્યાવહારિક ઉપયોગ અર્થે આંતરભાષી શબ્દકોશો રચાતા હોય છે. આવા શબ્દકોશો અને શબ્દાવલિઓ જે તે ભાષાઓના ભાષાસમાજની પારસ્પરિક સંસ્કૃતિની ઊંડી સમજણ માગી લેતાં હોય છે. આવી સમજણનાં પ્રમાણ પ્રમાણે આંતરભાષી શબ્દકોશોના અર્થોનું ગ્રેમ જળવાવાનું. આ દષ્ટિકોણથી જોતાં આદિવાસી પ્રજાઓની ભાષા-બોલીઓના શબ્દકોશો અને શબ્દાવલિઓ વિશેષ સંભાળ માગી લે છે તે વાત આપણે ઉદાહરણો સાથે આગળ જોઈ છે.

આ પ્રકારના શબ્દોના અર્થો જે જે વિષયને લગતા હોય તે તે વિષયની ખાસ સજ્જતા માગી લેતા હોય છે. અહીં તેવી સજ્જતાથી અર્થો આપવામાં આવ્યા નથી. જ્યાં જ્યાં ચોધરી શબ્દ વડે દર્શાવાતા આવા શબ્દોના ગુજરાતી સમાનાર્થી શબ્દની ચોક્કસ માહિતી નથી તેવા શબ્દાર્થોમાં "એક વૃક્ષ," "એક પક્ષી," "એક પશુ" એમ આપીને જ સંતોષ માન્યો છે. આ પ્રકારના શબ્દોના ગુજરાતી–અંગ્રેજી સમાનાર્થી શબ્દો તદ્વિદો દ્વારા અપાય તે વિશેષ ઇષ્ટ ગણાય. અમે, અહીં, તેવા શબ્દોની વિગતમાં જવાનું, આ હેતુથી ટાળ્યું છે.

ચોધરી ઉચ્ચારણ : -

આ બોલીના ધ્વનિઘટકોને હજી નિશ્ચિત કરવામાં આવ્યા નથી. આ પહેલાં, ભીલી–ગુજરાતી શબ્દાવલિમાં (ભીલી–ગુજરાતી શબ્દાવલિ, ૧૯૬૫,

પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૩) અમે દર્શાવ્યું છે તેમ ધ્વનિઘટકની નિશ્ચિતિ એ જે તે બોલીની લિપિરચના માટે અત્યંત આવશ્યક છે. આ પછીથી જ લિપિરચના થાય તે આદર્શ સ્થિતિ છે. પરંતુ એકત્રિત કરેલી સામગ્રી ધ્વનિઘટકોને મહદંશે સૂચિત કરી દે તેટલા પ્રમાણની (લગભગ બે હજાર અને તેથી વધારે શબ્દોનું ભંડોળ, અમને લાગે છે કે, ધ્વનિઘટકોની નિયતિ માટે પૂરતું છે.) હોય તો કોઈ ખાસ અપવાદોને બાદ કરતાં ધ્વનિઘટકોની નિશ્ચિતિનું માપ સંશોધકને મનોમન આવી ગયેલું હોય છે. અને આના આધારે તે લિપ્યન્તર (Broad transcription) કરવા સમર્થ બને છે. આવા લિપ્યન્તરમાં નાના ફેરફારોનો હંમેશાં અવકાશ રહેલો હોય છે. અહીં, અમે આ પ્રકારનું લિપ્યન્તર આપીએ છીએ. વાચક જોશે કે ચોધરી બોલીનું સારું એવું શબ્દભંડોળ અહીં મૂકવામાં આવ્યું છે. આની લિપિરચના અમે ગુજરાતી લિપિને નજર સામે રાખીને કરી છે. ગુજરાતની આ આદિવાસી પ્રજાના શિક્ષણ અને ઇતર સમાજ સાથેના વ્યવહારની ભાષા ગુજરાતી હોઈ, અમે તે ભાષાની લિપિ જરૂરી ફેરફારો સાથે આ બોલીના લેખન માટે પ્રયોજી છે.

ઉચ્ચારણ :

આ પુસ્તિકા તૈયાર કરતી વખતે મુખ્યત્વે ગુજરાતી ભાષક અને વાચકને નજર સમક્ષ રાખેલ હોવાથી આ બોલીના ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતીનાં તેવાં ઉચ્ચારણો સાથે સરખાવાયું છે, જેથી ગુજરાતી ભાષકને આ બોલીના તદ્દન જુદા પડતા ધ્વનિઓનો સહજ ખ્યાલ આવે. આમ, આ પ્રકારની સરખામણી પાછળ ગુજરાતી ભાષકને ચોધરી ઉચ્ચારણ પકડવામાં મદદરૂપ થવાનો આશય રહેલો છે. આ હેતુ અર્થે જ આવા પ્રકારની સરખામણી કરી છે. બાકી તો કોઈ પણ બે ભાષા–બોલીના ધ્વનિઓ સરખા અથવા એકના બીજી જેવા છે એમ કહેવું તે યથાર્થ નથી. વાચકો આ પુસ્તિકાના ઉપયોગ વખતે આ મુદ્દો સમજીને આગળ ચાલે તેવી વિનંતી છે.

સ્વરો :

ચોધરી અ્ આનું ઉચ્ચારણ કરવા માટે ગુજરાતી ભાષકે ગુજરાતી ઉચ્ચારણ "અ" અને "ઓ" ની વચ્ચેનું કરવું જોઈએ. ગુજરાતીમાં એ પ્રકારનું ઉચ્ચારણ ધ્વનિઘટકાત્મક નથી પરંતુ આ બોલીમાં આ ઉચ્ચારણ ધ્વનિઘટકાત્મક હોવાનો પૂરો સંભવ છે. અર્થાત્ ચોધરીનો "અ" અને "અ્" એ બે સ્વતંત્ર ઘટકો હોવાનું જણાય છે. દા. ત. ચોધરી 'કડ઼ો ન. એક પ્રકારનો

ભાત, પરંતુ "કૂઠ્ઠું" ન કહું. આમ આ ઉચ્ચારણુ ગુજરાતી ભાષક માટે નવું હોઈ, પ્રયત્નસાધ્ય બની રહે છે.

ચોધરીમાં બધા મળીને સંગ્રથિત સ્વર ઘટકો નીચે પ્રમાણે જણાય છે: [અ], આ, ઈ, ઉ, એ, ઍ [ઍ], ઓ, ઑ. શિષ્ટમાન્ય ગુજરાતીના સ્વર-ઘટકો કરતાં આમાં ઉપર વર્ણવેલો [અ] ધ્વનિ વધે છે. આ ઉપરાંત બીજો ધ્વનિ [ઍ] પણ આ બોલીમાં જુદો ઘટક નીકળે તેવી સંભાવના નકારી શકાય તેમ નથી. આ દષ્ટિએ તેને આવા કૌંસમાં મૂકેલ છે. ગુજરાતી લિપિમાં હ્રસ્વ અને દીર્ઘને સૂચવતાં ચિહ્નો વપરાય છે તે આજની ગુજરાતીમાં ભિન્ન ઘટકોનાં દ્યોતક નથી એટલી વાત અહીં સ્પષ્ટ કરવાની અમને જરૂર જણાય છે. એટલે આ બોલી માટે પ્રયોજાયેલી ગુજરાતી લિપિની સંજ્ઞાઓ (કહો કે ચિત્રો) જરૂરિયાત પ્રમાણે અપનાવેલી છે. ભાષા અને લિપિ રૂપક અલંકાર નથી. બંને જુદી જુદી સાંસ્કૃતિક ઘટનાઓ છે. બંનેનો વિચાર જુદી જુદી રીતે કરવો જોઈએ. ભાષા સમાજને સાંકળે છે. કોઈ પણ ભાષાના ધ્વનિઘટકોનું દશ્યમાન સ્વરૂપ રચાય ત્યારે જ તેની લિપિયોજના થઈ ગણાય. આવી યોજના થયા બાદ જે તે ભાષાસમાજમાં લેખનની એકવાક્યતા જળવાય તેટલા માટે આ યોજનાનું નિયમન જરૂરી છે. આવું નિયમન તે જ જે તે ભાષાની જોડણી. આ વાત પરથી સહેજે સમજાશે કે કોઈ પણ ભાષાની જોડણી યાવચ્ચંદ્રદિવાકરૌ એક જ પ્રમાણની નમી શકે નહીં કેમ કે ભાષા ગતિશીલ છે. આજે આપણે જે ગુજરાતી ભાષા બોલીએ છીએ તે ત્રણસો વર્ષ પહેલાંની ગુજરાતી કરતાં જુદી છે તે સિદ્ધ કરવાનું બાકી રહ્યું નથી. હવે જો કોઈ પણ એક ભાષાની લિપિયોજનામાં પણ આંતરે આંતરે પુનર્યોજનાની આવશ્યકતા ઊભી થતી હોય તો જ્યારે એક ભાષાની લિપિ કોઈ અન્ય યોજનાના ધ્વનિઘટકોની સંજ્ઞા માટે પ્રયોજાય ત્યારે જે ભાષા માટે પ્રયોજવામાં આવે છે, તેમાં, જેની ભાષા સંજ્ઞાઓ વડે પ્રયોજાય છે તે કરતાં વધનાઓછા ધ્વનિઘટકો હોય તેનું શું? આવા ઘટકોની સંજ્ઞા કોઈ પણ રીતે સચવાય ત્યારે જ જે તે ભાષાની યોગ્ય લિપિ થઈ ગણાય. આમ હોવાથી આ બોલીને જ્યારે ગુજરાતી લિપિ વડે દર્શાવવામાં આવે છે ત્યારે તેમાં આવશ્યક વધારા – ઘટાડા ગુજરાતી લિપિમાં થવાના જ. અને આમ થવાથી ગુજરાતી જોડણી, સ્વાભાવિક રીતે જ અહીં લાગુ પડશે નહીં. ભાષા અને જોડણીને જુદા સ્તર પરથી જોવાની ટેવ હશે તેઓને આમાં ગુજરાતી જોડણીનો પ્રશ્ન લાવવાની સહેજે જરૂર નહીં જણાય તેમ અમારું માનવું છે. ચોધરીમાં ગુજરાતી 'અ' લિપિસંજ્ઞાથી દર્શાવાય છે તે પ્રકારના ધ્વનિઘટક ઉપરાંત

એક એવો સંભવિત ઘટક છે કે જે ગુજરાતીમાં નથી પ્રવર્તતો. આથી ગુજરાતીમાં તેની ભિન્ન સંજ્ઞા પણ નથી. ત્યારે ચોધરીમાં તો આવા 'અ' થી ભેદ દર્શાવવા બીજી સંજ્ઞા આપવી જ પડશે. અહીં ગુજરાતી પ્રમાણે એક જ "અ" રાખવાથી કામ સરવાનું નથી. અમે ચોધરી ઘટકનો આ ભેદ "અ" ની નીચે નુક્તો મુકીને [અ઼] કરેલ છે. આમાંથી સ્વાભાવિક રીતે જ એ ફલિત થશે કે કોઈ એક બીજી ભાષાલિપિને દર્શાવવામાં ગુજ-રાતીનાં લિપિચિહ્નો ઉપયોગમાં લેવાય ત્યારે તે લિપિચિહ્નો ઉપયોગ કર્યો તે તો એક પ્રકારની સરળતા માટે છે, તેમાં પેલી ભાષા – લિપિને યોગ્ય તેવા વધારા – ઘટાડા થાય જ નહિ તેમ માનીને ચાલવામાં ભાષા સમજની કચાશ છે. ઉદાહરણ લેવાથી આ વાત સ્પષ્ટ થશે. ચોધરીમાં, માન્ય ગુજરાતીનો, જે 'ળ' લિપિસંજ્ઞા વડે દર્શાવાય છે તે ધ્વનિઘટક છે જ નહીં ગુજરાતી [ળ] નો ચોધરીમાં [લ] થાય છે. આમ હોય તો ચોધરી મૂળાક્ષરોમાં 'ળ' રાખવો જરૂરી છે ખરો? અમે આનો ઉત્તર "ના" આપીએ છીએ. ત્યારે ગુજરાતી 'ળ' ને બદલે સ્વાભાવિક રીતે જ ચોધરીમાં 'લ' જ લખાવાનો. આમ કરવાથી ચોધરી બોલી તેના યોગ્યરૂપે (as it is) મૂકી છે તેમ કહી શકાય. આવું જ અન્ય ઘટકોનું સમજવું. વધારાની હોય તેવી લિપિસંજ્ઞાઓ કાઢી નાંખવી અને જરૂરી હોય તે ઉમેરીને જ યોગ્ય લિપિયોજના કરી શકાય.

ચોધરીમાં 'ઇ, ઈ,' એવા બે ઘટકો જણાતા નથી. આથી એક ઘટક માટે માત્ર 'ઈ' નિશાની રાખવામાં આવી છે. તેવું જ બને છે, 'ઊ' વિશે પણ. અહીં એ પ્રશ્ન જરૂર થશે ખરો કે ગુજરાતી લિપિમાં 'ઇ–ઈ, એવી બે ભિન્ના સંજ્ઞાઓ છે તેમાંથી દીર્ઘ જ શા માટે પસંદ કરી? આના ઉત્તરમાં એમ કહેવું જોઈએ કે તેની પસંદગી પાછળ માત્ર યદૃચ્છા જ છે. જો બે ઘટકો જુદા હોત તો આવી પસંદગીને અવકાશ ન હતો. પરંતુ અહીં રજૂ કરેલી સામગ્રી આવા બે ઘટકો દર્શાવતી નહીં હોવાથી આમ થઈ શક્યું છે. આના બદલે હ્રસ્વસંજ્ઞા પણ યોજી શકાય. આનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતીમાં થતા ઈ ના ઉચ્ચારણ જેવું કરવું. આવું જ બને છે 'ઊ' વિશે. ગુજરાતીમાં આ અંગેની જે બે ભિન્ન સંજ્ઞાઓ છે તેમાંથી દીર્ઘ 'ઊ' ની સંજ્ઞા અહીં પ્રયો-જવામાં આવી છે.

એ/ઍ નો ચોધરીમાં ધ્વનિઘટકાત્મક ભેદ છે. આમ હોવાથી તે બંને ઘટકોને જુદા દર્શાવવા ગુજરાતી લિપિમાં વપરાય છે તે જ બંને ચિહ્નો એ/ઍ અહીં પ્રયોજ્યાં છે. આ બંનેથી એક નિમ્નઘટક પણ હોવાની અમને

શંકા છે. આ પ્રસ્થાપિત કરવા વિશેષ સામગ્રી (Data) જરૂરી બને છે. આથી આ ધ્વનિને અમે કૌંસમાં દર્શાવેલ છે. આના માટેની સંજ્ઞા [ઍ] રાખવામાં આવી છે.

આ સિવાયના 'અ' અને 'આ' માટે ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞાઓ જેમની તેમ રાખી છે. આમ સમગ્ર રીતે ચોધરી સ્વરોને નીચે પ્રમાણેની લિપિસંજ્ઞાઓ વડે દર્શાવવામાં આવેલ છે.

અ, આ, ઈ, ઊ, એ, ઍ, [ઍ] ઓ, ઑ

આ પ્રત્યેક સ્વરોનાં ભેદસૂચક દષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે.

ખલ (ન.) મધપૂડાની પીળાશવાળી પટ્ટી

ખૉલ (પુ.) ખોળ

કરો (પુ.) કરો, ઘરની પાછલી દીવાલ

કારૉ (ન.) એક પક્ષી

આરૂડો (ન.) ઝરણુ

ઈરિડો (ન.) ઈંડું

ઊરૂડો (વિ.) ઊંડું

કોદરી (સ્ત્રી.) રાંધેલા ચોખા

કોદરે (ન. બ. વ.) કોદરા

[કોપહા (પુ.) કપાસ

અપસે (પુ.) ઉપવાસ

કૂકહે (પુ.) ઘોંઘાટ]

વસે (અ.) તરફ

વૃસે (સ્ત્રી.) બૂરી દશા

ઊન્દો (પુ.) ખેતીનું એક સાધન, સમાર

ઊન્દૉ (વિ.) ઊંધું

વ્યંજનો :

ચોધરી વ્યંજનોને દર્શાવવા ગુજરાતી લિપિનો ઉપયોગ કર્યો છે માટે ગુજરાતી ભાવકો જે તે લિપિસંજ્ઞાનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતી લિપિ ચિત્રોનાં ઉચ્ચારણ પ્રમાણે કરવા, સ્વાભાવિક રીતે જ, પ્રેરાશે. આ બોલીનાં કેટલાંક ઉચ્ચારણો ગુજરાતી લિપિ વડે દર્શાવેલાં તેવાં ઉચ્ચારણો કરતાં જુદાં પડે છે. આથી ગુજરાતી ભાવકને ચોધરી ઉચ્ચારણ જુદું છે તે ખ્યાલ આવે તે માટે જુદાં ઉચ્ચારણોની અહીં વિશેષ નોંધ લેવામાં આવી છે. ચોધરીમાં

બધા જ વર્ગના (Aspirated voiced stops) મહાપ્રાણ ઘોષ સ્ફોટકોનું ઉચ્ચારણ અલ્પપ્રાણ અઘોષ 'હ'કાર યુક્ત થાય છે. એટલે કે ગુજરાતી ઘ, ઝ, ઢ, ધ, ભ વગેરેનું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં અનુક્રમે ક, ચ, ટ, ત, પ, + અઘોષ 'હ'કાર વાળું કરવું. ઉ. ત. ગુજરાતી 'ઘર' શબ્દનું ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં ક + 'હ'કાર એટલે (કʰ) જેવું, ગુજરાતી 'ઝગડવું' (ચગીડ્‌ડો)માંના 'ઝ'નું ચૌધરીમાં ચ + 'હ'કાર એટલે (ચʰ) જેવું, ગુજરાતી 'ઢેકું' (ટʰેકો)માંના 'ઢ'નું ચોધરીમાં ટ + 'હ'કાર એટલે ટʰ જેવું, ગુજરાતી 'ધજા'માંના 'ધ'નું ચોધરીમાં ત + 'હ'કાર એટલે (તʰ) જેવું, ગુજરાતી 'ભીખ'માંના 'ભ'નું પ + 'હ'કાર એટલે (પʰ) જેવું, ઉચ્ચારણ કરવું.

અહીં એક બીજા મુદ્દાની પણ નોંધ લેવી જરૂરી જણાય છે. ઉપર વર્ણવેલા ધ્વનિઓના ઉચ્ચારણમાં આ બોલીમાં સ્થળ પરત્વે પણ ભેદ માલૂમ પડે છે. આ ભેદ ખાસ કરીને "ઘ" અને "ભ" વિષયક નોંધવામાં આવ્યો છે. આ બે ઉચ્ચારણો ચોધરીમાં સામાન્યતયા ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ 'કʰ' અને 'પʰ' જેવાં થાય છે, પરંતુ તે સુરત જિલ્લાના ઊંડાણવાળા અને કેળવણીની વિશેષ અસર નથી થઈ તેવા વિસ્તારોમાં (ઉ. ત. માંડવી વિસ્તાર) પ્રચલિત છે. પણ આ બંને ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ બારડોલી, વાલોડ અને વ્યારાના વિસ્તારોમાં 'ખ' અને 'ફ' માં વિકસ્યું જણાય છે. ઉદાહરણથી આની સ્પષ્ટતા થશે. ગુજરાતી ઘર માટે સામાન્ય ઉચ્ચારણ ચોધરીમાં "કʰર" થશે પરંતુ ઉપર્યુક્ત વિસ્તારમાં "ખર" એવું ઉચ્ચારણ મળે છે. તેવી જ રીતે ગુજરાતી "ભીખ" નું સામાન્ય ઉચ્ચારણ "પીʰખ" જેવું થશે પરંતુ આ વિસ્તારોમાં "ફીખ" એવું ઉચ્ચારણ મળે છે. આ પ્રશ્ન દ્વિભાષિકતા (Bilingualism) ના દૃષ્ટિકોણથી તપાસાય તો ગુજરાતી ધ્વનિઓનું ચોધરી ભાષકમાં કેવું સ્વરૂપ થયું છે તે વિષે માહિતી ઉપલબ્ધ થાય. અહીં તો માત્ર ગુજરાતી ભાષકના ઉચ્ચારણવિષયક માર્ગદર્શન માટે આ ભેદ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે.

ચોધરીમાં [ઙ] અને [ઞ] બંને 'ન' ના પેટા ઘટકો હોવાની અમને શંકા હોવાથી તે ધ્વનિઓને સ્વતંત્ર ઘટક તરીકે જુદી લિપિસંજ્ઞા યોજવી જોઈએ નહીં. પરંતુ આ અંગેની પણ ચોકસાઈ ન થાય ત્યાં સુધી અમે આ બંને ધ્વનિઓને સૂચવતા ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞા 'ઙ' અને 'ઞ' યથાવત રાખેલી છે.

ગુજરાતીના મૂર્ધન્ય પાર્શ્વિક (Retroflex lateral) "ળ" ની ચો[illegible] ઉપસ્થિતિ નથી. આના પ્રત્યેક ધ્વનિ માટે ચૌધરી ભાષક "લ" [illegible]

ઉ. ત. ગુજ અનુકૂળ, ચો. અનૂકૂલ, ગુજ. કળિયુગ, ચો. કલજ઼ુગ, ગુજ. કળશિયો, ચો. કલઅહીયો, ગુજ. ટેણું, ચો. ટેણો, ઇત્યાદિ. ગુજરાતી "લ" ઉચ્ચારણનું ચોધરીમાં ઘણા બધા કિસ્સાઓમાં "ન" ઉચ્ચારણ થાય છે. ઉ. ત. ગુજ. લાકડું, ચો. નાકડો, ગુજ. કાલ, ચો. કાની, ગુજ. ખાટલો, ચો. ખાટનો, ગુજ. ખીલી, ચો. ખીની, ઇત્યાદિ. ચોધરીમાં દીર્ઘત્વ (length) ઘટકાત્મક નીકળે તેમ જણાય છે. આના પ્રસ્થાપન માટે, જોકે, વિશેષ સામગ્રી અને તેની ચકાસણી જરૂરી ગણાય. કેટલાક ઉપલબ્ધ દૃષ્ટાંતો નીચે પ્રમાણે છે. ટાલી (ક્રિ) ટાળી પણ ટા.લી (સ્ત્રી) તાળી; બેડ઼ો (ન) એક ઘરેણું પણ બે.ડ઼ો (ન.) એક ફળ.

તેવી જ રીતે દ્વિરુક્તિ (gemination) પણ ઘટકાત્મક જણાય છે. પરંતુ આ અંગે પણ વિશેષ સામગ્રી ચકાસ્યા પછી જ આખરી નિર્ણય કરી શકાય. એક ઉપલબ્ધ ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે.

ફાપો ~ ફાફો (ન) પપૈયું

ફાપ્પો ~ ફાફ્ફો (ન.) એક પક્ષી

ચોધરીમાં વ્યંજનોની નીચે જ્યાં જ્યાં બિન્દી મૂકેલી છે ત્યાં પ્રસ્તુત ઉચ્ચારણ વ્યંજનમાં રહેલા સ્વર (જે ગુજરાતી લિપિમાં જુદો દર્શાવાતો નથી) ના 'અ઼' ના ઉચ્ચારણનું સમજવું. 'ડ' અને 'સ' આમાં અપવાદ છે. 'ડ' ની નીચેની બિન્દી અર્થાત ડ઼ તે ગુજરાતી 'ઝાડ'માંના 'ડ઼' ના ઉચ્ચારણને સૂચવે છે. આ બોલીમાં ડ અને ડ઼ ઘટકાત્મક હોવાથી તેની આ રીતે બે જુદી નિશાની રાખી છે. 'સ' ની નીચેની બિન્દી અર્થાત્ 'સ઼' તે 'સ' અને 'હ' ની વચ્ચેનું ઉચ્ચારણ જે સુરતી "પૈસો" શબ્દમાં થાય છે તેને સૂચવે છે. ઉપરાંત 'સ' ની નીચેની બીજી બિન્દી અર્થાત્ 'સ઼' ('સ'માંના 'અ' ના ઉપર વર્ણવેલા) ઉચ્ચારણને સૂચવે છે.

બાકીના ધ્વનિઓનું ઉચ્ચારણ ગુજરાતી ભાષક પ્રયત્નપૂર્વક નહીં મેળવી લે તો પણ એકમેકને સમજવામાં બહુ મુશ્કેલી પડશે નહીં તેમ અમારું માનવું છે.

ચોધરીમાં સામાન્ય રીતે વ્યંજનના ઘટકોની રૂપરેખા આ પ્રમાણે આપી શકાય.

ક	ચ	ટ		ત	પ	ય	સ઼
ખ	—.	ઠ		થ	ફ	ર .	હ
ગ	જ	ડ	ડ઼	દ	બ	લ	
(ઘ)	(જ઼)	(ઢ)		(ધ)	(ભ)	વ	
[ઙ]	[ઞ]	ણ		ન	઼મ	સ	

આ ગોઠવણી ઉચ્ચારણમૂલક નથી આપી. ગુજરાતી લિપિસંજ્ઞાઓની ગોઠવણીના ક્રમ મુજબની આપી છે. આમાંથી ગોળ કૌંસમાં આપેલા ઘટકોના ધ્વનિનું ઉચ્ચારણ ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ ગુજરાતી આવાં ઉચ્ચારણોથી ભિન્ન છે. ચોરસ કૌંસ વડે દર્શાવેલા ધ્વનિઓ તે "ન" લિપિસંજ્ઞા વડે દર્શાવેલા ઘટકના પેટા ઘટકો હોવાની અમારી શંકા છે. અત્યારે તો આ બંનેને "ઙ" અને "ઞ" એવી સ્વતંત્ર નિશાનીઓ વડે દર્શાવેલા છે.

પ્રત્યેક વ્યંજનના ભેદદર્શક ઉદાહરણો નીચે મુજબ છે.

ક	કારો	ન.	એક પક્ષી
ખ	ખારો	ન.	મીઠું, નિમક
ગ	ગાવો/ખાવો	ક્રિ.	ગાવું/ખાવું
ઘ	ઘાટો	ન.	ચણાનો પોપટો
ચ	ચાટો	વિ. હરાયું (ઢોર)	
જ	જાલો	ન. હાંડલું ધોવાનો કૂચો	
ટ	ટાલો	ન. તાળું	
ઠ	ઠાલો	ન. ચંદીનું થાળું	
ડ	ડાલ	સ્ત્રી.	ડાળી
ઢ	ઢાલ	સ્ત્રી.	ઢાલ
ણ	જાણવો	ક્રિ.	જાણવું
	જમવો	ક્રિ.	જમવું
ત	તાકવો	ક્રિ.	તાકવું
થ	થાકવો	ક્રિ.	થાકવું
દ	દારવો	ન.	પીવાનો દારૂ
ધ	ધારવો	ધારવું	
ન	નીલો	વિ.	(૧) લીલું (૨) કાચું
પ	પીલો	વિ.	પીળું
ફ	ફોકડો	ન.	ફોકડી નામનું પ્રાણી
બ	બોકડો	ન.	બકરું
ભ	ભૂત	પુ.	(૧) ભૂત (૨) વંટોળિયો
મ	મૂત	ન.	મૂતર
ય	પાયો	પુ.	ખાટલાનો પાયો
	પાવો	પુ.	પાવો

ર	રેન	સ્રી.	પાણીની રેલ
	તેન	ન.	તેલ
લ	લીલૅાં	વિ.	લીલું
	પીલૅાં	વિ.	પીળું
વ	વાટૅાં	ન.	નાળિયેરનો અરધો ગોટો
સ	સાટૅાં	ન.	ગાડાનું તળિયા સહિતનું માળખું
	સ્કાન	ન.	ધૂંસરી બંધાય છે તે ખીલો
	સકાન	ન.	શુકન
હ	હાન	સ્રી.	હળની હાલ
	રાન	ન.	જંગલ

આ બોલીમાં, આ સિવાય "હ" ના પ્રશ્નને તપાસવાનું હજી બાકી રહે છે.

શાન્તિભાઈ આચાર્ય

ચોધરી શબ્દાવલિ

ચોધરી શબ્દાવલિ

અ

અક્ષાર પુ. અક્ષર
Hand-writing

અખઠીલો પુ. બારણું વાસવા માટેનો બારણાની પાછળનો અંદરનો ખીલો
A long nail used as a stopper to the door

અખઠીલો

અક્ગીરખો ન. કબજો, એક પ્રકારનું પહેરણ
A kind of man's upper garment

અજગાર પુ. અજગર
A python

અટકીવોં[1] ક્રિ. અટકવું
To stop

અટકીવોં[2] ક્રિ. અડકવું
To touch

અટકુવોં ક્રિ. જુઓ 'અટકીવોં[1]'

અટખીલો પુ. જુઓ 'અખઠીલો'
See 'akhthilo'

અડલો પુ. ૧. શાકભાજી પ્રકારનાં વાવેતરનાં રક્ષણ અર્થે કરવામાં આવતી વાડ

અડલો[1]

A hedge

૨. અછોડો
The rein for an ox

૩. ધોડિયાની દોરીમાં છેડે ભરાવેલો

લાકડાનો ટુકડો
A small wooden piece attached to the end of the thin rope which is tied to a swing for a baby

અડીન્ઓ પુ. ડાંગરમાં પડતી એક પ્રકારની જીવાત
A kind of pest found in paddy crop

અણુઠો વિ. અળગું
Aloof

અણુઠો રન્વૉ ક્રિ. દૂર રહેવું
To refrain

અડ઼્ચાણુ સ્રી. અડચણ
Hindrance

અઢ઼ી વિ. અઢી
Two and a half

અત્તાર ન. અત્તર
A kind of perfume prepared from flowers

અદરડ઼ૅા ન. ઊંડી ખીણ
A deep valley

અદીન્ચૅા વિ. અધૂરું
Unfinished

અનાસઢ઼ૅા ન. શીતાફળ
A custard-apple

અનુ઼કૂલ વિ. અનુકૂળ
convenient

અનૂભવવૉ ક્રિ. અનુભવવું
To feel

અનૂસઢ઼ી સ્રી. શીતાફળી
The tree of custard-apple

અન્તેર ન. જુઓ 'અત્તાર'
See 'attār'

અર્દ વિ. અરધું
Half

અલાગ વિ. જુદું
Separate, Distinct

– કરવૉ ક્રિ. જુદું કરવું
To separate, set apart

અસવારી સ્રી. સવારી માટે વપરાતું ગાડું, ડમણિયું
A kind of a local cart

અસીટવૉ ક્રિ. પછાડવું
To trample

અસોઢ઼ૅા પુ. ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of necklace

અ઼ુ

અ઼ુડગવી અ. નજીક, પાસેપાસે
Side by side

અ઼ુજાયણૉ વિ. અજાણ્યું
Unfamiliar

અ઼ુકાન સ્રી. સલાહ
Advice

– આપવી ક્રિ. સલાહ આપવી
To advise

અડીલો પુ. જુઓ 'અડલો'
See 'adlo'

અણ્ડસીણો ન. લાકડાનો ટૂંકો અને જાડો, દાંડિયો
A small and thick wooden club

અડ્‌સીણો ન. જુઓ 'અણ્ડસીણો'
See 'andxino'

અપસૅ ન. ઉપવાસ
A fast

–પાલવૅા ક્રિ. ઉપવાસ કરવો
To observe a fast

અફૂણો ન. અફીણ
Opium

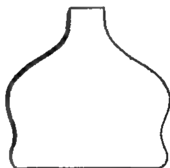
અરવાણ સ્ત્રી. કન્યા સાસરે જાય ત્યારે તેની સાથે જતી સખી
A bride-maid

અહખીડૅા ન. અળવીની ગાંઠ
A bulb of a plant

–ખજલૅા ન. ખજૂરીવાળી ગાંઠ
Pungent type of bulb of this plant

–મીઠૅા ન. મીઠી ગાંઠ
Sweet type of bulb of this plant

અહ્‌ત ન. પરોણા સાથે આગળ જોડેલું લોખંડનું પાનું
An iron blade fixed to a wooden stick

અહ્‌ત

આ

આંય અ. હજી, હજુ
Still

આંયો અ. જુઓ 'આંય'
See '_Ny'

આંહમૅા ન. આંસુ
A tear

આકડી સ્ત્રી. ઝાડ પરનાં પાંદડાં તોડવા માટે વપરાતું વાંસનું એક સાધન
A long stick with a hook at the end and which is used in plucking leaves of trees

લાકડાનો ટુકડો
A small wooden piece attached to the end of the thin rope which is tied to a swing for a baby

અડીન્ઓ પુ. ડાંગરમાં પડતી એક પ્રકારની જીવાત
A kind of pest found in paddy crop

અણુઠો વિ. અળગું
Aloof

અણુઠો રવ્વૉ ક્રિ. દૂર રહેવું
To refrain

અડ્ચાણ સ્ત્રી. અડચણ
Hindrance

અઢ્ઢી વિ. અઢી
Two and a half

અત્તારે ન. અત્તર
A kind of perfume prepared from flowers

અદ્દરૅઢું ન. ઊંડી ખીણ
A deep valley

અદ્ધીરૅ વિ. અધૂરું
Unfinished

અનાસઢું ન. સીતાફળ
A custard-apple

અનૂકૂલ વિ. અનુકૂળ
convenient

અનૂભવવૉ ક્રિ. અનુભવવું
To feel

અનૂસઢી સ્ત્રી. સીતાફળી
The tree of custard-apple

અન્તેર ન. જુઓ 'અત્તાર'
See 'attār'

અર્દ વિ. અરધું
Half

અલાગ વિ. જુદું
Separate, Distinct

– કરવૉ ક્રિ. જુદું કરવું
To separate, set apart

અસવારી સ્ત્રી. સવારી માટે વપરાતું ગાડું, ડમણિયું
A kind of local cart

અસીરવૉ ક્રિ. પછાડવું
To trample

અસોઢું પુ. ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of necklace

અુ

અુકાન સ્ત્રી. સલાહ
Advice

– આપવી ક્રિ. સલાહ આપવી
To advise

અુડગવી અ. નજીક, પાસેપાસે
Side by side

અુજાયણૉ વિ. અજાણ્યું
Unfamiliar

આકડો પુ. આકડાનો છોડ
A sun plant (calotropis gigantea)

આકઠીલો ન. જુઓ 'અખઠીલો'
See 'akhṭhilo'

આકપેટી સ્રી. બાકસ
A match-box

આકલાવો ક્રિ. અકળાવું
To be in a state of confusion

આકાડ સ્રી. જુઓ 'આકડી'
See 'ākṛi'

આકાડ

આખલો પુ. સાંઢ
A bull

આખાલ પુ. જુઓ 'આખલો'
See 'ākhlo'

આખો[1] ન. ગાડાની ધરી (આ વિસ્તારમાં લાકડાની પણ હોય છે)
An axle of a cart (In this area wooden axle is also used)

આખો[2] વિ. આખું
Whole

આગજળો[1] પુ. ૧. એક છોડ
A kind of a plant
૨. આગિયો
A glow worm

આગજળો[2] વિ. ભુખાળવો
Avaricious

આગડો ન. આગ
Fire

આગાલ અ. આગળ
In the front

આગીઠો ન. તાપણું
A fire place

આગુડો ન. જુઓ 'આગડો'
See 'āgḍo'

આગુલ અ. જુઓ 'આગાલ'
See 'āgāl'

આઙગાલ સ્રી. આંગળી
A finger

-પેરાં ન. બે આંગળીઓની પાછળ થતાં ચાંદાંનો રોગ
A kind of a skin disease usually found on fingers

આકગીકો પુ. અંગૂઠો
Thumb

આકગીરખૉ ન. અંગરખું
A kind of a man's upper garment

આકઘલી સ્રી. 'જુઓ આડગાલ'
See 'āṅgāl'

આચાક સ્રી. આંચકો
A jerk

–ફૂટવૉ ક્રિ. 'ફટાક' એવો અવાજ થવો
To get slashing sound

આજડૉ ન. લાકડાં વહેરવાની કરવત
A saw

આજે અ. આજ
Today

આટ વિ. આઠ.
Eight

આટખીલૉ ન. જુઓ 'અખડીલો'
See 'akhṭhilo'

આઠ વિ. જુઓ 'આટ'
See 'āṭ'

આઠસીસી સ્રી. આધાશીશી
A kind of migraine

આડસીસી સ્રી. જુઓ 'આઠસીસી'
See 'āṭhxixi'

આણડડૉ ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તે વૃક્ષનું ફળ
A fruit of this tree

આણડવો પુ. વૃષણ
A testicle

આણડૉ ન. જુઓ 'આણ્ડવો'
See 'āṇḍavo'

આતડૉ ન. આંતરડું
Intestine

આતો પુ. પિતા, બાપ
Father

આથઅહૂ પુ. જુઓ 'આતો'
See 'āto'

આથડાવૉ ક્રિ. અથડાવું
To collide

આથવૉ ક્રિ. આથવું
To pickle

આથાર પુ. મોટું પાથરણું, આથર
A big cloth-sheet used as a spread

આથીડવૉ ક્રિ. આથડવું
To wander

આથીમણૉ ન. પશ્ચિમ દિશા
West

આથીરો ન. જુઓ 'આથાર'
See 'āthār'

આદાત સ્રી. આદત, ટેવ
Habit

આકડો પુ. આકડાનો છોડ
A sun plant (calotropis gigantea)
આકઠીલૉ ન. જુઓ 'અખઠીલો'
See 'akhthilo'
આકપેટી સ્ત્રી. બાકસ
A match-box
આકલાવૉ ક્રિ. અકળાવું
To be in a state of confusion
આકાડ્ સ્ત્રી. જુઓ 'આકડી'
See 'ākṛi'

આકાડ્

આખલો પુ. સાંઢ
A bull
આખાલ પુ. જુઓ 'આખલો'
See 'ākhlo'
આખૉ[1] ન. ગાડાની ધરી (આ વિસ્તારમાં લાકડાની પણ હોય છે)
An axle of a cart (In this area wooden axle is also used)
આખૉ[2] વિ. આખું
Whole
આગજળો[1] પુ. ૧. એક છોડ
A kind of a plant
૨. આગિયો
A glow worm
આગજળો[2] વિ. ભુખાળવો
Avaricious
આગડો ન. આગ
Fire
આગાલ અ. આગળ
In the front
આગીઠો ન. તાપણું
A fire place
આગુડો ન. જુઓ 'આગડો'
See 'āgḍo'
આગૂલ અ. જુઓ 'આગાલ'
See 'āgāl'
આઙ્ગાલ સ્ત્રી. આંગળી
A finger
-પેરો ન. બે આંગળીઓની પાછળ થતાં ચાંદાંનો રોગ
A kind of a skin disease usually found on fingers

આકગીરો પુ. અંગૂઠો
Thumb

આકગીરખોં ન. અંગરખું
A kind of a man's upper garment

આકઘલી સ્ત્રી. 'જુઓ આકગાલ'
See 'ãngãl'

આચાક સ્ત્રી. આંચકો
A jerk

-ફ્રૂટવોં ક્રિ. 'ફટાક' એવો અવાજ થવો
To get slashing sound

આજરડો ન. લાકડાં વહેરવાની કરવત
A saw

આજે અ. આજ
Today

આટ વિ. આઠ.
Eight

આટખીલોં ન. જુઓ 'અખડીલો'
See 'akhthilo'

આઠ વિ. જુઓ 'આટ'
See 'ãt'

આઠસીસી સ્ત્રી. આધાશીશી
A kind of mi-*graine*

આડસીસી સ્ત્રી. જુઓ 'આઠસીસી'
See 'ãthxixi'

આણડડોં ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તે વૃક્ષનું ફળ
A fruit of this tree

આણડવો પુ. વૃષણ
A testicle

આણડોં ન. જુઓ 'આણડવો'
See 'ãṇavo'

આતડોં ન. આંતરડું
Intestine

આતો પુ. પિતા, બાપ
Father

આથઅહૂ પુ. જુઓ 'આતો'
See 'ãto'

આથડાવોં ક્રિ. અથડાવું
To collide

આથવોં ક્રિ. આથવું
To pickle

આથાર પુ. મોટું પાથરણું, આથર
A big cloth-sheet used as a spread

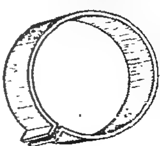
આથીડવોં ક્રિ. આથડવું
To wander

આથીમણોં ન. પશ્ચિમ દિશા
West

આથીરો ન. જુઓ 'આથાર'
See 'ãthãr'

આદાત સ્ત્રી. આદત, ટેવ
Habit

આદાર પુ. ૧. આધાર
Support
૨. ધરુવાડિયું (ડાંગર વ. નું)
A seed-bed
–નાખવૉ ક્રિ. ધરુ નાંખવું
To transplant seedlings
આદીરૅા ન. જુઓ 'આદાર' નો અર્થ ૨.
See the meaning 2 of 'ādār'
–નાખવૉ ક્રિ. જુઓ 'આદાર નાખવો'
See 'ādār nākhvo'
આદૅા ન. આદુ
Ginger
આનાન્દ પુ. આનંદ
Joy
આનૂડ઼ો ન. જુઓ 'આણ્ડડ઼ો'
See 'āndro'
આન્દલૅા વિ. આંધળું
Blind
આન્દારૅા ન. અંધારું
Darkness
આન્દાલપીચૅા પુ. ચામાચીડિયું
A bat
આન્ધસીણી સ્ત્રી. જુઓ 'આઠસીસી'
See 'āthxixi'
આપઘાત ન. આપઘાત
Suicide
–કરવૅા ક્રિ. આપઘાત કરવો
To commit suicide
આપડે સર્વ. આપણી, –ણું,–ણો
Our, ours (inclusive of person addressed)
આપવૅા ક્રિ. આપવું
To give
આફાત સ્ત્રી. આફત
Distress
આબદા સ્ત્રી. આપદા, દુઃખ
Anxiety, pain
આબરૂ સ્ત્રી. આબરૂ, ઇજ્જત
Reputation
આમારે સર્વ. અમારી, –રું, –રો
Our, ours (exclusive of person addressed)
આમી અ. હમણાં, હવે
Now
આમીલ્યો ન. ગાડાંનાં પૈડાંની અંદરની લોખંડની કુંડળી
An iron ring in the hole of a wheel of a cart

આમીલ્યો

આમૂ અ. જુઓ 'આમી'
See 'ām̄i'

આમે સર્વ. અમે
We

આમ્નાણ્ઁ ભાજો ન. આંબલીનાં ફૂલ અને કૂંપળોની ભાજી
Leafy vegetable prepared from leaves and flowers of tamarind tree

આમ્નૉ ન. આંબલી
Tamarind tree

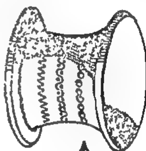
આમ્બલૉ ન. આંબળું
A fruit of the tree phyllanthus Embellica

આમ્બાપારડયેણો પુ. શનિવાર (આંબા પારડીમાં શનિવારે હાટ ભરાય છે માટે)
Saturday (It is said so because the village Āmbāpārḍi becomes a shopping centre on this day)

આમ્બાહલ્લાદ સ્ત્રી. આંબાહળદર
A kind of turmeric having smell of mango in it

આમ્બાહલ્દૅ સ્ત્રી. જુઓ 'આમ્બાહલાદ'
See 'āmbāhalād'

આમ્બીલ્યૉ ન. ચોધરી સ્ત્રીઓનું હાથમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું
A kind of ornament worn by Chodhri women on their arms

આમ્બીલવૉ ન. જુઓ. 'આમ્બલો'
See 'āmblo'

આમ્બીલવૉ ક્રિ. આંબળવું
To twist

આમ્બૂડો ન. અંબોડો
Braid

–વાલવૉ ક્રિ. અંબોડો વાળવો
To braid hair

આમ્બેણો પુ. શનિવાર (માંડવી વિસ્તારમાં)
Saturday (The word is in use in Māṇḍvi taluka)

આમ્બો પુ. આંબાનું ઝાડ
A mango tree

આમ્મોં ન. કેરી
A mango

આમ્હાંય સર્વ. અમને
To us

આમ્હું સર્વ. જુઓ 'આમ્હાંય'
See 'ām̐hāNy'

આયા સ્ત્રી. મા, માતા
Mother

આયાલી સ્ત્રી. જુઓ 'આયા'
See 'āyā'

આચ્ચકો પુ. જુઓ 'આચાક'
See 'āchāk'

–ફૂટ્વૉ જુઓ 'આચાક ફૂટવો'
See 'āchāk phuṭvo'

આર્જડૉ ન. ૧. કરવત
A saw

૨. ગાડાંમાં મોટાં લાકડાં ભરતી વખતે ગાડાંની સલામતી માટે માંચડા ઉપર મૂકવામાં આવતું લાકડું
A piece of wood which is placed in a cart for protecting its floor while loading with heavy timber

આર્જડૉ ૧.

આર ન. એક પ્રકારનો સાપ
A kind of snake

આરબીયં ન. (બ.વ.) બટાટા
Potatoes

આરહી સ્ત્રી. આરસી
A mirror

આરો પુ. ગાડાનાં પૈડાંના મધ્ય ભાગ અને પરિઘને જોડતો લાકડાનો ટુકડો
A wooden spike of a wheel of a cart

આરોં ન. ફળની આરંભની સ્થિતિ
An emerging state of a fruit

આર્‍રો ન. (બ.વ.) અંગારા
Embers

આલહા સ્ત્રી. આળસ
Idleness

આલહૂ વિ. આળસુ
Idle

–ણૅપીર ન. ખૂબ જ આળસુ વ્યક્તિ માટે વપરાતો શબ્દ સમૂહ
The phrase is used for a very idle person

આવકારવૅા ક્રિ. આવકારવું
To welcome

આવડ઼ાત સ્ત્રી. આવડત
Tact

આવલૅા ન. જુઓ 'આમ્બલૅા'
See 'ãmblo'

આવવૅા ક્રિ. આવવું
To come

આવીડ઼વૅા ક્રિ. આવડવું
To know

આવૂડ઼ સ્ત્રી. જુઓ 'આવડ઼ાત'
See 'ãvṛãt'

આસનાવૅા ક્રિ. હાંફવું
To pant

આસા સ્ત્રી. આશા
Hope

આસાનૅા ન. રીંછ
A bear

આસીટવૅા ક્રિ. જુઓ 'અસીટવૅા'
See 'asiṭvo'

આસીનવૅા ક્રિ. આછરવું
To clear

આસૂનવૅા ક્રિ. જુઓ 'આસીનવૅા'
See 'ãsinvo'

આસોપાલાવ ન. આસોપાલવ
A kind of tree

આસૅા વિ. ચોખ્ખું
Clean

–કરવૅા ક્રિ. ચોખ્ખું કરવું
To clean

આસુડ઼ેપાસુડ઼ે અ. આજુબાજુ
In the neighbourhood

આસુરૅા પુ. ૧. આશરો
Shelter

૨. અંદાજ
Approximation

આસાય–આહ઼ેસો ન. (બ.વ.)
માબાપ
Parents

આહવૅા ન. જુઓ 'આંહમૅા'
See 'ãNhmo'

આહાય સ્ત્રી. મા, માતા (અન્યની માતા માટે વપરાતો શબ્દ)
The word used for the mother of another person

આહાયબાહા ન. (બ. વ.) જુઓ 'આસાય–આહ઼ેસો'
See 'ãxãy–[illegible]'

ઈ

ઈ સર્વ. (ન) આ
This

ઈજ સર્વ. (ન) આ જ
The very same

ઈથિ અ. અહીંથી
From here

ઈયાં અ. અહીં
Here

–તીયાં અ. અહીંતહીં
Here and there

–સૂદી અ. અહીં સુધી
Upto here

ઈ યે સૂદી અ. જુઓ 'ઈયાંસૂદી'
See 'iNyaxudi'

ઈજાત સ્ત્રી. ઇજ્જત
Reputation

ઈટૂડ઼ ન. ઈંટ
A brick

ઈણુહૈ સર્વ. (બ.વ.) આ(લોકો)ને
To them

ઈણ્ડો ન. ઈંડું
An egg

ઈણ્ઢણી સ્ત્રી. ઈંઢાણી (માત્ર આગળ પડતો વર્ગ જ વાપરે છે)
A small circular piece, knitted with fibres or of a cloth, especially used by women as a weight breaker while carrying water-pot on their heads

ઈયાણું સર્વ. (પુ.) આને
To him

ઈયાનતીયાન અ. જુઓ 'ઈયાંતીયાં'
See 'iNyaNt iNyaN'

ઈસેતીસે અ. અહીંતહીં
Here and there

ઈસેનતીસેન અ. જુઓ 'ઈસેતીસે'
See 'isetise'

ઈસ્સવો ક્રિ. ઇચ્છવું
To wish

ઈસ્રારો પુ. ઇશારો
A beck

ઈહીંટો ન. ઈસ
A side pole of a cot

ઊ

ઊંચ્ ન. ઊંચાઈ
Height

ઊંચનીચ્ વિ. ઊંચુંનીચું
High and low

ઊંટો ન. ઊંટ
A camel

ઊંઘુ ન. ઓશીકું
A pillow

ઊકીડ્વૅા ક્રિ. દબાયેલું છોડવું
To release

ઊકીરવૅા ક્રિ. ઉકેલવું
To unwind

ઊકીલવૅા ક્રિ. ઊકલવું
To be solved

ઊકૂડ્વૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊકીડ્વૅા'
See 'ukiṛvo'

ઊકૂલવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊકીલવૅા'
See 'ukilvo'

ઊખલો ન. લાકડાનું ખાંડણિયું
A wooden mortar

ઊખાવૅા ક્રિ. સુકાવું
To dry

ઊખીડ્વૅા ક્રિ. ઉખેડવું
To uproot

ઊખીવવૅા[1] ક્રિ. ઓળવું (માથું)
To comb

ઊખીવવૅા[2] ક્રિ. સૂકવવું
To make dry

ઊખૂડ્વૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊખીડ્વૅા'
See 'ukhiṛvo'

ઊગરાવવૅા ક્રિ. ઉઘરાવવું
To collect

ઊગવૅા ક્રિ. ઊગવું (સૂર્યનું)
To rise

ઊગાડ સ્ત્રી. ન. ઉઘાડ
Clear sky after rains

ઊગાડ્મીચ કરવૅા ક્રિ. પટપટાવવી (આંખો)
To wink

ઊગાડ્વૅા ક્રિ. ઉઘાડવું, ખોલવું
To open

ઊગાલવૅા ક્રિ. ૧. ગળામાંથી (ઢોરે) દોરડું કાઢી નાંખવું
To drop the noose from the neck (by cattle)
૨. પાક લીધા પછીથી ઢોરને ખેતર ખવડાવવું
To allow the cattle to graze in the field after having harvested

ઊગીડ્વૅા ક્રિ. ઊઘડવું
To open

ઊગીમણ્ૉ ન. પૂર્વ દિશા
East

ઊગીલવૅા ક્રિ. પાક લીધા પછીથી ઢોરે ખેતર ખાવું
To graze in a harvested field

ઊગૂમણ્ૉ ન. જુઓ 'ઊગીમણ્ૉ'
See 'ugimṇo'

ઊગૂલવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊગીલવૅા'
See 'ugilvo'

ઊગેઠ સ્ત્રી. ગાડાનાં પૈડાં ફરી ન જાય તે માટે નીચે મૂકવામાં આવતું ટેકણુ
An object used as a support to the wheels of a cart to prevent them from slipping

ઊઙગ્ય સ્રી. ઊંઘ
sleep

ઊઙગ્યૉ ક્રિ. ઊગવું (ઝાડ વગેરેનું)
To grow

ઊઙગીલવૉ ક્રિ. નાહવું
To bathe

ઊઙગૂલ્રવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊઙગીલ્રવૉ'
see 'ungilvo'

ઊઙઘવૉ ક્રિ. ઊંઘવું
To sleep

ઊચકીવૉ ક્રિ. ઊંચકવું
To lift

ઊચારો ત્રિ. પૂર્વ તરફનો જમીનનો ભાગ
Portion of land which lies in the east

ઊચ્ચટ્ વિ. એઠું, અજીઠું
leftovers

ઊજલૉ વિ. ધોળું, સફેદ
White

ઊજાડ્ વિ. ઉજ્જડ
Barren

ઊજાલવૉ ક્રિ. ઉજાળવું
To brighten

ઊજીમણી સ્રી. ઉત્સવ
A festival

ઊજીમવૉ ક્રિ. ઊજવવું
To celebrate

ઊજીવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊજીમવૉ'
see 'ujimvo'

ઊજૂમણી સ્રી. જુઓ 'ઊજીમણી'
see 'ujimni'

ઊજૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊજીમવૉ'
see 'ujimvo'

ઊઞ્જવૉ ક્રિ. ઊંજવું
To grease (a cart)

ઊટ પુ. ઊંટ
A camel

ઊટકીવૉ ક્રિ. ઊટકવું
To cleanse (an utensil)

ઊઠવૉ ક્રિ. ઊઠવું, જાગવું
To get up, awake

ઊડવૉ ક્રિ. ઊડવું
To fly

ઊડાડ્વૉ ક્રિ. ઉડાડવું
To cause to fly

ઊણ્ડલી વલવૉ ક્રિ. ઊથલવું
To be turned down

ઊણ્ડીલવૉ ક્રિ. ઉલાળવું
To lift the front part of a cart

ઊણ્ડૂનવૉ ક્રિ. આળોટવું
To wallow

ઊણ્ડૂલવૉ-ક્રિ. જુઓ 'ઊણ્ડીલવૉ'
see 'undilvo'

ઊણ્ડૉ વિ. ઊંડું
Deep

ઊડ્જૅ ન. (બ. વ.) અડદ
A kind of kidney-bean

ઊડ્વૅા ન. ગંજી, કાલર
A stack

ઊતારવૅા ક્રિ. ઉતારવું
To take down

ઊતાવલ સ્ત્રી. ઉતાવળ
Haste

ઊતીરવૅા ક્રિ. ઊતરવું (નદી, વગેરે)
To cross (a river)

ઊત્તાર ન. ઉત્તર દિશા
North

ઊનાવૅા ક્રિ. સાંભળવું
To listen

ઊનીવવૅા ક્રિ. ઓલવવું (દીવો, વગેરે)
To put out (a lamp)

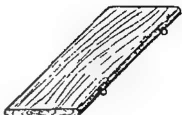
ઊનૂવવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊનીવવૅા'
See 'univvo'

ઊન્દીરે નહ્યઁ ન. (બ. વ.) દેશી નળિયાં
Country tiles

ઊન્દીરે નહ્યઁ

ઊન્દો પુ. ખેતીનું એક સાધન, સમાર
A soil leveller

ઊન્દો

ઊન્દૅા વિ. ઊંધું
Inverted

ઊન્દૂવેનૅા ન. એક વેલો
A kind of creeper

ઊન્ધર્ ન. ઉંદર
A mouse

ઊપટીવૅા ક્રિ. ઊપટવું (રંગ વગેરે)
To fade

ઊપટૂવૅા ક્રિ. જુઓ 'ઊપટીવૅા'
See 'uptivo'

ઊપાજ સ્ત્રી. ઊપજ
Produce

ઊપાર અ. ઉપર
Above

ઊપૂર અ. જુઓ 'ઊપાર'
See 'upar'

ઊફાંચ્ડૅા વિ. અળવીતરું
Mischievous, naughty

ઊફીણ્વૅા ક્રિ. ૧. ઊપણવું
To winnow
૨. ઝાટકવું (સૂપડાંથી)
To Whisk

ઊફૂણવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊફીણવૉ'
See 'uphinvo'

ઊબડીવૉ ક્રિ. વાસણ ધોઈને ઊંધું વાળવું
To turn an utensil down after washing it

ઊબડો પુ. ઉકરડો
A heap of rubbish

–ગોબરૂ પુ. સૂકાં છાણવાળો ઉકરડો
A heap of dried dung

–જાસી પુ. સડીને તૈયાર થયેલો ઉકરડો
A heap of rotten rubbish

–પૂઞ્જો પુ. સડયો ન હોય તેવો ઉકરડો
An ordinary heap of rubbish

ઊબડૉ વિ. ઊંધું
Inverted

ઊબરાવૉ ક્રિ. ઊભરાવું
To effervesce

ઊ·બ્બાયૉ ક્રિ. નાનું કરવું
To reduce

ઊ·બ્બૉ થાકવૉ ક્રિ. ઊભા થવું
To stand up

ઊમરો ક્રિ. ઉંબરો (ઘરનો)
A threshold

ઊમૂરવૉ ક્રિ. ઉમેરવું
To add

ઊમ્બરો પુ. ઊમરાનું વૃક્ષ
The wild fig tree

ઊમ્બરૅ ન. ઊમરું, એક ફળ
A fruit of the Umbro

ઊમ્બૂરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊમૂરવૉ'
See 'umurvo'

ઊમ્માર સ્રી. ઉમર
Age

ઊરાવૉ ક્રિ. પેસવું (જલ્દીથી, ચોરી છૂપીથી)
To enter (swiftly and stealthily)

ઊસીના નવૉ ક્રિ. ઉછીનું લેવું
To borrow

ઊસીલવૉ ક્રિ. ઊછળવું
To spring

ઊસૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊસીલવૉ'
See 'usilvo'

ઊહૂકવૉ ક્રિ. સંકોરવું (ચૂલામાં લાકડું)
To push in (fue-stick in an oven)

ઊહૂકીવૉ ક્રિ. જુઓ 'ઊહૂકવૉ'
See 'uhukvo'

ઊહૂપાટવૉ ક્રિ. આછરવા માટે હાથથી ડહોળું પાણી બહાર ફેંકવું
To throw muddy water out for getting incoming water cleaned in a river basin

એ

એ. સર્વ. (સ્રી) આ
This

એ. જ સર્વ. (સ્રી) આ જ
The same (feminine)

એક વિ. એક
One

એકધીટ હેરી ર.વૉ ક્રિ. તાકી રહેવું
To gaze

એકઠૉ[1] ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

એકઠૉ[2] વિ. એકઠું
collected, combined

–હોવૉ ક્રિ. એકઠા થવું
To gather together

એક સાહરૉ અ. કદાચ, કયારેક
Perhaps, Sometimes

એકહૂદીંહીં અ. કયારેક
Sometimes

એકૂજ વિ. એક જ
Only one

એક્કિવારે અ. એક સાથે
At ■ time

એક્કિહારી અ. જુઓ 'એક્કિવારે'
See 'ekkivāre'

એખનૉ વિ. એકલું
Alone

એખદૂ અ. કંઈ
Any

એગયાર વિ. અગિયાર
Eleven

એગજ્જાર વિ. જુઓ 'એગયાર'
see 'egyār'

એગ્રરૉ ન. વાડ માટેનો એરંડો
A kind of castor plant used for hedging

એડો પુ. દિવેલિયો એરંડો
A castor oil plant

એજ્જટૉ ન. દિવેલ
Castor oil

એરીઝ્ગ્યુ ન. એક ઘરેણું
A kind of an ear-ornament

એલચો પુ. એક વનસ્પતિ
A kind of vegetation

એલચૉ ન. વિલાયતી આંબલી
A kind of tree

એવામાં અ. એવામાં, એટલામાં
In the mean time

એવૉ વિ. આવું
Such

એસેનારી સ્ત્રી. લગ્ન કર્યા વિના માનેલા પતિનાં ઘરમાં આવી જતી સ્ત્રી
A woman who comes to stay with a man of her selection without marrying him

ઍ

ઍહું અ. આમ, એમ
In this way

ઍરે અ. અરે!
Oh!

ઓ

ઓ. સર્વ. (પુ) આ
This (m)

ઓકવૉ ક્રિ. ઓકવું
To vomit

ઓગણી વિ. ઓગણીસ
Nineteen

ઓગામવૉ ક્રિ. ઉગામવું (લાકડી, હાથ વગેરે)
To raise to strike (stick, hand etc.)

ઓગીલવૉ ક્રિ. ઓગળવું
To melt

ઓ.જ સર્વ (પુ) આ જ
This the same (masculine object or thing)

ઓ.જરૉ ન. ઘરની આજુબાજુ કરેલી ઊંચી પાળી
A bund around the house

ઓજારવૉ[1] ક્રિ. મારવું
To beat

ઓજારવૉ[2] ક્રિ. ધક્કેલીને બંને બાજુ રસ્તો કરતા જવું
To push through (making way in the crowd)

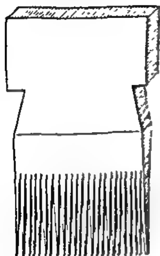
ઓટો પુ. ઓટલો
A raised platform in the front of a house

ઓડણૉ ન. ઓઢણું
Female's upper garment

ઓન્ડાવવૉ ક્રિ. ભેંસ પાડે લઈ જવી
To show a he-buffalo

ઓન્નુ સ્ત્રી. ઓરણી
Seed drill

ઓરપો પુ. બહેનો માટેની કાંસકી
A comb especially used by women

ઓરપો

ઓ-રાવવૉં ક્રિ. સીમમાંથી ઘેર આવેલાં ઢોર વાડામાં પૂરવાં
To confine the cattle in a yard after their return from grazing

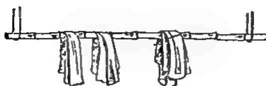
ઓરો પુ. ઓરડો
A room

ઓ-રો વિ. નજીક
Near

ઓરૅ ન. ખાઈ શકાય તેવાં મૂળ
A kind of edible roots

ઓલખી-વૉં ક્રિ. ઓળખવું
To recognize

ઓલવીણું ન. ઘરમાં આડો લટકાવેલો, કપડાં રાખવા માટેનો વાંસ, વળગણી
A horizontal bamboo hung in the house for putting clothes

ઓલવીણું

ઓવરો પુ. જુઓ 'ઓરો'
See 'oro

ઓસીનોં વિ. ઉછીનું
Borrowed

ઓસોં વિ. ઓછું
Less

ઓસ્રાડ ન. ઓસડ
Medicine

ઓસ્રાવવોં ક્રિ. ઓસાવવું
To pour the water off (as from the cooked rice)

ઓહ્યુ ન. ઓશીકું
A pillow

ઓહન્નોં વિ. આ બાજુનું
Belonging to this side

ઓહીકોં ન. જુઓ 'ઓહ્યુ' (આ શબ્દ માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે)
See 'ohya'

ઑ

ઑખીરોં ન. અંથેરો (વૃક્ષ)
A kind of tree

ઑણુઅ અ. ઓણુ, આ વર્ષે
This year

ઑણ્ડવોં ક્રિ. છડવું (કમોદ વગેરે)
To pound (paddy etc.)

ઑણ્ડલાવોં ક્રિ. પ્રવાહીમાં ઓગાળવું
To dissolve

ઑણ્ડાલવોં ક્રિ. ઓળંગવું
To cross

ઑડ્યો ન. અડાયું (છાણું)
A dung cake

ઑતરોં અ. આટલું
This much

–જ અ. આટલું જ
Only this much

ઑનાજ ન. અનાજ
Food grain

ઑનાસડ્યા ન. સીતાફળ
A custard-apple

ઑન્નોં ન. જુઓ 'ઓન્નુ'
See 'onng'

ઑપ્પા પુ. ઉપવાસ
A fast

ઑમથોં વિ. અમસ્તું, ખાલી
Without any reason

ઑમહું સ્રી. અમાસ, તહેવાર (?)
The last day of a month

ઑર્દઅ વિ. અરધું
Half

ઑલો પુ. ઇયળ
Caterpillar

ક

કઈ દેખાડવૉ ક્રિ. કહેવું
To say

કઉચ્ ન. કચ્ચ, જેનાં પાંદડાં ઘસવાથી ખૂબ જ ખૂજળી ઊપડે છે તે છોડ
A kind of shrub

કકીલવૉ ક્રિ. મોંમાં આંગળાં નાંખીને બોલાવવું
To force a person (usually by taunting) to speak

કકલવૉ ક્રિ. જુઓ 'કકીલવૉ'
See 'kakilvo'

કટીનાણ્ઁ ભાઝૉં ન. કંટોલાની ભાજી
A kind of a vegetable

કડૉ ન. કમોદનો એક પ્રકાર
A kind of paddy

કણ્ટી સ્રી. ઘઉંની ડૂંડી
An ear of wheat or paddy stalk

કણ્ટી

કણ્ઠી સ્રી. કંઠી, આ નામનું ઘાસનું ઘરેણું
A grass necklace

કડ્ સ્રી. કેડ, કટિ
Waist

કડ્ અ. એ પ્રકારનો અવાજ (દા. ત. ડાળી તૂટવાનો)
Cracking sound

કડ્પીણ્ઁ ન. કોળિયું (એક હાથમાં સમાય તેટલું ઘાસ)
A handful of grass

કડ્બો ન. કડબ, જુવારના સૂકા સાંઠા
Fodder

કડ્યાયોં ન. ૧. એક વૃક્ષ
A kind of tree
૨. કડાયું
A pan

કડ્ડી સ્ત્રી. કડી (લોખંડ વગેરેની)
A ring

કણ્ડી સ્ત્રી. કઢી
Curry made of butter milk

–નીમ્બાડોં ન. મીઠો લીંબડો
A kind of tree

કણ્ડોં ન. જુઓ 'કણ્ડી'
See 'kaṇḍi'

કતરૂ અ. કેટલું
How much

કદરાયવોં ક્રિ. કંટાળો આપીને થકવી દેવું
To tire out a person by boring

કદારવોં ક્રિ. કંટાળી જવું
To get tired

કપની સ્ત્રી. કંપની (અં)
Company

કબજો સ્ત્રી. જુઓ 'અંગીરખો'
See 'aṅgirkho'

કબૂનવોં ક્રિ. કબૂલવું
To confess

કમાવોં ક્રિ. કમાવું
To earn

કરણ સ્ત્રી. કરેણ વૃક્ષ
A kind of tree

કરમાવોં ક્રિ. કરમાવું
To wither

કરમીદો ન. ૧. કરમદી વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of this tree

કરવાત સ્ત્રી. જુઓ 'આજ્ડો' નો અર્થ ૧.
See the meaning (1) of 'āyjḍo

કરવોં ક્રિ. કરવું
To do

કરહીડો પુ. કંદોરો, લંગોટી પર બંધાતો સૂતરનો દોરો
A thread tied on a loin cloth

કરહૂડો પુ. જુઓ 'કરહીડો'
See 'karhiḍo'

કરાડો પુ. વહેળાનો કિનારો
A bank of a streamlet

કરાવોં ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કરો પુ. કરો (ઘરની પાછળી દીવાલ)
Back wall of a house

કલજૂગ પુ. કળિયુગ
The kali Age

કલતાણુઅ સ્ત્રી. કળતર
Muscular pain

કલઅહ્ડીયો પુ. કળશિયો
A goblet

કવડ઼ો પુ. કેવડો
A kind of shrub

કવાલો પુ. ઘાસની પૂળી
A small bunch of grass

ક·વોં ક્રિ. કહેવું
To say

કવ્ડ઼ુઅ ન. કોડી
A cowry

કવ્ડ઼ી સ્ત્રી. જુઓ 'કવ્ડ઼ુઅ'
See 'kavṛa'

કસીટી સ્ત્રી. લંગોટી
A loin cloth

કસીટૅ ન. ચોધરી સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લૂગડું
A lower garment of a chodhri woman

કૅ઼

કૅ઼કહૅં પુ. ઘોંઘાટ
Noise

કૅ઼ગરો પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૅ઼કકૂ પુ. કંકુ, કુમકુમ
Red turmeric powder

કૅ઼ચરૅં ન. કચરો
Rubbish'

કૅ઼ઠીડ઼યોં ન. ખેતરનું એક પક્ષી
A kind of a bird

કૅ઼ડવોં ક્રિ. કરડવું
To bite

કૅ઼ડ઼વોં વિ. કડવું
Bitter

કૅ઼ડોં ન. કડું (ગાડા વગેરેનું)
A ring (as in a cart)

કૅ઼ણુજઅ ન. કણુંજ વૃક્ષ
A kind of tree

કણુગ્રૅ ન. કંદી
An ear of wheat or paddy

કૅ઼ણુઓ પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૅ઼ણુસોં ન. કણુસલું, લોયો
An ear of Juwar

કૅ઼ડ઼ સ્ત્રી. જુઓ 'કડ઼'
See 'kaṛ'

ક·ડ઼ અ. જુઓ 'કડ઼'
See 'kaṛ'

કૅ઼ડ઼ાયોં ન. જુઓ 'કડ઼ાયોં'
See 'kaṛāyo'

કૅ઼ડ઼ોં ન. જુઓ 'ક·ડ઼ી'
See 'ka-ṛi'

કુન્નો ન. ૧. સ્ત્રીઓએ પગમાં પહેરવાનું કલાઈ કે પતરાનું, એક ઘરેણું
A kind of a foot ornament made of a base metal

કુન્નો ૧.

૨. વાંસની કૂંપળ
A sprout of a bamboo tree

કુપટી વિ. કપટી
Malicious

કુપહાયો ન. કપાસ
Cotton

કુફની સ્ત્રી. ઝભ્ભો, કફની
A kind of upper garment used by a male

કુમારો ન. દાડિયો, ખેત-મજૂર
An agricultural labourer

કુમીયોં ન. ૧. એક વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of this tree

કુમાર્યો ન. જુઓ 'કમારો'
See 'kamāro'

કુમાવોં ક્રિ. જુઓ 'કમાવોં'
See 'kamāvo'

કુમ્ભલોં વિ. કૂણું
Tender

કુરો પુ. જુઓ 'કરો'
See 'karo'

કુલ પુ. કૂવામાંથી નીકળતો ગાર
Swamp of a well

કુલવોં ક્રિ. કળવું (કળતર થવી)
To have a muscular pain

કુલહા ન. કાનનું એક ઘરેણું
A kind of ear ornament

કુલ્લાણું,ભાજો ન. કોળાના વેલાના કુમળા ભાગની ભાજી
A kind of vegetable

કુસૂઅ સ્ત્રી. કંસ (આમાં મોતી પણ ભરેલાં હોય છે.)
A string of a garment

કેહુવાલોં ન. કાનખજૂરો
A centipede

કાં અ. ક્યાં
where

કાંઈ વિ. કંઈ
Anything

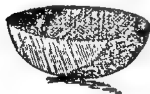
કાંઈક વિ. જુઓ 'કાંઈ'
See 'kāNi'

કાંચ વિ. ફાનસનો પેરો
A chimney of a lantern

કાંચની અ. નથી
Not

કાંહણોં ન. કાંસું
Bronze

કાંહયોં ન. ૧. વાટકો
Bowl

કાંહયો ૧.

૨. કાંસું
જુઓ 'કાંહણોં'
Ses kāNhno

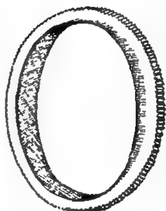
કાંહવોં ન. જુઓ 'કાંહણોં'
See 'kāNhno'

કાંહવોં ક્રિ. કણસવું
To groan

કાંહાંકી સ્ત્રી. કાંસકી
A comb

કા અ. કે; શું
That; what

કાકણોં ન. કંકણ (સામાન્ય રીતે પિત્તળનું હોય છે.)
A kind of bangle (generally made of brass)

કાકણોં

કાકડાવોં ક્રિ. ડૂંડાનું પીળાશ પકડું થવું
To turn (a ear of corn) yellowish

કાકડો કાદૂ પુ. કાદવ
Swamp

કાકડોં[1] ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree

૨. તેનું ફળ
A fruit of this tree

૩. દુખાવો મટાડવા મુકાતું સળગતું ચીંથરું
A burning rag used to place on the aching spot of the body for easing the ache

કાકડૃો[2] વિ. ગોરું
Fair skinned

કાખન્નૅ અ. શા માટે
Why

કાગડ્રી સ્રી. (ગાડાનું) કાગનું
Front most pointed end of the shafts of a cart

–ડૅરૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કાગલો પુ. કાગળ
Letter

કાહ્ખી સ્રી. ૧. બગલ
An arm-pit
૨. જુઓ 'કાંહાંકી'
See 'kāhāNki'

કાહ્ખૉ ન. કાંસકો
A comb

કાચબૉ ન. કાચબો
A tortoise

કાચરૉ ન. એક જંગલી ફળ
A kind of wild fruit

કાચાબ પુ. જુઓ 'કાચબો'
See 'kāchbo'

કાટીઘાંહયો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

કાટીનૉ ન. કંટોલું
A kind of vegetable

કાટો પુ. ૧. શૂળ, કાંટો
A thorn
૨. નાકનું એક ઘરેણું
A kind of nose-ornament

કાઠૉ ન. કાઠી, સળગાવવામાં વપરાતું લાકડું
Firewood

કાડવૉ[1] ક્રિ. કાઢવું
To drive out

કાડવૉ[2] ક્રિ. ઉતારવું
To bring down

કાણ્ણી વિ. (સ્રી.) કઈ
Which

કાણ્ણૉ. વિ. (ન) કયું
Which

કાડ્રીકાંહવૉ પુ. જુઓ 'કાટીઘાંહયો'
See 'kāṭighāNhyo'

કાતવૉ ક્રિ. કાંતવું
To spin

કાતાર સ્રી. કાતર
Scissors

કાતીરવૉ[1] ક્રિ. લણવું, વાઢવું
To reap

કાતીરવૉર² ક્રિ. કાતરવું
To cut

કાદૃ પુ. કાદવ; કૂવો ખોદતી વખતે નીકળતી ભીની માટી
Swamp; swamp which is dug out of a well

કાનાસ સ્રી. કાનસ
A file

કાની સ્રી. કાલ
Tomorrow

કાન્દો પુ. ડુંગળી
An onion

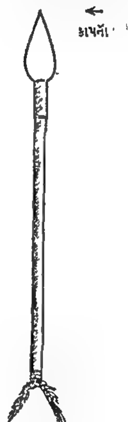
કાપડૉં ન. કાપડું
A kind of blouse

કાપવૉં¹ ક્રિ. કાપવું
To cut

કાપવૉં² ક્રિ. કંપવું
To tremble

કાપાડ ન. કપડું
Cloth

કાપનૉં ન. તીરનો ઉપરનો લોખંડનો ભાગ
Pointed part of an arrow which is made of iron

કાપારી સ્રી. કંપારી
A shaking

કાબ્બરૉ ન. કાબર
A kind of bird, the common Myna

કાબ્બાર સ્રી. જુઓ 'કાબ્બરૉ'
See 'kābro'

કામઠોં ન. કામઠું, ધનુષ્ય
A bow

કામજોં ન. પરાળ કાઢવાનું એક સાધન
An agricultural tool

કામડ઼ોં ન. જુઓ 'કામજોં'
See 'kāmjo'

કામૂડ઼ોં ન. વાંસની ફાડ
A bamboo chip

કામ્મડ઼ા ન. જુઓ 'કામજોં'
See 'kāmjo'

કામ્મલોં ન. કામળો (ઊની વસ્ત્ર)
A woolen blanket

કામ્મૂડ઼ોં ન. જુઓ 'કામૂડ઼ોં'
See 'kāmuṛo'

કાચબોં ન. જુઓ 'કાચબો'
See 'kāchbo'

કારભારી પુ. કારભારી
A manager

કારી સ્ત્રી જળકૂકડી
A snakebird

કારીનોં ન. કારેલું
A kind of vegetable

કારોં ન. એક પક્ષી
A kind of bird

કાલજોં ન. કાળજું
Heart

કાલપીચી સ્ત્રી. એક પક્ષી :
A kind of bird

કાલામીરેં ન. (બ. વ.) મરી
Black pepper

કાલીકાંહવોં ન. જુઓ 'કાટીઘાંહવો'
See 'kāṭighāNhvo'

કાલોં વિ. કાળું
Black

કાવલોં ન. બંગડી
A bangle

કાસ ન. આરસી
A mirror

કાહનેં અ. જુઓ 'કાખન્નેં'
See 'kākhanne'

કીંઆંડોં ન. ક્યારો
A bed

કીકરાવવોં ક્રિ. કકરાવવું
To sharpen

કીકીરવોં ક્રિ. ગાડાનો ચરડ ચરડ અવાજ થવો
To get cracking type of noise in a cart

કીગનાવોં ક્રિ. ખુશ થવું
To be pleased

કીડાણું સર્વ. કોનું
Whose

કીડેં સર્વ. કોણે
By whom

કીડોં સર્વ. કોણ
Who

કીડ઼ીતેન ન. કરંજિયું તેલ
Oil of Karañj seeds

કીડું ન. ૧. કીડી
An ant
૨. ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of neckless

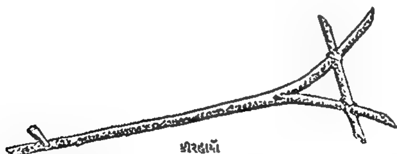

કીડું ૨.

કીરકીનવોં ક્રિ. સળી કરવી
To instigate

કીરબીલોં ન. નાનું ઘુવડ
A small owl

કીરબીલ્યોં ન. જુઓ 'કીરબીલોં'
See 'kirbilo'

કીરહાયોં ન. બળદ પલોટવા માટેનું એક ઓજાર
An implement used in training young bullocks for yoking

કીરહાયોં

કીન્નોં ન. જમીન સરખી કરવા માટે વપરાતું એક ઓજાર
A kind of earth leveller

કીયા અ. ક્યારે
When

કીલાયોં ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂંચ્ય સ્ત્રી. દુર્ગંધ
Foul smell

કૂઆલી સ્ત્રી. વીરડી
A small water pit in a river basin

કૂઆડૂઁ ન. કુહાડો
An axe

કૂકડો પુ. કૂકડો, મરઘો
A cock

કૂકોડ્ પુ. જુઓ 'કૂકડો'
See 'kukṛo'

—માંજો પુ. એક છોડ
A kind of plant

—માંજ પુ. જુઓ '—માંજો'
See '—mañjo'

કૂગલો પુ. કોગળો
A gargle

કૂછખો પુ. ફોતરું
A chaff

કૂચી સ્ત્રી. ૧. ચાવી
A key
૨. ગાડું ઊંજવા માટે વપરાતી વાંસની ચીંથરાવાળી ચીપ
A small bamboo chip with a rag on one end which is used in oiling a cart-wheel

કૂચકૂમીયૉ ન. એક છોડ
A kind of plant

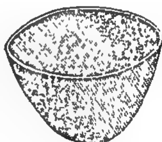
કૂઆરૉ વિ. કતરાતી આંખોવાળું
Wry-eyed

કૂટવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

કૂડ સ્ત્રી. ઢોર બાંધવાની કોઢ
A cattle-shed

કૂણ્ડી સ્ત્રી. કુંડી
A water-pit

કૂણ્ડૉ ન. રોટલા ઘડતી વખતે વપરાતું ગરમ પાણી રાખવાનું માટીનું વાસણ
A shallow earthen pot used in keeping hot water in it while preparing bread

કૂણ્ડૉ

કૂતરૉ ન. કૂતરો
A dog

કૂતારખાયૉ ન. એક હિંસક પ્રાણી
A carnivorous animal

કૂતીરો પુ. જુઓ 'કૂતારખાયૉ'
See 'kutārkhāyo'

કૂદવૉ ક્રિ. કૂદવું
To jump

કૂમાડૉ ન. કુંભાર
A potter

કૂમારૅા વિ. કુંવારું
Bachelor

કૂમ્મડ઼ી સ્રી. કપાસનાં કાલાંમાંનું રહી ગયેલું રૂ
Residue of cotton in a cotton-pod

કૂમ્મડ઼ો પુ. ઘરની ટેકણુથાંભલી પરનું વરણુ અને થાંભલી વચ્ચેનું લાકડું
A wooden piece between a pole and roof of a house

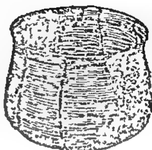

કૂમ્ભડ઼ો

કૂમ્મલાણૉ ભાજૉ ન. એક પ્રકારની ભાજી
A leafy vegetable

કૂયણ્ણુઅ સ્રી. કોણી
An elbow

કૂરકીની સ્રી. વાંસની નાની ટોપલી
A small basket made of bamboo chips

કૂરકીની

કૂરકીયૉ ન. ગલૂડિયું
A puppy

કૂરગૂલો પુ. કોગળો
A gargle

કૂરચીનૉ ન. કરચલો
A crab

કૂલકૂટૉ ન. વરુ
A wolf

કૂલ્પ઼ ન. ખેડ અને આંતર ખેડ માટે વપરાતું એક નાનું ઓજાર
An agricultural implement

કૂલપીવૉ ક્રિ. ખેડવું
To plough

કૂવડ઼ૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કૂવાડૉ ન. જુઓ 'કૂઆડ઼ૉ'
See 'kuāro'

કૂવાયડ઼ૉ વિ. મિજાજી, લડાઈખોર
Quarrelsome

કૂવાલી સ્ત્રી. જુઓ 'કૂઆલી'
See 'kuāli'

કૂવો પુ. કૂવો
A well

કૂસીણુવૉ ક્રિ. કસણુવું (લોટ વગેરે)
To knead

કૂસૂણુવૉ ક્રિ. ચોળવું (ખાવા માટે ધાન વગેરે)
To mix by rubbing (as cooked rice)

કૂહનૉ ન. ખોદવા માટેની લોખંડની કોશ
A share made of iron

કૂહૂરાવૉ ક્રિ. ઠંડીથી સંકોડાઈ જવું
To fold one's knees due to cold

કૂહોટૂપનો પુ. કાકાકૌઆ
A cockatoo

કૂહૉ ન. જુઓ 'કૂહનૉ'
See 'kuhno'

કેદી પુ. કેદી
A prisoner

કેદજો પુ. જુઓ 'કેદી'
See 'kedi'

કેનો પુ. એક છોડ
A kind of plant

કેલૉ ન. ૧. કેળ
A plantain
૨. કેળું
A banana

કેવડો પુ. જુઓ 'કવડો'
See 'kavṛo'

કેવૉ વિ. કેવું
Of what type

કેહૅં અ. કેમ
Why

કોકરાંજ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કોગદરૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

કોચરો પુ. ઢોરને પાણી પાવા માટે કોરીને તૈયાર કરેલું વૃક્ષનું વિશાળ થડ
A hollow trunk of tree which is used as a reservoir of water for cattle

કોચવૉ ક્રિ. કોચવું (દીવાલ વગેરે)
To scratch

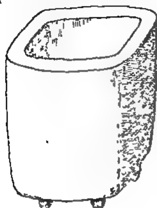
કોટ પુ. ૧. પહેરવાનો કોટ
A coat
૨. કિલ્લો
A fort

કોટલૉ ન. કોતરડું
A streamlet

કોટવાલૉ ન. વાંસફોડો, એક જાતિ
A tribe engaged in bamboo work

કોકારૉ ન. એક પ્રકારનો કોઠલો
A kind of storage made of bamboo and clay

કોઠો ન. અનાજ ભરવાની કોઠી
An earthen vessel which is used in storing grains

કોઠો

કોઠો
—પૂડાલો ન. બે વિભાગવાળી કોઠી
A kind of vessel with a partition in it

કોરો વિ. સૂકું, ભીનું ન હોય તેવું
Dry

કોડીજો પુ. રવિવાર
Sunday

કોડીનો ન. વગદાઈ ગયેલા ડાંગરના છોડને સરખા કરવા માટેનું એક સાધન
A tool used in raising paddy plants

કોથલો પુ. કોથળો
A sack

કોદરી સ્ત્રી. રાંધેલા ચોખા
Cooked rice

કોદરે ન. (બ. વ.) કોદરા
A kind of corn

કોદાલો ન. કોદાળી
A hoe

કોન્નો ન. ૧. શિયાળ
A fox
૨. ચિચોડો, કોલુ
A sugarcane-crusher

કોપુ ન. ૧. કપ
A cup
૨. જંગલનો કૂપ
A coupe

કોપરુ ન. ૧. કોપરું
Kernel of a coconut
૨. કોણી
An elbow

કોપરેલ ન. કોપરેલ, કોપરાનું તેલ
Coconut oil

કોપહા પુ. કપાસ
A cotton plant

કોડીનો

કોપહાર્યો પુ. જુઓ 'કોપહા'
See 'kopha'

કોબીચ સ્ત્રી. કોબી, એક શાકભાજી
A kind of vegetable

કોયડુચ્ય કોડિયું
A wick-pot

કોયની સ્ત્રી. એક રોગ
A kind of disease

કોયનૉ ન. કોયલ
A cuckoo

કોયાન સ્ત્રી જુઓ 'કોયનૉ'
See 'koyno'

કોરાટ સ્ત્રી. ન્યાય કચેરી
A court of law

કોરાલ્હ'ર્યો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

કોલ પુ. મોટો ઉંદર
A big mouse

કોલીડગડું ન. તરબૂચ
A watermelon

કોવજાલાણ્ણું ભાજૉં ન. એક ભાજી
A kind of leafy vegetable

કોવજાલૉ ન. જુઓ 'કોરાલ્હ'ર્યો'
See 'korallyo'

કોવલૅ ન. (બ. વ) કોળાં
Gourds

–ગૂહ્યૅ ન. (બ. વ.) ગળ્યાં કોળાં
Sweet gourds

–દેવ ન. (બ. વ) સાધારણ મીઠાં કોળાં
Gourds which are not very sweet

–ભૂંય ન. (બ. વ.) ભોંય કોળાં
Kind of gourds

–ભૂવરૅ ન. (બ. વ.) ભૂરાં કોળાં (આ કોળાનો ગર્ભ મીણો ઉતારવામાં દવા તરીકે કામ આપે છે.)
Brown gourds (The kernel of this gourd is used as a medicine)

કોહો પુ. કોશ
A moat

કોનૉ ન. જુઓ 'કોનૉ'
See 'ko·no'

કૉન્નૉ ન. પગમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું, કડલું
A kind of heavy anklet

કૉન્વાત સ્ત્રી. કહેવત
A proverb

ખ

ખખીડવાં ક્રિ. ખખડવું
To rattle

ખખીલવાં ક્રિ. ખખડવું (ઘૂઘરા વગેરે)
To tinkle

ખચીરો પુ. લંગોટી
A loin cloth

ખચીરોં ન. ચોધરી સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લૂગડું
A lower garment of a Chodhri woman

ખટો પુ. ખૂંટો
A big peg

ખટોં ન. ઝાડનું ઠૂંઠું
A dead tree

ખટ્ઠોં ન. ઘંટી
A grinding mill

ખતરો પુ. પાળિયો
A *memorial stone*

ખતાર ન. ખાતર
Manure

—નાખવોં ક્રિ. ખાતરવું
To manure

ખપરૅ ન. (બ. વ.) કપાસ, જુવાર વગેરેનાં ઠૂંઠાં
Cotton and Juwar stumps

—ખોદવોં ક્રિ. ઠૂંઠાં ખોદવાં
To dig out the stumps

ખપીરૂ વિ. ગંદું
Filthy

ખબાર સ્ત્રી ખબર
Information

—નીં હોવી ક્રિ. ખબર નહીં હોવી
Not to have any information

ખબ્બોં ન. ખભો
A shoulder

ખરાચ ન. ખર્ચ
Expenditure

ખરાટૅ ન. (બ. વ.) તુવેરનાં સૂકા સાંઠા
Dry stalks of Tuver plant

ખરાટોં ન. તુવેરની કરાંઠીમાંથી બનાવેલો સાવરણો
A broom made of dry twigs of Tuver plant

ખરજઅ ન. ખરજવું
Eczema

ખરસાણી ન. ડીંડલિયો થોર
A kind of cactus

ખરસીણોં ન. જુઓ 'ખરસાણી'
See 'kharxāṇi'

ખલ ન. મધપૂડામાંની પીળાશ વાળી પટ્ટી (આ ખાવાથી મીણો ચડે છે.)
Yellowish part in a honey-comb (it is a bit intoxicated)

ખવલોં ન. એક પ્રકારની માછલી
A kind of fish

ખસુવોં ક્રિ. ખસવું
To move

ખસીડુવોં ક્રિ. ખસેડવું
To remove

ખુંહુ સ્રી. ખાંસી
Cough

ખુન્દણોં ન. પહેલવેતરી ગાય
A cow having her first progeny

ખુન્દોં ન. બળદની ખાંધ
Neck of an ox

ખુપ પુ. સ્રી. ખપ
Need

ખુપનોં ન. માટીનો પોપડો
A piece of detached crust

ખુલ પુ. ખોળ
Oil-cake

ખુલોં ન. ખળું
A thrashing floor

ખાકખોં ન. જુઓ 'કાકખો'
See 'kāṅkho'

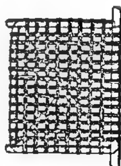
ખાખરોં ન. કેસુડો, ખાખરો
The flame of the forest

ખાક-કોં ન. જુઓ 'કાકખો'
See 'kāṅkho'

ખાચ સ્રી. જુઓ 'કાસ'
See 'kās'

ખાજીવવોં ક્રિ. ખજવું
To itch

ખાટની સ્રી. ગાડાની આગળના ભાગમાં બંને પડખે રખાતી કાથીની ભરેલી ખાટલી
A wooden frame having coir knitted which is attached in the front of a cart

ખાટની

ખાટનોં ન. ખાટલો
A cot

ખાદાઅર્ડે ન. (બ. વ.) એક પ્રકારની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ખાટામ્બડૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ખાટાયનૉ દૂદ ન. દહીં
curd

ખાટૉ[1] વિ. ખાટું
Sour

–ઘોસ ન. લૂણીની ભાજી
A kind of leafy vegetable

–દૂદ ન. જુઓ 'ખાટાયનૉ દૂદ'
See 'khāṭāyno dud'

–ભાજૉ ન. ખાટીભાજી
A kind of leafy vegetable having sour taste

ખાટૉ[2] ન. જુઓ 'કાટૉ'
See 'kāṭho'

ખાડી સ્રી. નદી
A river

ખાડો પુ. ખાડો
A pit

ખાણુ સ્રી. ખોદીને બનાવેલો ઉક-રડો
A manure-pit

ખાણ્ડ[1] સ્રી. ખાંડ
Sugar

ખાણ્ડ[2] વિ. અરધું
Half

ખાત્પીડૉ ન. ખાલપો
A Tanner

ખામ્બૉ ન. ક્યારીમાંથી પાણી જવાની જગ્યા
A small water passage in a bed

ખાયરૉ ન. કારિયું ઘાસ
A kind of grass

ખારૉ ન. મીઠું, નિમક
Salt

ખાલી વિ. ફોગટ
Futile

–પીલી વિ. તદ્દન ફોગટ, વ્યર્થ
In vain

ખાવૉ ક્રિ. ખાવું
To eat

ખાહુડૉ ન. (બ. વ.) પગરખાં, જોડા
Shoes

ખીઆલ પુ. ખ્યાલ
Idea

ખીજીવવૉ ક્રિ. ખીજવવું
To tease

ખીન પુ. કપાસી
A skin disease generally found in the sole of the foot

ખીની સ્રી. ખીલી; ગાડાંની ધરી-માંનો લોખંડનો કે લાકડાનો ખીલો
A small nail; a nail in the axle of a cart

ખીનો પુ. ખીલો
A nail

ખીચાલ પુ. જુઓ 'ખીઆલ'
See 'khiāl'

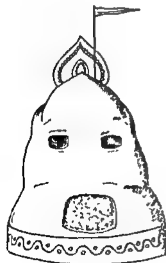
ખીચોં ન. એક પક્ષી, લેલું
A kind of bird

ખૂકખો પુ. જુઓ 'કૂકખોં'
See 'kuṇkho'

ખૂચવોં[1] ક્રિ. ખૂંચવું
To prick

ખૂચવોં[2] ક્રિ. ડંખવું (જોડા વગેરે)
To pinch

ખૂમટોં ન. ખતરાં વખતે મુકાતું નાનું માટીનું દેવળ
A small dome made of clay which is placed on an ancestor-stone

ખમટોં

ખૂલાસો પુ. ખુલાસો
Explanation

ખૂસામત કરવી ક્રિ. ખુશામત કરવી
To flatter

ખેખનોં ન. એક પ્રાણી, એખું
A kind of animal

ખેટવો પુ. પાની (પગની)
Heel

ખેડવોં ક્રિ. ખેડવું
To till

ખેતવાલ પુ. ખળાનો એક દેવ
A tutelary God

ખેંચ સ્ત્રી. તૂટ, તાણ
Shortage

ખેંચવોં ક્રિ. ખેંચવું
To drag

ખેંકનો ન. જુઓ 'ખેખનોં'
See 'khekhno'

ખેંખનો ન. જુઓ 'ખેખનોં'
See 'khekhno'

ખેંખારવોં ક્રિ. ખંખેરવું
To shake for getting the dust off

ખેંખીરવોં ક્રિ. જુઓ 'ખેંખારવોં'
See 'khekhārvo'

ખેંચવોં ક્રિ. જુઓ 'ખેંચવોં'
See 'kheNchvo'

ખોંકુ ન. આંબલીના કાતરા
Fruits of Tamarind tree

ખોંખુ ન. લાકડાની પેટી
A wooden box

ખોટ સ્ત્રી ખોટ, નુકસાન
Loss

ખોટી સ્ત્રી. કોઠી
A grain container made of clay

ખોટૉ[1] ન. જુઓ 'ખોટી'
See 'khoṭi'

ખોટૉ[2] વિ. જૂઠું
False

ખોડ્ સ્ત્રી. ખોડ (ખાંપણ)
Defect

ખોડ્વૉ ક્રિ. લંગડાવું
To limp

ખોડ્ીબારૉ ન. ખોડીબારું
An opening in a hedge

ખોદરાવવૉ ક્રિ. (ગાય) સાંઢ લઈ જવી
To show a bull

ખોદવૉ ક્રિ. ખોદવું
To dig

ખોદીડ્વૉ ક્રિ. તગડવું (કૂતરા વ.ને)
To drive out (as dogs etc.)

ખોદૂડ્વૉ ક્રિ. જુઓ 'ખોદીડ્વૉ'
See 'khodiṛvo'

ખોન્ઞ્ ન. ૧. ખોળિયું
A cover

૨. કપડું વાળી, બે છેડા બાંધી બનાવેલી ઝોળી
A cloth-swing for a baby

ખોન્ઞ

ખોલૉ ન. ખોળો
A fold of an upper garment made to hold something

ખોવ્વૉ ક્રિ. ખોવું
To lose

ખોહ્વૉ ન. ઓહલો, પાક લઈ લીધા પછી ખેતરમાં રહી જતાં દાણા, શીંગ, વગેરે
Crop residues in the field

–કરવૉ ક્રિ. ઓહલો કરવો
To collect crop-residues

ગ

ગચીલવૉ ક્રિ. હલબલવું (પાણીની જેમ)
To agitate

ગચૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ગચીલવૉ'
See 'gachilvo'

ગડસી સ્ત્રી. દાદી, પિતાજીની મા
Grand-mother

ગડારા ન. સારો કાઢી નાંખેલું ગાડું
A cart having its body removed

ગ.ડી-આ સ્ત્રી. માની મા
Mother's mother

ગ.ડી આયા સ્ત્રી. જુઓ 'ગ.ડી-આ'
See 'ga.di-a'

ગઁઠ્ઠણો પુ. ગુરુવાર
Thursday

ગણ્ઠી સ્રી. જુઓ 'કણ્ઠી'
See 'kaṇṭhi'

ગન્ધાક ન. ગંધક
Sulphur

ગમવૉ[1] ક્રિ. ગમવું
To like

ગમવૉ[2] ક્રિ. ચાહવું
To love

ગયાનૉ ન. ઘર બાંધવાની પહેલી થાંભલી
The first pole in the structure of a house

ગરમી સ્રી. ગરમી
Heat

ગરમૉ ન. એક પ્રકારનો વાટકો
A kind of bowl

ગરાડ઼અ ન. ગાડાવાટ
Cart-track

ગરીલૉ ન. એક ઘાસ
A kind- of grass

ગલવૉ ક્રિ. ચૂવું, ગળવું,
To leak

ગલાસ ન. પ્યાલું
A cup

ગલૂઠ઼અ ન. જુઓ 'ગલીઠ઼અ'
See 'galiṭha'

ગલૉ ન. ગળું
Throat

–બેસ઼વૉ ક્રિ. ગળું બેસવું
To have sore throat voice

ગલ્લા કૂ઼રવી ક્રિ. ઘચરકાં ખાવાં
To get sour eructations

ગ઼ઊં પુ. (બ. વ.) ઘઉં
Wheat

ગ઼ટ્ઠ઼અ ન. મોટી કોડી, દાણિયો
A big cowry

ગ઼ઙો બા પુ. દાદો, બાપનો બાપ
Grand-father

–બાપો પુ. જુઓ 'ગ઼ઙો બા'
See 'ga.do bā'

ગ઼ણવૉ ક્રિ. ગણવું
To count

ગ઼દારો પુ. ધામ, બફારો
Warmth

ગ઼પ સ્રી. ગપ્પું
A gossip

ગ઼પૅ મારવૅ ક્રિ. ગપ્પાં મારવાં

ગ઼લ્ગોટો પુ. એક ફૂલ
A kind of flower

ગાગદૅ ન. (બ. વ.) એક પ્રકારનાં ફૂલો (આ ફૂલો રાંધી ખવાય છે.)
A kind of edible flowers

ગાગદૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ગાગાર સ્ત્રી. ગાગર, પાણીનું માટલું
A pitcher

ગાઙગડૅ ન (બ.વ.) શીંગોડાં
Water-nuts

ગાઙગીરવૉ ક્રિ. ચકચક કરવું (ચકલી વગેરેનું)
To chirp

ગાઠ સ્ત્રી. ગાંઠ
A knot

ગાડલૉ ન. ગાડું
A cart

ગા'ડ઼વૉ ક્રિ. ખોડવું (થાંભલો વગેરે)
To errect (a pole)

ગા'ડ઼ાવૉ ક્રિ. પુરાવું
To be filled

ગાડ઼ી સ્ત્રી. આગગાડી
A train

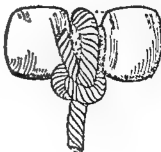
ગાતરી સ્ત્રી. એક પ્રકારની કપડાની ગાંઠ
A kind of knot in the upper garment

ગાભજવૉ ક્રિ. ગરભાઈ જવું (છોડનું)
To be withered in early stage of growth (as of plant)

ગાભણો હોવૉ ક્રિ. ગાભણી થવું (ગાય ભેંસ વગેરેનું)
to bear

ગામતડ઼ૉ ન. ગામીત પુરુષ (તુચ્છ)
The male of Gāmit tribe (contem.)

ગાસ્ટ્ટૂં ન. ઢોરને બાંધવા માટે દોરડાંની સાથે છેડે રહેતો લાકડાનો ટુકડો
A wooden piece fastened at the end of a rope which is used in tying animals

ગાસ્ટ્ટૂં

ગાર્ન્ટૂઠ઼ ન. ગાંઠિયો (હળદર વગેરેનો)
A turmeric bulb

ગાર સ્રી. ૧. લીંપણુ માટેની તૈયાર કરેલી માટી
A mud mixture prepared for plastering
૨. ચકમકનો પત્થર
A flint
૩. ખેરના લાકડામાંનો અંદરનો નક્કર ભાગ
Inner hard part in the trunk of the Kher tree

ગાલ સ્રી. ગાળ
An Abuse

ગાલવૉ ક્રિ. ગાળવું
To strain

ગાવડ઼ા ન. ગાય
A Cow

ગાવૂલ કરવી ક્રિ. રોપણી માટે પાણી વાળી ક્યારી ખેડવી
To puddle

ગાવૉ ક્રિ. ગાવું
To sing

ગીરમાલૉ ન. ગરમાળો
A kind of tree

ગી·દાવૉ ન. એક પ્રકારનો દર્ભ
A kind of grass

ગીલવૉ ક્રિ. ગળવું
To ı aciate

ગૂઙગીણુવૉ ક્રિ. ગણુગણુવું
To hum

ગૂઙ્ગૉ વિ. મૂગું
Dumb

ગૂચાવૉ ક્રિ. ગૂંચાવું
To entangle

ગૂણુચૉ ન. કોથળો
A sack

ગૂડ઼ીનૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ગૂડ઼ીન્અૉ ન. જુઓ 'ગૂ'ડ઼ીનૉ'
See 'gu·ṛino'

ગૂથવૉ ક્રિ. ગૂંથવું
To knit

ગૂનેગાર હોવૉ ક્રિ. ગુનેગાર હોવું
To be guilty of

ગૂન્દડ઼ૉ ન. ચીડો, ગુંદડો ઘાસ
A kind of grass

ગૂન્દાવૉ ક્રિ. ગંધાવું
To stink

ગૂન્દીરૉ વિ. ઓખર કરનારું (ઢોર)
A cattle who has a habit of eating human excreta

ગૂન્હૅ ન. (બ. વ.) ગુંદાં
Kind of berry like fruits

ગૂન્દૉ ન. ગુંદાનું ઝાડ
A kind of tree

ગૂમ્બડ઼ૉ ન. ગૂમડું
A emaciate

ગૂરકાર્યો ક્રિ. ગૂંગળાવું
To be stifled

ગૂલ્ર પુ. ગોળ
Jaggery

ગૂલ્રા દેવી ક્રિ. બચી કરવી
To kiss

ગૂલ્રાબ ન. ગુલાબ
Rose

ગૂલુબ પુ. વીજળીનો ગોળો
An electric bulb

ગૂલ્રોં વિ. ગળ્યું
Sweet

ગૂંહ્લ્યોં[1] ન. દહીં
Curd

ગૂંહ્લ્યોં[2] વિ. જુઓ 'ગૂલોં'
See 'gulo'

ગૂસરાર્યો ન. ગવાર શિંગ
A cluster bean

ગૅંદડ઼ો પુ. ગધેડિયો વાઘ
A kind of wild animal

ગૅંદીડ઼ો પુ. જુઓ 'ગૅંદડ઼ો'
See 'gedŗo'

ગૅંટલ્ ન. ગોટલો
A seed in a fruit

ગૅંલોં પુ. એક પ્રકારની દૂધી
A kind of vegetable

ગોખનો પુ. ગોખલો
A niche

ગોખરા ન. (બ. વ.) ખરિયાં, ઢોરનાં કાદવમાં સુકાયેલાં પગલાં
Foot-prints of cattle when dried in swamp

ગોટી સ્ત્રી. એક છોડ
A kind of plant

ગોટૂવર્યો ક્રિ. ગોઠવવું
To arrange

ગોઠો પુ. માળો
A nest

ગોડ઼વોં પુ. ઢોરની મોરડી
A net which is to be tied on the mouth of cattle to prevent them from eating, biting, etc.

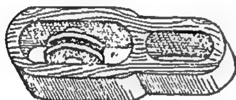
ગોતાર ન. ખાણુ
cattlefeed

ગોદડોં ન. ગોદડું
A quilt

ગોદોં પુ. ગોધો
A bull

ગોધો પુ૦ ગોદો
A thrust of a finger

ગોનૉ ન. ૧. ઘાસ પર ભરડો લેવામાં વપરાતું દોરડા સાથે બંધાતું ગરગડી જેવું સાધન
A kind of wooden pulley fastened to the rope used in tying stacks etc., in the cart

ગોનો ૧.

૨. હળની સગન
A nail fixed to the pole of ■ plough

ગોફણૉ સ્ત્રી. ૧. ગોફણ
A sling
૨. એક ઘરેણું
A kind of hair ornament

ગોફાણ સ્ત્રી. જુઓ 'ગોફણૉ'નો અર્થ ૧
See meaning 1 under 'gophno'

ગોબીચ સ્ત્રી. કોબીજ
Cabbage

ગોરબાવલૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ગોલાટવૉ ક્રિ. મારવા માટે ફેંકવું
To throw to beat

ગોલી સ્ત્રી. ૧. છાશની ગોળી
A churning pot of clay
૨. બંદૂકની ગોળી
A bullet

ગોલો પુ. ગોફણ મારેનો પથ્થર
A stone used in a sling

ગોલૉ ન. ગોળો, માટીનું માટલું
An earthen water pot

ગોવાલ પુ. ગોવાળ
A cowherd

–મેરૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ગોવાલણ સ્ત્રી. ગોવાલણ !
A cowherdess

ગોવાલ્યૉ પોહો પુ. પરણવા લાયક યુવાન
A youth of ■ marriageable age

ગોવરૉ ન. હળના આગળના ભાગમાં રહેલો ધૂંસરી બાંધવા માટેનો લાકડાનો ખીલો
A wooden nail to the plough to which yoke is to be attached

ગોવરૉ ↗

ગોહટૅ સ્રી. એક જાતિ
A caste

ગૉન્વાલ્યૉ ન. એક છોડ
A kind of plant

ગૉઠૉ વિ. ઘરડું
Old

ગૉણ્ડૉ વિ. અળવીતરું
Mischievous

ઘ

ઘટબો-રૉ ન. ઘટબોર
A kind of tree

ઘટવૉ ક્રિ. ઘટવું
To decrease

ઘટ્ઠય ન. ઘંટી
A grinding-mill

ઘણૉ વિ. ઘણું
Much

–હોવૉ ક્રિ. ઘણું હોવું
To abound

ઘડ઼ી વાલવી ક્રિ. ઘડી વાળવી
To fold

ઘડ઼ો પુ. ધાતુનો ઘડો
A metallic pitcher

ઘર ન. ઘર
A house

ઘરચીડ઼ૉ ન. ચકલી
A sparrow

ઘરસૂટવૉ ક્રિ. એક રસ કરવા માટે હલાવવું
To stir

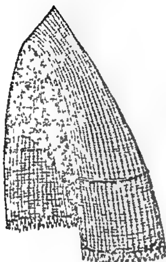
ઘસ઼વૉ ક્રિ. ઘસવું
To rub

ઘસ઼ડ઼વૉ ક્રિ. ઘસડવું
To drag

ઘસ઼ીડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'ઘસ઼ડ઼વૉ'
See 'ghaxaŗvo'

ઘસ઼ૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'ઘસ઼ડ઼વૉ'
See 'ghaxaŗvo'

ઘૂઙ્ગડૉ ન. વરસાદમાં ઓઢાતું તાડમાંથી બનાવેલું એક સાધન
A rain protector made of bamboo strips

ઘઙગડૉ

ઘૂરાક ન. ગ્રાહક
A customer

ઘૂરાવાલી સ્રી. પત્ની
Wife

ઘાંસ્વૉ ક્રિ. ઠાંસવું
To stuff

ઘાંહીવડ્ પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

ઘાટંણી સ્રી. ઘંટડી
A bell

ઘાચડૉ ન. ઘાંચી (તુચ્છ.)
A male of Ghanchi caste (contem.)

ઘાટૉ ન. ચણા, વગેરેનો પોપટો
A pod of gram etc.
૨. ઘોઘરો, નગગોટો
Throat
૩. બૂમ, સાદ
A call
૪. મોં પહોળું કરીને દવા લગાડાય છે તે ક્રિયા
A typical act of applying medicine by getting the mouth wide open

ઘાણીવડ્ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ઘાબરાવૉ ક્રિ. ગભરાવું
To be frightened

ઘાયતેન ન. ઘાસતેલ
Kerosene

ઘાર્યૉ ન. ઘાસ
Grass

ઘાષ્ટ પુ. ૧. બે ડુંગર વચ્ચેથી પસાર થતી કેડી
A narrow pass
૨. ધોધની જેમ જ્યાં પાણી પડતું હોય તેની જગ્યા
A place where water falls from height

ઘીહ્રી સ્રી. ઘી
Ghee

ધીહીરૅ઼ા ન. બળદ પલોટવા માટેનું સાધન
An implement by which young bullocks are trained for yoking

ઘૂચાટવૅ઼ા ક્રિ. ધુંબેધુંબે મારવું
To box

ઘૂટણ઼ ન. ગોઠણ, ઘૂંટણ
Knee

ઘૂરકીવૅ઼ા ક્રિ. ઘૂરકવું
To growl

ઘૅઠ઼ા ન. ઘેટું
A sheep

ઘેતકીનાવૅ઼ા ક્રિ. ભયસૂચક ચિત્કારવું (જેમ કે વાંદરાઓનું)
To scream (as a signal of danger)

ઘેનવૅ઼ા ક્રિ. ઘાલવું
To push into

ઘોંચવૅ઼ા ક્રિ. ઘોંચવું
To prick

ઘોડ઼ાગાડ્ડી સ્રી. ઘોડાગાડી
A horse carriage

ઘોડ઼ો પુ. ઘોડો
A horse

ઘોનઅ ન. ઘરની આગળનો એક બાજુનો વધારેલો ભાગ
Extended part of a house

ઘોન્નો પુ. વરસાદ પડતાં આપોઆપ ઊગી નીકળતો ચણા, વાંસ, વગેરેનો કુમળો છોડ
A small plant which comes out immediately after rainfall

ઘોસવૅ઼ા ક્રિ. સૂપડું ડાબા જમણી હલાવવું
To move a winnowing basket left and right between the two hands

ઘોસાવૅ઼ા[1] ક્રિ. અંદર ભરાઈ રહેવું
To confine oneself at home

ઘોસાવૅ઼ા[2] ક્રિ. ઓવારે કાઢી નાંખવું
To be thrown off the ...

ઘૉન્ધવૅ઼ા ક્રિ. ગોંધવું
To con...

ચમાચ ન. ધાતુનો ચમચો
A spoon
ચમ્કીવોં ક્રિ. ચમકવું
To shine
ચમ્ચ્ ન. જુઓ 'ચમાચ'
See 'chamāch'
ચમ્પાણોં જાડ્ પુ. ચંપો
A kind of tree
ચમ્પાલેં ન. (બ. વ.) ચંપલ
Chappals
ચમ્પો પુ. ચંપો
A kind of tree
ચમ્મ્લચ ન. જુઓ 'ઇંઢણી'
See 'inḍhṇi'
ચર્ચીવો ક્રિ. ચર્ચવું
To discuss
ચરબી સ્રી. ચરબી
Fat
–ચુડ્વી ક્રિ. ચરબી ચડવી
To be arrogant
ચરબોં ક્રિ. પાણીનું માટલું
A water pitcher
ચરવોં ક્રિ. ચરવું
To graze
ચલ્કીવોં ક્રિ. ચળકવું
To glitter
ચલ્કૂવોં ક્રિ. જુઓ 'ચલ્કીવોં'
See 'chalkivo'
ચવવો પુ. પગની પાછળના ભાગમાં આપોઆપ થતો ફોલ્લો
A kind of boil emerging at the ankle

ચવાડો પુ. ઘાસ રાખવાનું સ્થળ
A storing place for grass
ચવ્ડ્ ન. ચવડું (હળનું)
A wedge of a plough
ચુકલો પુ. કૂવામાંથી પાણી કાઢવાની એક યાંત્રિક વ્યવસ્થા
A device for drawing water from a well
ચુગીડો ન. ચોઘડિયું
A period of 96 minutes
ચુડ્વોં ક્રિ. ચડવું
To climb
ચુડ્ડી બેહવોં ક્રિ. છાતી પર ચડી બેસવું
To sit on one's chest by knocking the person down
ચુપટો વિ. ચપટું
Flat
ચાંદરોં વિ. સફેદ ટીલાંવાળું (ઢોર)
White spotted (cattle)
ચાંદીન્નોં ન. ચાંદની
Moonlight
ચાંદો પુ. ચાંદો
Moon
ચાઈ સ્રી. ચા
Tea

ચાકલો પુ. જુઓ 'ચકલો'
See 'caklo'

ચાખણોં ન. રાંધેલું માંસ
Cooked mutton

ચાખવોં ક્રિ. ચાખવું
To taste

ચાચણોં ન. ચાંચ
Beak

ચાચવોં પુ. ખોદવા માટેનું કોદાળી જેવું એક સાધન
A kind of hoe

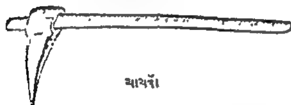
ચાન સ્રી. ચાલ
Gait

ચાનવોં ક્રિ. ચાલવું
To walk

ચાનાવવોં ક્રિ. ચલાવવું
To make to walk

ચાની જાવોં ક્રિ. ચાલ્યા જવું
To get out

ચાનીવવોં ક્રિ. હલાવવું (ભાત, વગેરે)
To move a ladle into (e.g. in rice)

ચાચવોં

ચાટણોં ન. ચટણી
Chutney

ચાટવોં[1] ન. શાક, ભાત, વગેરે લેવા માટેની લાકડાની કડછી
A wooden ladle

ચાન્દગરેણોં ન. ચંદ્રગ્રહણ
Lunar eclipse

ચામાડ્તોડ્ય ન. ચામાચીડિયું
A bat

ચામડોં ન. ચામડું
Leather

ચાટવોં

ચાટવોં[2] ક્રિ. ચાટવું
To lick

ચાટો વિ. હરાયું (ઢોર)
Unbridled

ચાદાર સ્રી. ચાદર
A bed-sheet

ચામ્આડ્તોરો ન. બોરડી વર્ગનું એક નાનું વૃક્ષ
A kind of thorny bush

ચાર્ટો વિ. ચાડીચુગલી કરનારું
Back-biter

ચારસૉ ન. ચોરસો
A cloth-sheet

ચારૂ પુ. ઢોરનો ચારો
Fodder

ચાલવૉ ક્રિ. ચાળવું
To sift

ચાલાણ સ્ત્રી. ચાળણ (લોટ, વ. નું)
Residue which remains after sifting flour etc.

ચાલીવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચાનીવવૉ'
See 'chānivvo'

ચાલો પુ. નૃત્યમાં બદલાતી જુદી જુદી ચાલ, ચાળો
A style of stepping in a dance

ચાહલી સ્ત્રી. ચાળણી (વાંસની બનાવેલી હોય છે.)
A sieve (It is made of bamboo)

ચાહલી

–હલૉ ન. ચાળણો
A big sieve

ચાવવૉ ક્રિ. ૧. ચાવવું
To chew
૨. કરડવું
To bite
૩. કરડવું (જોડા વગેરે ની જેમ)
To pinch (as a shoe)

ચાવી સ્ત્રી. ચાવી, કૂંચી
A key

ચીંભૂડ ન. કાપેલા સાંઠાની પૂળી
A bundle of cut stalks

ચીક ન. ઝાડનું ક્ષીર
White sap of plant

ચીકણાવૉ ક્રિ. લપસવું
To slip

ચીકણૉ[1] ન. માછલીની એક જાત
A kind of fish

ચીકણૉ[2] વિ. લીસું
Smooth

ચીકગનો પુ. અંગારો
An ember

ચી ગીન્નો પુ. 'જુઓ ચીકગનો'
See 'chingno'

ચીચીરવૉ ક્રિ. ગભરાઈ ને ચીસ પાડવી
To make a frightening call

ચીજ સ્ત્રી. ચીજ
A thing

ચીઠી સ્ત્રી. ચીઠી
A chit

ચીટ્ઠૉ સ્ત્રી. જુઓ 'ચીઠી'
See 'chiṭhi'

ચીડ઼ી સ્ત્રી. ચકલી
A sparrow (female)

ચીતલૉ ન. ચિત્તો
A leopard

ચીડ઼ો પુ. કપડાંનો લીરો
A strip of cloth

ચીડ઼ૅં ન. જુઓ 'ચીડ઼ી'
See 'chiṛi'

ચીથરૃ ન. ચીંથરું
A rag

ચીન્દ્ ન. છછુંદર
A shrew mouse

ચીપટી સ્ત્રી. ચપટી
A pinch

ચીપડ઼ાયનૉ વિ. નંખાઈ ગયેલું
Chapfallen, dispirited

ચીપટૉ પુ. ૧. કપાસના છોડ ઉખેડવા માટેનો લોખંડનો ચીપિયો
A cotton fork
૨. દાઢીના વાળ ખેંચી-કાઢવાનું એક સાધન
A fork used in shaving beard

ચીપીટૅં ન. તવેથો
A bladed iron tool used in turning brades while baking

ચીપૂટૅં ન. જુઓ 'ચીપીટૅં'
See 'cipiṭo'

ચીબડ઼ૅં ન. ચીભડું
A musk-melon

–વર્સાત્યૉ ન. વરસાદી ચીભડું
A musk-melon which grows in monsoon

–સીયાલ્યૉ ન. શિયાળુ ચીભડું
A musk melon which grows in winter

ચીબદીવૉ ક્રિ. રસ કાઢવા માટે દાબવું
To squeeze

ચીબીદ્વૉ ક્રિ. જુઓ 'ચીબદીવૉ'
See 'chibdivo'

ચીમદીવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચીબદીવૉ'
See 'chibdivo'

ચીમની સ્ત્રી. પેટો
Chimney of a lantern

ચીમીટૅં ન. કાચો વાંસ
An unriped bamboo

ચીમૂટૅં ન. જુઓ 'ચીમીટૅં'
See 'chimiṭo'

ચી·ર સ્ત્રી. ચીર (જેમ કે ચીભડાંની)
A slice (as of muskmelon)

ચીરકીવૉ ક્રિ. ચરકવું
To discharge slimy foecal matter

ચીરવૉ ક્રિ. ૧. ચીરવું
To tear
૨. સુધારવું (શાક)
To cut (vegetables)

ચીરમીઠ[1] સ્ત્રી. ફાનસ વગેરેની વાટ
A wick

ચીરમીઠ[2] ન. ચામાચીડિયું
A bat

ચીરમીઠૉ ન. જુઓ 'ચીરમીઠ'
See 'chirmitha 1-2'

ચીરૅ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ચીશ્ી સ્ત્રી. ચીસ
Cry

–પાડ્વી ક્રિ. ચીસ પાડવી
To cry

ચીહીરૉ વિ. કંજૂસ
Miser

ચૂકવૉ ક્રિ. ચૂકવું
To miss

ચૂકીવવૉ ક્રિ. ચુકાવવું
To pay

ચૂચણાણૉં ભાજૉં ન. ચૂચકાની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ચૂચડું ન. એક વનસ્પતિ
A kind of vegetation

ચૂચીણવૉ ક્રિ. ઝબકી જઈને ચિત્કાર કરી ઊઠવું
To cry out of fear

ચૂચીરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચૂચીણવૉ'
See 'chuchiṇvo'

ચૂનૉ પુ. ૧. ચૂનો
Lime
૨. ચૂલો
An oven

ચૂન્નૉ ન. ખારો ઓડકાર
A belching having salty taste

ચૂસવૉ ક્રિ. ચૂસવું
To suck

ચૂહૂબાવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચૂસવૉ'
See 'chuxvo'

ચેતકાયનૉ વિ. અળવીતરું
Mischievous

ચેતીવવૉ ક્રિ. ચેતવવું
To warn

ચેતૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચેતીવવૉ'
See 'chetivvo'

ચેતવૉ ક્રિ. ચેતવું
To beware

ચેર્રૉ ન. જુઓ 'ચીરૉ'
See 'chiro'

ચેહકાયનૉં વિ. તોફાની
Mischievous

ચેહકાયવાલૉ વિ. જુઓ 'ચેહકાયનૉં'
See 'chehkāynoN'

ચોખૉ વિ. ચોખ્ખું
Clean

–કરવૉ ક્રિ. ચોખ્ખું કરવું
To clean

ચોટ સ્ત્રી. નિશાન
Target

ચોટકાલી સ્ત્રી. ઝાડની ઊંચામાં ઊંચી ટોચ
Highest top of a tree

ચોટકી સ્ત્રી. જુઓ 'ચોટકાલી'
See 'chotkali'

ચોટનૉ ન. ચોટલો
Braid of hair

–ગૂંથવૉ ક્રિ. ચોટલો વાળવો
To braid hair

ચોન્ટીદાર વિ. નિશાનબાજ
A marksman

ચોન્ડી આપવૉ ક્રિ. ચોડવું (થપ્પડ, વગેરે)
To slap

ચોરવૉ ક્રિ. ચોરવું
To steal

ચોલવૉ ક્રિ. ચોળવું
To rub

ચોહારી અ. ચોતરફ
On all sides

ચૉંન્ટાડવૉ ક્રિ. ચોંટાડવું
To affix

ચ્

ચ્ગીડવૉ ક્રિ. ઝગડવું
To quarrel

ચ્ટ અ. જલદી, ઉતાવળથી
Swiftly

ચ્પીટવૉ ક્રિ. ઝાપટવું
To beat heavily

ચ્ાચર્ ન. (બ.વ.) ઝાંઝર
Anklets

ચ્ાખલૉ ન. ઝાકળ
Dew

ચ્ાખૉ વિ. ઝાંખું
Dim

ચ્ાડી સ્ત્રી. જંગલ
Jungle

–મૂલી સ્ત્રી. ઔષધ, ઝાડપાનનાં મૂળિયાં
Roots of medicinal plants

ચ્ાપો પુ. ઝાંપો
A gate

ચ્ાબ સ્ત્રી. નીચાણની જમીન
Low-levelled land

ચ્ારવૉ ક્રિ. ગાળવું (પાણી વગેરે)
To filter

ચ્ારો પુ. પાણી ગાળવાનું કપડાનું ગળણું
A piece of cloth used in filtering water

ચીરકીવૉ ક્રિ. ચરકવું
To discharge slimy foecal matter

ચીરવો ક્રિ. ૧. ચીરવું
To tear
૨. સુધારવું (શાક)
To cut (vegetables)

ચીરમીઠ[1] સ્ત્રી. ફાનસ વગેરેની વાટ
A wick

ચીરમીઠ[2] ન. ચામાચીડિયું
A bat

ચીરમીઠૉં ન. જુઓ 'ચીરમીઠ'
See 'chirmitha 1-2'

ચીરૅં ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ચીસ્ઠી સ્ત્રી. ચીસ
Cry

-પાડ્વી ક્રિ. ચીસ પાડવી
To cry

ચીહીદૉ વિ. કંજૂસ
Miser

ચૂકવૉ ક્રિ. ચૂકવું
To miss

ચૂકીવવૉ ક્રિ. ચુકાવવું
To pay

ચૂચણાણૉ ભાજ઼ી ન. ચૂચકાની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ચૂચડૉ ન. એક વનસ્પતિ
A kind of vegetation

ચૂચીણવૉ ક્રિ. ઝબકી જઈને બિ...
કરી ઊઠવું
To cry out ...
fear

ચૂચીરવૉ ક્રિ. જુઓ 'ચૂચ...
See 'chu...

ચૂનો પુ. ૧. ચૂનો
Lime
૨. ચૂલો
An o...

ચૂન્નૉ ન. ખારો ...
A bel...
salt...

ચૂસ્વૉ ક્રિ. ચૂ...
T...

ચૂહૂબાવૉ ...

ચેતકાયનૅ...

ચેતીન...

ચે...

-આપવૉ ક્રિ. જવાબ આપવો
To reply

જમરીખ઼ ન. જમરૂખનું ઝાડ
A guava tree

જમ્મરીખ઼ ન. જુઓ 'જમરીખ઼'
See 'jamrikha'

જવાબ સ્રી. જુઓ 'જબાક'
See 'jabāk'

જણૉ ન. જણ, વ્યક્તિ
A person

જડ઼વૉ ક્રિ. જડવું
To find

જત્ન અ. જેટલું
As much

જત્રામાં અ. એટલામાં
In as much as

જબરૉ વિ. જબરું
Strong

જાગવૉ ક્રિ. જાગવું
To awake

જાગા સ્રી. જગા
Place

જાકગાકઊસ ન. જાંઘ જેટલી ઊંચાઈનો એક છોડ (આનો દવામાં ઉપયોગ થાય છે)
A medicinal plant which grows as high as a thigh

જાકગઙૉ ન. સાથળ, જાંઘ
A thigh

જાકગૂઙૉ જુઓ 'જાકગઙૉ'
See 'jāngro'

જાણ સ્રી. જાણ, ખબર
Information

જાણવૉ ક્રિ. જાણવું
To know

જાઙૉ વિ. જાડું
Fat

જાતૉ કરવૉ ક્રિ. જતું કરવું
To let go

જાન સ્રી. જાન
A marriage-party of bridegroom

જાનીવાલ્સ્યૅ ન. (બ. વ.) જાનૈયા
Members of marriage party

જાપાટ સ્રી. લાપટ
A slap

જામ પુ. ધાતુનું પ્યાલું
A cup

જામણૉ ન. જામ્બુનું ઝાડ
A kind of tree

જામણૅ ન. (બ. વ.) જામ્બું (જાંબુ જેવાં ફળો)
Fruits of the tree Jāmpo

જામવૉ ક્રિ. જામવું
To freeze

જરાક અ. જરાક
A little

ચાલ સ્ત્રી. ૧. અગ્નિની ઝાળ
Flame
૨. લૂ
Hot wind

ચાલીટો જુઓ 'ચાલ'નો અર્થ ૧
See the meaning 1 under 'chal'

ચાલાવૉ ક્રિ. સળગી જવું
To burn

ચાહ્લયૅ ન. (બ. વ.) ગાડાંની આગળ બાંધવાનાં ગૂંથેલાં જાળિયાં
A bamboo frame knitted by string which is attached to the front of a cart

ચીણૉ વિ. ઝીણું
Tiny

ચૂટવૉ ક્રિ. ઝૂડવું
To beat heavily

ચૂપૅા ન. ઝૂંપડું
A hut

ચૂમખૉ પુ. ઝૂમખું
A cluster

ચેરખીનૉ ન. તાંદળજો
A kind of leafy vegetable

ચોણડો પુ. ધજા, ઝંડો
A small flag

ચોલૅા ન. ૧. નીચાણની જમીન
A low levelled land
૨. બાળકને સુવડાવવા માટેની ઝોળી
A wallet used in swinging a child

છ
જ

જકગાલ ન. જંગલ
A jungle

જઝિલવૉ ક્રિ. માર મારવો
To beat

જડીબૂટી સ્ત્રી. જડીબુટી
A magical thing

જડીમૂટી સ્ત્રી. જુઓ 'જડીબૂટી'
See 'jaributi'

જનસાઈ સ્ત્રી. જનોઈ
A sacred thread

જનામ પુ. જન્મ
Birth

જનાવર ન. જાનવર
An animal

જબાક સ્ત્રી. જવાબ
Reply

-આપવૅં ક્રિ. જવાબ આપવો
To reply

જમરીખ્ ન. જમરૂખનું ઝાડ
A guava tree

જમ્મરીખ્ ન. જુઓ 'જમરીખ્'
See 'jamrikha'

જયાબ સ્ત્રી. જુઓ 'જબાક'
See 'jabāk'

જણૅાં ન. જણ, વ્યક્તિ
A person

જડુવૅં ક્રિ. જડવું
To find

જત્રુ અ. જેટલું
As much

જત્રામાં અ. એટલામાં
In as much as

જબરૅ વિ. જબરું
Strong

જાગવૅં ક્રિ. જાગવું
To awake

જાગા સ્ત્રી. જગ્યા
Place

જાકગાકડીલ ન. જાંઘ જેટલી ઊંચાઈનો એક છોડ (આનો દવામાં ઉપયોગ થાય છે)
A medicinal plant which grows as high as a thigh

જાકગડૅં ન. સાથળ, જાંઘ
A thigh

જાકગૂડૅં જુઓ 'જાકગડૅં'
See 'jāṅgro'

જાણ સ્ત્રી. જાણ, ખબર
Information

જાણુવૅં ક્રિ. જાણવું
To know

જાડૅં વિ. જાડું
Fat

જાતૅ કરવૅં ક્રિ. જતું કરવું
To let go

જાન સ્ત્રી. જાન
A marriage-party of bridegroom

જાનીવાહ્લ્યૅં ન. (બ. વ.) જાનૈયા
Members of marriage party

જાપાટ સ્ત્રી. ઝાપટ
A slap

જામ પુ. ધાતુનું પ્યાલું
A cup

જામણૅાં ન. જાંબુનું ઝાડ
A kind of tree

જામણૅં ન. (બ. વ.) જાંબુ (જાંબુ જેવાં ફળો)
Fruits of the tree Jāmpo

જામવૅં ક્રિ. જામવું
To freeze

જારાક અ. જરાક
A little

જાલ સ્ત્રી. ૧. જાળ (માછલીની)
A fishing-net
૨. મુખ્ય મૂળની સાથે લાગેલો નાનાં મૂળિયાંનો જથ્થો
Cluster of tiny roots around the main one

જાલૉ ન. હાંડલાં ધોવાનો કૂચો
A fibrous object used in washing cooking pots

જાવૉ ક્રિ. જવું
To go

જીયાંતીયાં અ. જ્યાં ત્યાં
Here and there

–સૂદી અ. જ્યાંસુધી
Up to

જીયેંતીયેં અ. જુઓ 'જીયાંતીયાં'
See 'jiyāNtiNyaN'

જી.યા અ. જ્યારે
When

જીયાણે સર્વ. જેની
Whose

જીરીક અ. જરાક
A little

જીવ પુ. જીવ
Soul

જીવડૉ ન. નાકનો ગુંગો (ખાસ કરીને બાળકનો)
A crust of slimy matter in the nose

જૂ.આલી સ્ત્રી. લાવરી
A kind of bird

જૂ.આલૉ ન. જુઓ 'જૂ.આલી'
See 'ju.āli'

જૂકૉ ન. ઝોકું
A doze

જૂગ સ્ત્રી. આકાશ
Sky

જૂઠૉ વિ. જૂઠું
False

જૂદૉ વિ. જૂદું, અલગ
Separate

જૂવડૉ ન. જૂ
A louse

–ઊજલૉ ન. સફેદ જૂ
A white louse

જૂવાર સ્ત્રી. જુવાર
Jowar

–રીણૉ ચીપં ન. (બ.વ.) જુવારના સાંઠાની ચીપો
Chips of Juwar stalks

જૂ.વાલૉ ન. જુઓ 'જૂ.આલી'
See 'ju.āli'

જૂહરૂ ન. ધૂંસરૂં
A yoke

જેડગાલ ન. જંગલ
Jungle

જેમણો વિ. જમણો
Right (hand)

જેમવૉ ક્રિ. જમવું
To dine
જેમો વિ. જુઓ 'જેમણો'
See 'jemno'
જેર ન. ઝેર
Poison
જેહલ્યો પુ. કેદી
A prisoner
જેવૉ વિ. જેવો
Like
જેહૅ અ. જેમ
As

જોકટૉ ન. જોગી
An ascetic
જોખવા ક્રિ. જોખવું
To weigh
જોડ્વૉ ક્રિ. જોડવું
To yoke
જોડ્ડૅ ન. (બ.વ.) જોડા, પગરખાં
Shoes
જોતૉ ન. જોતર
A harness
જોરાવાલ વિ. જોરાવર
Strong
જોહરૂ ન. જુઓ 'જૂહરૂ'
See 'juhra'

ટ

ટપકીવૉ ક્રિ. ટપકવું
To drip
ટપકૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'ટપકીવૉ'
See 'tapkivo'
ટમ્બલૉ ન. લાકડાનું ઢીમચું
A log
ટાંયટો પુ. પગ, ટાંટિયો
A leg
ટાકગવૉ ક્રિ. ટાંગવું, લટકાવવું
To hang
ટાક્ગાવૉ ક્રિ. ટિંગાવું
To be hung
ટાક્ગો પુ. બે ઘોડાની ગાડી
A carriage drawn by two horses
ટાયટો પુ. જુઓ 'ટાંયટો'
See 'taNyto'

ટાટકૉ ન. શણિયાનો ટુકડો
A piece of a hessien cloth
ટામીટૉ ન. ટામેટું
Tommato
ટાયામ પુ., સ્ત્રી. સમય, ટાઇમ (અં.)
Time
ટાલ સ્ત્રી. ટાલ
Bald spot on the head
ટાલવૉ[1] ન. જુઓ 'ટાલ'
See 'tal'
ટાલવૉ[2] ક્રિ. ટાળવું
To avoid
ટાલ્લી સ્ત્રી. તાળી
Clap
–પાડ્વી ક્રિ. તાળી પાડવી
To clap

ટાલૉ ન. તાળું
A lock

ટાલ્લેયા કૂટવા ક્રિ. જુઓ 'ટાલી પાડવી'
See 'ṭāli pāṛvi'

ટાહડી સ્ત્રી. એક પક્ષી
A kind of bird usually seen in winter

ટાહયૉ ન. પક્ષી પકડવાનું એક સાધન (પીંજરા જેવું)
A bird trap

ટાહા પુ., સ્ત્રી. નીલકંઠ પંખી
A kind of bird

ટાહૂડાં પુ., સ્ત્રી. જુઓ 'ટાહા'
See 'ṭāhā'

ટીકામ પુ. તીકમ
A kind of pick-axe

ટીકગાવૉ ક્રિ. જુઓ 'ટાંગાવૉ'
See 'ṭāṅgāvo'

ટીટી સૉજ્જૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ટીરૉ ન. સ્ત્રીની ગુહ્યેન્દ્રિય
Vagina

ટીડૂં ન. ટીટોડી
A female sand-piper

ટીડૉ ન. તીડ
A locust

ટીના પુ. ટીલું
A symbolic mark made upon the forehead

ટીપવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

ટીપી કાડવૉ ક્રિ. ખૂબ મારવું
To beat heavily

ટૂંકૉ વિ. ટૂંકું
Short

ટૂટવૉ ક્રિ. ફૂટવું (વાસણ, વ.)
To break (as a pot)

ટેકીવવૉ ક્રિ. સંકોરવું (ચૂલામાં લાકડું)
To push firewood into (an oven)

ટેકૂવવૉ ક્રિ. ટેકવવું
To support

ટેકો પુ. ટેકો
Support

ટેયશે પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

ટેવાવૉ ક્રિ. ટેવાવું
To be used to

ટેસાન ન. સ્ટેશન
Station

ટેંશાણું ભાજૉ ન. ટેશના છોડનાં પાનની ભાજી
A kind of leafy vegetable

ટોટકા ન. (બ.વ.) ગલકાં
A kind of vegetable

ટૉન્કું ન. સીધું જાડું લાકડું
A log of wood

ટોપની સ્ત્રી. વાંસની લીંપેલી ટોપલી
A basket

ટોપનૉ ન. ટોપલો
A big basket

ટોયારો પુ. લેલું પક્ષી
The Jungle babbler

ટોલો પુ. ટોળું
Crowd

ટૉરો પુ. ટંટો, ઝગડો
A quarrel

ટૉટૉ ન. કાનનું એક ઘરેણું
A kind of an ear-ornament

ટૉઠી સ્ત્રી. પહેરવા તેમ જ ઓઢવા પાથરવા માટેનું પંચિયું
A small Dhoti used as a spread and also in covering body

ટૉઠો પુ. ઠૂંઠું (ઝાડનું)
A trunk of a tree or any plant having no branches on it

ટૉંસાટવૉ ક્રિ. સંભોગ કરવો
To copulate

ઠ

ઠગ પુ. ઠગ
A knave

ઠપકારવૉ ક્રિ. ઠપકારવું
To tap

ઠૂઠો વિ. ઠૂંઠું
One who is deprived of a hand

ઠાણું ન. વેલાવાળાં શાકભાજી ઉગાડયાં હોય તેવી જગ્યા
A place where ivy vegetables are planted

ઠાનીદું ન. સ્થાનક, દેવસ્થાન
A sacred place

ઠાનીવવૉ ક્રિ. ક્યારામાં રોપવું
To transplant

ઠાનૉ વિ. ખાલી, ઠાલું
Empty

ઠાલી સ્ત્રી. ધાતુની થાળી
A metallic plate

ઠાલૉ ન. ૧. જુઓ 'ઠાલી'
See 'thali'
૨. ઘંટીનું થાળું
A basin of a grinding mill in which flour is accumulated

ઠીકરૉ ન. તાવડી
A shallow pan used in baking bread

ઠીકીર્યાં પોપર્ટાં ન. એક પ્રકારનો પોપટ
A kind of parrot

ઠીગર્લાં ન. ૧. થીગડું
A patch
૨ એક ઘાસ
A kind of grass

ઠીલ્લ્યો ન. ઠળિયો
A seed in a fruit

ઠૂઠો પુ. શિયાળુ ઘાસ, નીંદામણુ
Weeds which grow in winter

ઠેગળો પુ. બારણું અટકાવવા માટે મુકાતી આડશ, ગાડું ઢાળ પાસે અટકાવવા પૈડાં નીચે મુકાતી આડશ
An obstruction used as a stopper to door, cart-wheel, etc.

ઠેમર્યાં ન. કાળિયો કોશી
A kind of bird

ઠેલી સ્ત્રી. થેલી
A small cloth-bag

ઠેવર્શં ન. થોર
Cactus

ઠેહ્રી સ્ત્રી. ઠેસ
Striking of the fingers of foot against a solid object

ઠેલ્લોં ન. થેલો, થેલી
A cloth-bag

ઠોકર્વાં ક્રિ. મારવું
To beat

ઠોબર્નાં ન. માટીનો મોટો વાડકો
A big earthen bowl

ઠાઁસ્રાટર્વાં[1] ક્રિ. ઢીક મારવી (બળદ વગેરેની જેમ)
To give a push with the head (as cattle)

ઠાઁસ્રાટર્વાં[2] ક્રિ. જુઓ 'ટોંસ્રાટર્વાં'
see 'ṭoNxā̃ṭvo'

ડ

ડક પુ. એક પ્રકારની માછલી
A kind of fish

ડખારો પુ. હાકો કરતી વખતનો શોરબકોર
Yelling at the time of chasing an animal

ડટો પુ. બૅટરીનો સેલ
A dry cell used in a torch

ડણુખાર્વાં ક્રિ. ફૂલ બેસવાં
To blossom

ડફણાટવૉ ક્રિ. ડફણાટવું, ડફણાથી મારવું
To beat with a club

ડમરૅ પુ. ડમરો
A kind of bush

ડમ્બરૅ પુ. જુઓ 'ડમરો'
See 'ḍamro'

ડમ્બીરૅ વિ. પરણ્યા વિના પેદા થયેલું (છોકરું)
A child born out of wedlock

ડવલીવૉ ક્રિ. ડહોળવું
To dirty by stirring it

ડવીલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ડવલીવૉ'
see 'ḍa·vlivo'

ડ્ખ પુ. ડંખ
Pinch, Sting

ડ્ગ પુ. જુઓ 'ડખ'
See 'ḍakh'

ડ્ણુ ન. ઢોરનો ડેરો
A long piece of wood tied to the neck of unbridled cattle for preventing from fleeing

ડ્બયૉ ન. પતરાની પેટી
A tin box

ડાકણૉ ન. એક રોગ
A kind of disease

ડાખલો પુ. દાખલો
An illustration

ડાગ ન. ડાઘ
A blot

—કાડવૉ ક્રિ. ડાઘ કાઢવો
To clean a blot

ડાડકી સ્રી. વંજી
A thin bamboo chip

ડાડકૅ ન. જુઓ ૧. 'ડાડકી'
See 'ḍaṅki'
૨. વિલાયતી નળિયાં મૂકવા માટે વેરાવીને તૈયાર કરાયેલી લાકડાની પટ્ટી
A wooden strip prepared for a frame of a roof on which Manglore tiles are fitted

ડાડગ સ્રી. મોટી લાકડી
A cudgel

ડાડગરાવૉ ક્રિ. ઠીંગરાવું (ઠંડીથી)
To be congealed

ડાડગરૅ ન હલકી જાતની ડાંગર
An inferior type of paddy

ડાક્ગર્વૉ ન. અનાજ માટેનું લાકડાનું એક માપ
A wooden utensil used in measuring corn

ડાક્ગૉ ન. ઢોર બાંધવા માટેની ખૂટી પરની વળી
A pole which is fitted between two forked pegs and used for tying cattle

ડાટવૉ ક્રિ. દાટવું
To burry

ડાડો પુ. ઘંટીનો હાથો
A handle of a grinding stone

ડાઢૉ ન. દાઢી
Beard

ડાણ્ડ સ્ત્રી. ઢોરે પાડેલી વાટ
A narrow passage made by the movement of cattle

ડાણ્ડો પુ. ૧. લાકડાનો હાથો
A wooden handle
૨. જુવારનો સૂકો સાંઠો
A dry stalk of jowar

ડામ પુ. ડામ
Brand

ડામાર ન. ગાડાની ધરીની ઉપરનું જાડું લાકડું
A long wooden piece on the axle of a cart

ડામીરૅા ન. જુઓ 'ડામાર'
See 'ḍāmār'

ડામીન્દૅા ન. ડાંગર ઝૂડવા માટેનો ઊંચો પાટ
A wooden cot used in thrashing paddy

ડાયૅા વિ. ૧. ડાહ્યુ
Wise
૨. ઘરડું
Old

ડારણુડો પુ. દાંડિયો, ટૂંકી લાકડી
A club

ડાલ સ્ત્રી. ડાળી
A branch of a tree

ડાલકૅા ન. વાંસનો ટોપલો
A big basket

ડાલખી સ્ત્રી. જુઓ 'ડાલ'
See 'ḍāl'

ડીક્ગલી સ્ત્રી. તિલક કરવા માટેની વાંસની સળી
A thin bamboo chip used in doing symbolic mark upon the forehead

ડીઙગલૉ ન. જુઓ 'ડીંગલી'
See 'ḍiṅgli'

ડીન ન. ડીલ, શરીર
Human body

ડીશો પુ. કૂંપળ, કોટો
A sprout

ડૂકવૉ ક્રિ. કશુંક આડું દેવું, પૂરવું
To plug

ડૂખો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

ડૂટી સ્ત્રી. ડૂંટી
Navel

ડૂડલૉ ન. દૂધેલીનો વેલો
A kind of creeper

ડૂબ્યૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ડૂરો પુ. ચડેલું વરસાદી વાદળું
A dark rainy cloud

ડેઙગરો પુ. ડાંગથી મોટી લાકડી
A big cudgel

ડેઙગૂરો પુ. જુઓ 'ડેઙગરો'
See 'ḍeṅgro'

ડેડકૉ ન. દેડકો
A frog

ડૅણડડું ન. પાણીનો એક સાપ
A kind of water snake

ડૅફ્ણાટવૉ ક્રિ. જુઓ 'ડફ્ણાટવૉ'
See 'ḍaphṇāṭvo'

ડૅફ્ણો પુ. માટી કૂટવાનું જાડું લાકડું
A club which is used in beating clay

ડોગરો પુ. ડુંગર
A mountain

ડોગાર પુ. જુઓ 'ડોગરો'
See 'ḍogro'

ડોગારજીરૉ ન. એક છોડ
A kind of plant

ડોચરૉ ન. પાણીનું માટલું
A water pitcher

ડોટ સ્ત્રી. દોટ
An act of running

ડોટકૉ ન. ગલકું
A kind of vegetable

ડોટલાવૉ ક્રિ. અચાનક જ સામા મળી જવું
To meet accidently

ડોડો પુ. મકાઈનો ભુટ્ટો
An ear of maize

ડોડૉ ન. દોરડું
A rope

ડોડ્અ વિ. દોઢ
One and a half

ડાનખોં ન. ફૂલની કળી
A bud

ડાનાવોં ક્રિ. કળી આવવી
To set a bud

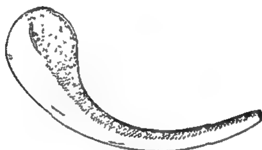
ડાળી સ્રી. ઘરડી ગાય
An old cow

ડાબો પુ. ઘરડો બળદ
An old ox

ડાલીયોં ન. જુઓ 'ડોલકોં'
See 'ḍolko'

ડાવડું ન. (બ. વ.) એક શાક
A kind of veg-etable

ડાબ્ડુઅ ન. ૧. ડોબો (ડોવડામાંથી બનાવેલો)
A calabash

ડાબ્ડુઅ ૧

ડાબ્ઞા ન. ઢોર
Cattle

ડાલકોં ન. ડોલ, બાલદી
A bucket

ડાલચોં ન. જુઓ 'ડોલકોં'
See 'ḍolko'

ડાલા ન. (બ. વ.) આંખના ડોળા
Eye-balls

ડાલી માફો પુ. વરરાજા બેસે છે તે માફો નામનું ગાડું
A kind of cart especially used in marriages

૨. ડોબરું
A local musical instrument

ડાબ્ડી સ્રી ૧. નાનો ડોબો
A small calabash

૨. નાનું ડોબરું
A kind of small type of musical instrument

ડાન્સીણો પુ. એક પ્રકારનું તીર (પક્ષીઓ મારવા માટે વપરાય છે.)

A kind of an arrow (used in shooting birds.)

ડાન્સીણો

ડાસુની સ્ત્રી. A woman

ડાસો પુ. ડોસો
An old-man

ડાહીયારોં વિ. ડહોળું
Dirty

ડૅાબીરો પુ. ઘુવડ
An owl

ડૅાબ્લ વિ. જુઓ 'ડાહીયારોં'
See 'dohiyaro'

ઢ

ઢબકીવોં ક્રિ. ગભરાવું
To be frightened

ઢબકૂવોં ક્રિ. જુઓ 'ઢબકીવોં'
See 'dhabkivo'

ઢગરોં ન. કૂલો
A buttock

ઢાંગરોં ન. પાકવા માટે રાખેલી ટેટી
A kind of cantaloupe which has been kept for ripening

ઢાકણું ન. ઢાંકણું
A lid

ઢાકવોં ક્રિ. ઢાંકવું
To lid

ઢાચલું ન. એક ખાદ્ય વાનગી
An edible preparation

ઢાણ્ડો પુ. જુઓ 'ડોબો'
See 'dobo'

ઢાલ સ્ત્રી. ઢાલ
A shield

ઢીંગણી સ્ત્રી. ચણોઠીનો વેલો
The bead climber

ઢીગ પુ. ઢગલો
A heap

ઢીગલૉ ન. એક ઘાસ, ઉંદરકની
A kind of grass

ઢીડગણું ન. જુઓ 'ઢીંગણી'
See 'ḍhiNgṇi'

ઢીડગલો પુ. માછલી ખાનારું એક પક્ષી
A fish eating bird

ઢીડગૂર્યું ન. (બ વ.) ચણોઠી
A coral bead which is used in weighing gold

ઢીનૉ વિ. ઢીલુ
Mild

ઢૂડો પુ. ઘુવડ
An owl

ઢૂણ્ડો પુ. જુઓ 'ડોબો'
See 'ḍobo'

ઢૂણ્ડણું ન. હલકી જાતની ડાંગર
Inferior variety of paddy

ઢુડ્કું ન. ધોડિયા જાતિનો પુરુષ (તુચ્છ.)
A male of Dhoriā tribe (contem.)

ઢૂનકૉ ન. ઢોલકું
A small drum

ઢૂનાક પુ. મોટું ઢોલકું
A big drum

ઢૂલવૉ ક્રિ. ઢોળવું
To spill

ઢેચ્ચો પુ. કાળિયો કોશી
A king crow

ઢેણ્ઠરૉ ન. એક ઘાસ
A kind of grass

ઢેન્ચ્ચો પુ. જુઓ 'ઢેચ્ચો'
See 'dhechcho'

ઢેફો ન. ઢેફું
A clod

ઢેરો પુ. દોરાનું રિલ
A reel of thread

ઢેરૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ઢૅબાર ન. જુઓ 'ઢેરૉ'
See 'dhero'

ઢેકવૉ પુ. કૂવામાંથી પાણી બહાર કાઢવાની એક કરામત
A device for getting water out of a well

ઢૅકાર પુ. ઓડકાર
Eructation

ઢોડગૉ વિ. વાંકું
Evasive

ઢોણ્ડૉ ન. ઘાસના પૂળાનું એક એકમ
A unit of grass bundles

ઢોલ્લ્યો પુ. મોટું ઢેફું
A big clod

ત

તગદીર ન. તકદીર
Fate

તતઅડૂચ વિ. કાચુંપાકું
Half cooked

તતડાવવૉ ક્રિ. તતડાવવું
To rebuke heavily

તતીડવૉ ક્રિ. તતડવું
To crackle

તતીડું ન. (બ. વ.) તતીડા
વૃક્ષનાં ફળો (ટીમરુ?)
A kind of fruits

તતીડૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

તત્રામાં અ. તેટલામાં
In the meantime

તદ્દાન અ. તદ્દન
Totally

તપ ન. તપ, તપશ્ચર્યા
Penance

તપવૉ ક્રિ. તપવું
To be hot

તપાવવૉ ક્રિ. તપાવવું
To make hot

તપાસવૉ ક્રિ. તપાસવું
To examine

તપીનૉ ન. તપેલું
A metallic utencil used in cooking

તરબૂસ ન. તરબૂચ
A water-melon

તરવૉ ક્રિ. તરવું
To swim

તરાત અ. તરત
Soon

તરાટ્ચૉ ન. ગાડામાં ઊભી કીટ કરવામાં આવે છે તે વાંસની જાળી
A knitted piece of bamboo chips which is fixed in the body of a cart

તલકીડું ન. (બ. વ.) તાડિયાં, તાડનાં ફળ
Fruits of a palm tree

તલવાડો પુ. તરવાડો, તાડી છેદીને રસ એકઠો કરનાર માણસ
One who collects juice from palm-trees

તલાટી સ્ત્રી. હથેળી
A palm

તલારચ્ટાૅ ન. તલાટી
A village revenue officer

તલાવ ન. તળાવ
A pond

તલાવડું ન. સપાટ જમીનમાં બાંધેલ નાનો ક્યારો
A small bed in a levelled soil

તવહોં ન. કાકડી
Cucumber

તવોં ન. તવી
A frying pan

તણુઆવોં ક્રિ. ઝાડ પર લટકવું
To cling to a tree

તડ્સાર્યે ન. (બ. વ.) તાડનાં પાન
Palm-leaves

તતરૂ અ. તેટલું
That much

તન્મન્એ ન. (બ. વ.) તનમનિયાં, એક પ્રકારનાં ફૂલ
Kind of flowers

તપીનોં ન. જુઓ 'તપીનોં'
See 'tapino'

તમાકોં ન. તમાકુ
Tobacco

તમાખોં ન. જુઓ 'તમાકોં'
See 'tamako'

તુઅરી હોવી ક્રિ. અભિમાન હોવું
To have pride

તરોં વિ. ત્રાંસુ
Oblique

તલપીવોં ક્રિ. તડપવું
To crave

તાકવોં ક્રિ. તાકવું
To pry

તાજવોં ન. ત્રાજવું
A balance

તાણ સ્ત્રી. તાણ
Shortage

તાણવોં ક્રિ. તાણવું
To pull

તાડ્ ન. તાડ
A palm

તાડોં ન. નાનો તાડ
A small palm

તાતોં વિ. ઊનું, ગરમ
Hot

તાનોલોં વિ. ટાલિયો
Bald

તાપવોં ક્રિ. તાપવું
To warm (one's self)

તામ્બડૂં પુ. ઘડાથી મોટું ધાતુનું વાસણ
A metallic utensil bigger than a pitcher

તામ્બૉ તાંબું
Copper

તાર પુ., સ્ત્રી. લોખંડનો તાર
Wire

તાવ પુ. તાવ, એક રોગ
Fever

તીં સર્વ. ન. તે
It

તીંથૉ અ. ત્યાંથી
From there

તીંયાં અ. ત્યાં
There

-સૂદી અ. ત્યાં સુધી
Upto

તીખૉ ન. મરચાંની ભૂકી
Chilly powder

તીડ઼કો પુ. તડકો
Sun-shine

તીતર઼ ન. જુઓ 'તીતાર'
See 'titar'

તીતાર ન. તેતર
A partridge

તીતૂર પુ. જુઓ 'તીતાર'
See 'titar'

તી-ણુહૅં સર્વ. તેઓને
Them

તી-ણે સર્વ. તેઓનું
Their

તી-થૉ અ. ત્યાંથી
From that place

તીન વિ. ત્રણ
Three

તીયા અ. ત્યારે
Then

તી-યાણૅ સર્વ. પુ. તેને
To him

તી-યાપૂઠી અ. ત્યારપછી
Afterwards

તીયાર વિ. તૈયાર
Ready

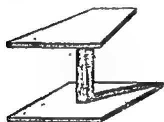
તીયારથૉ અ. ત્યારથી
By that time

તીયેણે સર્વ. સ્ત્રી. તેને
To her

તીર ન. તીર
An arrow

-કામઠેં ન. તીરકામઠું
Bow and arrow

તીરવાર્યો ન. તરુ ઉખેડવા માટે બેસવાનું એક લાકડાનું સાધન
A small stool used for sitting in the bed while taking out paddy plants

તીરવાર્યો

તીરહી સ્ત્રી. તરસ
Thirst

તીરૂ ન. જુઓ 'તી-રૂ'
See 'ti-ru'

તી-રૂ ન. તરુ (કમોદનું)
Paddy-plants

–ઘાલર્યો ક્રિ. તરુ ઉખેડવું
To take out plants from a seed bed for transplantation

તીલસુકરાત સ્ત્રી. સંક્રાંતિ (માત્ર ભણેલા વર્ગમાં પ્રચલિત)
The sun's crossing of the tropic of capricorn, winter solstice (the word used by only educated class)

તીલ ન. (બ. વ.) તલ
Seeds of sesame plant

તૂં સર્વ. તું
You

તૂને સર્વ. તને
To you

તુમહેં સર્વ. તમને
To you

તુમારે સર્વ. તમારું–રી–રો
Your

તુમે સર્વ. તમે
You

તુમ્બડું ન. તૂંબડું (એક શાક)
A gourd (vegetable)

તૂમ્બ્યૉ ન. ગાડાનાં પૈડાં ઉપરનો ઢેબો
A hub of the wheel of a cart

તૂ·ર ન. એક વાદ્ય (મરણની જાણ કરવા ખાસ વગાડાય છે)
A kind of musical instrument (especially used in announcing death)

તૂલ ન. અનાજ
Corn

તૂલસી સ્ત્રી. તુલસીનો છોડ
A kind of plant which is considered holy

તૂવરૅ ન. (બ. વ.) તુવેર
Pigeon pea

તૂવારવેનો પુ. એક વેલો
A creeper

તેન ન. તેલ
Oil

તેર વિ. તેર
Thirteen

તેવામાં અ. તેવામાં
In the mean-time

તેવૅા વિ. તેવું
Such

તેહૅં અ. તેમ
So

તૅ અ. તો
Then

તૅઊં અ. તોય
Even then

તૅવાર પુ. તહેવાર
Festival

તો સર્વ. પુ. તે
He

–જ સર્વ. પુ. તે જ
He himself

તોડ્યૅા ક્રિ. તોડવું
To break

તોન્ડી ફ્રોડી નાખ્યૅા ક્રિ. તોડવું
To break totally

તોતડાવૅા ક્રિ. તોતડાવું
To stammer

તોન્નૅા ન. ૧. તોરણ
Bunting
૨. એક પ્રકારની માંખી
A kind of fly
૩. એક ખુશબુદાર ડાંગર
A fragrant paddy

તોરાણ ન. જુઓ 'તોન્નૅા'નો અર્થ ૧
See the meaning 1 of 'tonno'

તો·રે સર્વ. તારું
Your

તોલાંજરૅા ન. ત્રાજવું
A balance

તૉતરૅ અ. તેથી
Therefore

થ

થાકવૅાં ક્રિ. થાકવું
To tire

થાપાડ્ સ્ત્રી. થપ્પડ
Slap

–ડેવરૅાં ન. હાથલો થોર
A kind of cactus

થાપી સ્ત્રી· કપડાં ધોવાનો ધોકો
A club used in washing clothes

થાલૅાં ન. ધાતુની થાળી
A *metallic plate*

થૂડ્ ન. થડ(ઝાડનું)
A trunk of a tree

થૂપ પુ. થૂંક
Spit

થપવૅાં ક્રિ. થૂકવું
To spit

થોડૅાં વિ. થોડું
Less

–ક વિ. થોડુંક
A *little*

દ

દગો દેવૅાં ક્રિ. દગો દેવો
To betray

દથડાવૅાં ક્રિ. સતાડ લાગવો
To be fatigued due to travelling

દપાડ્વૅાં ક્રિ. સંતાડવું
To hide

દપાવૅાં ક્રિ. સંતાવું
To conceal

દપડો પુ. દૂનો (પડિયો)
A bowl made of leaves

દર ન. દર (પ્રાણીનું)
Hole

દરજૅાં ન. દરજી (તુચ્છ.)
A tailor (contem.)

દરફીડ્વૅાં ક્રિ. તરફડવું
To flounce

દરસાન સ્ત્રી., ન. દર્શન
Darshan

દરલૅાં ન. દળણું
Corn for grinding

દવાડ્ાં દેવૅાં ક્રિ. નકામો કચરો સળગાવવો
To burn rubbish

દશઅ વિ. દસ
Ten

દુણુઅ ન. ૧. જુઓ 'ડુણુ'
See 'ḍaṇa'

૨. દોણી
An earthen pot for keeping milk, buttermilk etc.

દૂણ્ડ પુ. દંડ
Fine

દ્વાડ્ સ્ત્રી. દવ
Big fire

દ્વાયડ઼ો પુ. ઢોલ વગાડીને દવ લાગ્યાની ખબર આપનારી વ્યક્તિ
One who announces fire by beating drums

દાગાડ્ સ્ત્રી. સુવરનું ટોળું
A flock of hogs

દાજઁ પાડવાઁ ક્રિ. સૂકું છાણ, ઘાસ, વગેરે ખેતરમાં ખાતર માટે સળગાવવું
To burn rubbish for the purpose of manuring

દાડૉ ન. દાઢી
Beard

દાણ્ સ્ત્રી. ગવાર વગેરેનું તૈયાર કરેલું ખાણ
A kind of cattlefeed

દાત કાડચા ક્રિ. હસવું
To laugh

દાણૅ વાડવાઁ ક્રિ. ડાંગર કાપવી
To reap paddy-crop

દાતૂણ્ ન. દાતણ
A small and thin portion of twig used as a tooth-brush

દાદૂડા ન. દાદર, એક રોગ
Ringworm

દાપાઁ ન. દાપું
Money given to the parents of a bride or a bridegroom according to the marriage custom

દાબડ઼ો પુ. પતરાંનો ડબો
A tinbox

દાબડ઼ાઁ ન. દર્ભ, દાભડો
A kind of sacred grass

દાબવાઁ ક્રિ. દાબવું
To press

દારવાઁ ન. દારૂ (પીવાનો)
Wine

દાહલાઁ ન. દાતરડું
A sickle

દીયાડ઼ો પુ. સૂરજ
Sun

દીયાડ઼ા ન. જુઓ 'દીયાડો'
See 'diyāṛo'

દીવસૅ પુ. દિવાસો
A holyday observed in the last week of the month of Āshāḍh

દીવાસુલી સ્ત્રી. બાકસ
A match-box

દીવી સ્ત્રી. મશાલ
A kind of search-light

દીવેટ સ્ત્રી ૧. વાટ
A wick
૨. દીવી
A lamp stand

દીવેન ન. દીવા માટેનું તેલ
A kind of burning oil

દીવો પુ. દીવા તરીકે વપરાતું પતરાનું ડબલું
A kind of lamp

દીસી પુ. સૂરજ; દિવસ
Sun; Day
—ગરેણું ન. સૂર્યગ્રહણ
Solar eclipse

દૂખ ન. દુઃખ
Pain

દૂખવૉ ક્રિ. દુઃખવું
To ache

દૂખસાલૉ વિ. દુખિયું
Unhappy

દુ:દ ન. દૂધ
Milk

દૂદીરવૉ ક્રિ. ગાંડપણમાં બબડવું
To babble in madness

દુન્દીણવૉ ક્રિ. ઘમ એવો અવાજ કરવો (ભમરડો, પથ્થર વગેરેની જેમ)
To buzz (as a spin top, throwing stone. etc.)

દૂરે અ. દૂર
Far
—રવૉ ક્રિ. દૂર રહેવું
To refrain

દૂવે ન. (બ. વ.) ઝાડ પરથી ખરી પડેલી કાચી કેરીઓ
Unripe mangoes which are fallen down the tree

દેખવૉ ક્રિ. દેખવું, જોવું
To see

દેખાડવૉ ક્રિ. દેખાડવું, બતાવવું
To show

દેખાવૉ ક્રિ. દેખાવું
To be seen

દેગડું ન. દેગડું
A big water-pot

દેવતીરહો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

દેવસીરાણું ભાજે ન. આ નામના છોડની ભાજી
A kind of leafy vegetable

દેવાહે આથણું ન. દેવની ચટણીના નામે ઓળખાતો છોડ
A kind of plant

દેવાહે ચાટણું ન. જુઓ 'દેવાહે આથણું'
See 'devāhe āthṇo'

દેવૉ ન. દેવ
God

દોચતાર પુ. દોસ્ત, મિત્ર
A friend

દોન્જો પુ. પોચા કાદવવાળો ખાડો
A swampy pit

દોડડૉ ન. દોરડું
Rope

દોડ્વૉ ક્રિ. દોડવું
To run

દોરવૉ ક્રિ. દોરવું
To lead

દોરૅ ન. (બ. વ.) ખાટલાનું કાથીનું વાણ
Coir string which is wound across the frame of a cot

દોરો પુ. દોરો
Thread

ધ

ધગડૉ ન. બીટગાર્ડ, કારકુન
A clerk; A beat-guard

ધજા સ્રી. ધજા
A small flag

ધડ્ ન. ધડ
Trunk

ધતૂરો પુ. ધતૂરો
A kind of plant

ધન્દો પુ. ધંધો
Business

ધન્હૂડૉ ન. ધનુષ્ય
A bow

ધમ્બડી સ્રી. નાની કોઠી
A small bin

ધરમ્ભૂડૉ ન. ગાડાનો એક ભાગ
A part of a cart

ધરતી સ્રી. ધરતી
Earth

ધરવૉ ક્રિ. પકડવું
To hold

ધરામ ન. ધર્મ
Religion

ધરાવૉ ક્રિ. ધરાવું
To be satisfied

ધરો પુ. ધરો
An axle

ધમકી સ્રી. ધમકી
Threat

ધાણાણે ભાજૉ ન. કોથમીર
Leaves of the coriander

ધાણૉ ન. ધાણા
Coriander seeds

ધાણ્ડાગી(ગૉ) હૂડૉ ન. ગીધ
A vulture

ધાન્દાલ ન. ધાંધલ
Tumult

ધાન્નૉ ન. બે ગાળાનાં ઘરમાં ઘરની વચ્ચેનો થાંભલો
A central pole in the house

ધામણૅું ન. (બ. વ.) ધામણનાં ફળ
Fruits of Dhāman tree

ધામણૅા ન. ધામણ વૃક્ષ
A kind of tree

ધાયરૅા ન. ધારિયું
A kind of scythe

ધારુડૅાધોબ્ડ્ ન. સમડી
A kite

ધાર સ્ત્રી ૧. કોર, કિનાર (કોઠીની)
An edge
૨. ધારા
A thin current of liquid

ધારબો પુ. જુઓ 'ધાયરો'
See 'dhāyro'

ધારવૅા ક્રિ. ધારવું
To think

ધારો પુ. ધારો
A regulation

ધીબડ઼ા ન. ઢાંકણું
A lid

ધીરાજ સ્ત્રી. ધીરજ
Patience

ધીરાધીરા વિ. ધીરું ધીરું
Slowly

ધૂજારી સ્ત્રી. ધ્રુજારી
Shiever

ધૂડો પુ. ઘુવડ
An owl

–કીરબીદયો પુ. નાનું ઘુવડ
A small owl

–ડમ્બીરો પુ. એક પ્રકારનું ઘુવડ
A kind of owl

–હૂમીણા પુ. એક પ્રકારનું ઘુવડ
A kind of owl

ધૂન્ધર્ ન. સાંજ
Evening

ધૂન્ધલૅા વિ. ધૂંધળું
Blurred

ધૂમારવૅા ક્રિ. ધુંબેધુંબે મારવું
To beat with fists

ધૂમાડો પુ. ધુમાડો
Smoke

ધૂમ્બરૅા ન. ધુમ્મસ
Fog

ધૂયરૅ ન. (બ. વ.) ઉધો (ગાડીનો)
Shafts of a cart

ધેડૅા ન. ઢેઢ (તુચ્છ.)
A man of this caste (contem.)

ધોત્ય્યા ન. ધોતિયું
A dhoti

ધોયડૅા ન. ધોડિયો (તુચ્છ)
A man of this tribe (contem.)

ધોવૅા ક્રિ. ધોવું
To wash

ન

નખાટવૉ ક્રિ. ૧. નખથી દબાવી જોવું
To press with a finger nails
૨. નહોર ભરાવવા
To claw

નજાર સ્ત્રી. ૧. નજર
Sight
૨. સાયકલના પંપની રબરની નળી
Tube of a cycle pump

નથીડ્વૉ ક્રિ. લથડવું
To stumble

નફો પુ. નફો
Profit

નબલૉ ક્રિ. નબળું
Weak

નમવૉ ક્રિ. નમવું
To bend

નમ્બાર પુ. નંબર
Number

નરામ વિ. નરમ
Mild

નલગૂંડો પુ. પગનો નળો
The bone of a leg

નસીબ ન. નસીબ
Fate

નહું સ્ત્રી. નસ
A vein

નહણ ન. લસણ
Garlic

નહાણ ન. જુઓ 'નહણ'
See 'nahan'

નહૂણ ન. જુઓ 'નહણ'
See 'nahan'

નૂખ ન. નખ
A finger-nail

નૂખવૉ ક્રિ. લખવું
To write

નૂખાણ સ્ત્રી., ન. લખાણ
Writing

નૂગારૉ ન. નગારું (દવ લાગે ત્યારે માણસોને બોલાવવા માટે વગાડાય છે.)
A kettle-drum (especially used as a call while jungle is on fire)

નૂવ્યબ ન. દૂધી
A kind of vegetable

ના અ. ના
No

–કવી ક્રિ. ના કહેવી
To refuse

–પાડવી ક્રિ. ના પાડવી
To refuse

નાકડી સ્ત્રી. લાકડી
A stick

નાકડો ન. લાકડું
Wood

નાકતોયડું ન. ખડમાંકડી
A grass-hopper

નાકાડ સ્ત્રી. લાકડી
A stick

નાકાડુઠેંરો ન. એક પ્રકારનો થોર
A kind of cactus

નાખવોં ક્રિ. નાખવું
To drop

નાગાડવોં ક્રિ. લગાડવું (આગ વગેરે)
To set (fire etc.)

નાગી આવવોં ક્રિ. લાગી આવવું
To feel

નાઙગીણો ન. ગાડું સમથળ રાખવા માટેનું એક સાધન
A club used in keeping a cart

નાઙગીલ્યોં ન. દોરને બાંધવા માટેનો એક ખાસ પ્રકારનો દોરડામાં ભેરવાતો લાકડાનો ટુકડો
A small wooden piece tied to the end of a rope which is used for tying cattle

નાચવોં ક્રિ. નાચવું
To dance

નાજવાલોં ન. લજામણીનો છોડ
A kind of plant

નાજાલોં ન. નાળિયેર
A cocoanut

નાડવોં ન. લાડુ
A sweet-ball

નાડી સ્ત્રી. લાડી
A bride

નાડો પુ. લાડો
A bridegroom

નાડું ન. નાડું
The rope which connects the yoke with the shaft of a cart

નાથ અ. નકારસૂચક શબ્દ
A word denoting negation

નાથૂડું ન. બળદની નાથ
A controlling string which passes through the nose of a bullock

નાન્નોં વિ. નાનું
Small

–મોટોં વિ. નાનું મોટું
Small and big

નારયાલ ન. જુઓ 'નાજાલોં'
See 'nājālo'

નારી સ્ત્રી. જ્વારી (તબલું)
A kind of a pair drum which is

cylindraceous and higher in the pair

નાવર્વૉ ક્રિ. લાવવું
To bring

નાસ્વૉ ક્રિ. નાસવું
To flee

નીં અ. નકારદર્શક શબ્દ
The word denoting sense of negation

–ગમર્વૉ ક્રિ. ના-પસંદ પડવું
To dislike

નીંબાલૅં ન. (બ. વ.) વાળ
Hair on the head

નીંહાણ્વૉ ક્રિ. સજવું, ધાર કાઢવી
To sharpen

નીખીવર્વૉ ક્રિ. ખોરાક સફાચટ કરી જવો
To eat the entire stuff of cooked food

નીઙ્ગાલર્વૉ ક્રિ. ગળામાંથી ઢોરે દોરડું કાઢી નાખવું
To take off rope from the neck (as by cattle)

નીચીવર્વૉ ક્રિ. નીચોવવું
To wring (clothes)

નીટૂડું ન. લીંટ
Sticky semi-liquid that comes out of the nose

નીથીડ્વૉ ક્રિ. ભીના હાથ છંટકોરવા
To shake wet hands

નીન્દ સ્ત્રી. નીંદર, ઊંઘ
Sleep

નીન્નીસાવીરૅં ન. એક પક્ષી
A kind of bird

નીફીલવૉ ક્રિ. જુઓ 'નીચીવર્વૉ'
See 'nichivvo'

નીફૂલવૉ ક્રિ. જુઓ 'નીફીલવૉ'
See 'niphilvo'

નીબાડું ન. લીંબડો
Neem tree

નીમ્બર્વૅ ન. (બ. વ.) લીંબુ
Lemons

નીમ્બાલૅં ન. (બ. વ.) વાળ
Hair

નીમ્બૉ ન. ૧. લીંબોઈ
The lemon-tree
૨. લીંબુ
A lemon

નીમ્બૅં ન. (બ. વ.) જુઓ 'નીમ્બર્વૅ'
See 'nimbve'

નીયાય પુ ન્યાય
Justice

નીરાસહોર્વૉ ક્રિ. નિરાશ થવું
To despair

નીલામ પુ., સ્ત્રી. લિલામ
Auction

નીલીચાઈ સ્ત્રી. એક ઘાસ
Lemon grass

નીલૉ વિ. ૧. લીલું
Green
૨. કાચું
unripe

નીસાણી સ્રી. નિસરણી
Ladder

નીસાન ન. નિશાન
Target

નીસાની સ્રી. નિશાની
Sign

નીહાણો પુ. ધાર કાઢવાનો પથ્થર
Sharpening stone

નીહાણૉ ન. નિસરણી
Ladder

નીહાપો પુ. નિસાસો
Sigh

નીહાલ સ્રી. નિશાળ
A school

નીહાલંહ્યૉ ન. નિશાળિયો
A student

નૂં સ્રી. લૂ
Hot-wind

નૂગરૉ ન. ૧. લુગડું, કપડું
A cloth
૨. ઓઢવા પાથરવાની ધોળી પછેડી
A sheet of white cloth

નૂટ સ્રી. લૂંટ
A loot

નૂટવૉ ક્રિ. લૂંટવું
To loot

નૂનૉ વિ. લૂલું
Lame

નેચ નાસુવૉ ક્રિ. લઈ નાસવું
To flee

નેવેલૉ બેલૉ ન મકાનનાં ટેકણરૂપ થાંભલી
A pole used as support to a roof

નેવૉ ક્રિ. લેવું
To take

નૅહાડૂ ન. કાગડો
A crow

નૅન્દરાવૉ ક્રિ. શિયાવિયા થવું
To be on the verge of crying

નોઆડૉ ન. લુહાર
A blacksmith

નોઈ પુ. લોહી
Blood

નોકાર પુ. નોકર
A servant

નોકૅ ન. (બ. વ.) લોક
People

નોખ્ વિ. જુદું
Separate

નોતીરવૉ ક્રિ. નોતરવું
To invite

નોવ્ ન. લોઢું
Iron

નૉકવૉ ક્રિ. સમતોલપણું ગુમાવીને પડી જવું

To fall down by loosing balance

નૉરો પુ. શિશ્ન
Penis

નૉન્દવૉ ક્રિ. નોંધવું
To note

નૉલો પુ. વાંસનો નળો (જે ગાડી ઊંજવાનું તેલ રાખવા વપરાય છે.)
A bamboo tube (this is used as a container for greasing-oil)

પ

પઇસો પુ. પૈસો
A paisa

પઞ્જીઠૉ ન. પંજેઠી
A kind of rake

પડાલ સ્રી. ઘરની સાથે બાજુમાં ઉતારેલ પડાળ
A peripheral roof on the side of the main house

પડાલૉ ન. આશ્રય લઈ શકાય તેવો બનાવેલો ઓથ
A shelter

પડીલૅ ન. (બ. વ.) પંડોળાં
A kind of vegetable

પડતી આવવી ક્રિ. પડતી આવવી
To decline

પડ્વૉ ક્રિ. પડવું
To fall

પડ્વૉ આરવૉ ક્રિ. સૂપડાંથી ફોતરાં આઘાં ઉડાડી દેવાં
To throw chaffs out with a winnowing basket

પતરાલૉ ન. બાજ, પતરાળું
A leaf-plate

પતાઙ્ગા પુ., સ્રી. પતંગ
A kite

પન્દાર વિ. પંદર
Fifteen

પન્નાવૉ ક્રિ. પરણવું
To marry

પમાયડ઼ો ન. એક છોડ
A kind of plant

પરઆયડ઼ો ન. જુઓ 'પમાયડ઼ો'
See 'pamāyṛo'

પરથા સ્રી. પ્રથા
Tradition

પરપીટો પુ. પરપોટો
A bubble

પરભૂ પુ. પ્રભુ
God
પરઑ ન. પરબ
A water-hut
પરવે સ્ત્રી. પરવા
Concern
પરાણી સ્ત્રી. પરોણી, પાતળી લાકડી
A thin stick made of bamboo
–ણો પુ. પરોણો, લાકડી
A bamboo stick
પરાયૉ ન. પરાઈ
A share
પલાકગાડૂ ન. પાટીવાળો ખાટલો
A bedstead wound by cotton strap in it
પલ્લાવવૉ ક્રિ. પહોળું કરવું
To broaden
પવાન ન. પવન
Wind
પસન્દ કરવૉ ક્રિ. પસંદ કરવું
To choose
પ્ચી સ્ત્રી. પોંચી, હાથનું એક ઘરેણું
A kind of ornament which is worn on a wrist
પ્જારૅ ન. ઘરનું પડાળ, છાજનો નીચેનો ભાગ
Roof of the house
પ્જ્વવૉ ક્રિ. પજવવું
To harass
પ્ટાય પુ. ચટાપટાવાળો વાઘ
A tiger having stripes on the body
પ્ટાયો પુ. જુઓ 'પ્ટાય'
See 'paṭāy'
પ્ટી સ્ત્રી. ખાટલાપાટી
Narrow cotton-strap which is used in winding the frame of a cot
પ્ટો પુ. લોખંડની પટ્ટી
An iron strap
પ્ડાલૅ ન. ગોવાળિયાઓએ બનાવેલો સામાન્ય ઓથ
A kind of shelter
પ્ડુ ન. ઘંટીનું પડ
A grinding stone
પ્ડુખૉ ન. પડખું
Side
પ્ડીનૉ વિ. વાસી
Stale
પ્થરો પુ. પથ્થર
Stone
પ્નો પુ. પનો
Width (of cloth)
પ્રગાડી સ્ત્રી. મરઘાં બોલે તે સમય
Early dawn
પ્રમાણે દીહી વિ. પરમ દિવસે
Day after tomorrow
પ્ડલી સ્ત્રી. પળી
A dipper

પ઼લી[1] સ્રી., સર્વ. પેલી
That

પ઼લી[2] વિ., સ્રી. પહોળી
Broad

પાકનો વિ. પાકું
Ripe

પાકવોં ક્રિ. પાકવું
To ripe

પાકીવવોં ક્રિ. પાકું બનાવવું
To smarten

પાગ પુ. પગ
A leg

પાગડ઼ો ન. ફાળિયું, પાઘડી
A turban

પાગવાટ સ્રી. કેડી
A narrow pasage made as a result of human movement

પાઘ પુ. જુઓ 'પાગ'
See 'pāg'

પાંજરો ન. ગાડાનું હાઠિયું
Hinder closure plank of a cart

પાચટીવોં ક્રિ. પાસટો કરવો (સૂપડાથી)
To clean the corn in a cleaning basket by tossing

પાચતાવો પુ. પસ્તાવો
Repentance

પાઞ્જરો ન. જુઓ 'પાંજરો'
See 'pāNjro'

પાટ સ્રી. ચૂલાની બેઠ
A hind portion on an oven which is used to put pans etc.

પાટની સ્રી. પગનો ફણો
Upper front part of a foot

પાટલી સ્રી. ઘંટીની પાટલી
A wooden piece used in a grinding mill for making its motion heavy and light

પાટવો પુ. લાત
Kick

પાટી સ્રી. લખવા માટેની ધાતુ, પથ્થર વગેરેમાંથી તૈયાર કરેલી વસ્તુ
A slate

પાટૂડ઼ો ન. રાંધવા માટેનું હાંડલું
An earthen cooking pot

પાટો ન. હળનું તુંગું
A part of the plough in which the pole is fixed

પાડલોં ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

પાડૉ ન. ભેંસનું નર-બચ્ચું
A young he-buffalo

પાડ્વૉ ક્રિ. પાડવું
To fell

પાડ્વવૉ ક્રિ. બે લડતા માણસોને છૂટા પાડવા
To separate the two fighting persons

પાણીજૂઆલી સ્રી. એક પક્ષી
A kind of bird

પાણીપડ પુ. પાણીસાપ
A kind of water-snake

પાતલૉ કરવૉ ક્રિ. પાતળું કરવું
To thin

પાતાલ સ્રી. પાતાળ
The under earth

પાદરૉ વિ. સીધું
Straight

પાન ન. પાન, પાંદડું
A leaf

પાનાસ ન. ફાનસ
A lantern

પાનીચ્અ ન. જુઓ 'પાનાસ'
See 'pānās'

પાનો પુ. પાલો (પાંદડાં વગેરેનો)
Foliage

પાનોહો પુ. પાનો (આંચળમાં દૂધનો ભરાવો)
Flow of milk into an udder of she-animal or into a breast of a woman

પાનૉ ન. પાનું
A blade

પાપડી સ્રી. વાલોડ
A kind of vegetable

પાપ્ફૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

પાર્ફે ન. (બ. વ.) પપૈયાં
Kind of fruits

પાર્ફો ન. પપૈયાનું ઝાડ
A kind of tree

પાયો પુ. ખાટલાનો પાયો
A leg of a cot

પાચ્ચ્ટીણ ન. ખાટલાની પાંગત
That end of the cot on which feet of the sleeper rest

પાચ્ચ્ટૂન જુઓ 'પાયચ્ટીણ'
See 'pāychṭiṇ'

પાચ્ચ્ટૉ ન. ૧. ઘંટીની પાટલી
A part of a grinding mill
૨. ગળાનું ઘરેણું
A necklace
૩. પાટલો
A plank especially prepared for sitting

પારસ્તાવૉ ક્રિ. પસ્તાવું
To repent
પારહી પુ. પારસી
Parsi
-એડૉ ન. એક પ્રકારનો એરંડો
A kind of castor plant
-એડારૉ ન. જુઓ '-એડૉ'
See '—eḍo'
પારહીયો બગ પુ. એક પ્રકારનો બગલો
A crane
-બગૉ ન. જુઓ '-બગ'
See '—bag'
પારહૉ ન. પારસી (તુચ્છ.)
Male of Parsi caste (contem.)
પાલવાણૉ ન. ઉપવાસ
A fast
પાલો પુ. ૧. પાંદડાં વગેરેનો પાલો
Foliage
૨. બાળવા માટેનાં લાકડાંનો ઢગલો
A heap of fire woods
૩. એક પ્રકારની સાદડી
A kind of mat
પાવણૉ ન. મહેમાન
A guest
પાવડૉ ન. ૧. પાવડો
A shovel
૨. હજામત કરવાનું ઓજાર
A kind of razor
પાવાર પુ. બેટરી માટેનો સેલ
A dry cell used in a torch
પાવો પુ. પાવો
A flute
પાવૉ ક્રિ. પાવું
To make to drink
પાસડૉ ન. પંચોળ, પાંચ પૂળાનું એકમ
A unit of five bundles of stalk
પાસતાવૉ પુ. પસ્તાવો (જૂનો વપરાશ)
Repentance
પાસાટવૉ ક્રિ. મારવું
To beat
પાસાલ અ. પાછળ
Behind
-પડવૉ ક્રિ. પાછળ પડવું
To harass
પાસ્રુલ અ. જુઓ 'પાસાલ'
See 'pāsāl'
-પડવૉ ક્રિ. જુઓ 'પાસાલ પડવૉ'
See 'pāsāl paḍvo'
પાસુલ્લૉ અ. પાછળનું
Rear; of the past
પાહડે અ. બાજુ, તરફ
Towards

પાહલો પુ. રાંપ
A blade of an agricultural implement

પાહલૉ ન. પાંસળી
A rib

પાહેરૉ ન. પથ્થરનું પાશેરનું વજનિયું
A stone used for weighing quarter pound

પાહૅ અ. પાસે
Near

પીગીલવૉ ક્રિ. પીગળવું
To melt

પીઅજરૉ ન. જુઓ 'પાઅજરૉ'
See 'pañjro'

પીઠી સ્ત્રી. પીઠી
A mixture of oil, turmeric powder, etc., which is annointed to a bride and a bride-groom

પીણસ સ્ત્રી. પણછ
A bow-string

પીણૂસ સ્ત્રી. જુઓ 'પીણસ'
See 'piṇas'

પીડ઼ો પુ. વાંસનો મોટો સૂંડલો
A big basket

પીઽ઼ો ન. જુઓ 'પીડ઼ો'
See 'piṛo'

પીત્તાલ ન. પિત્તળ
Brass

પીતભરેલૉ ન. ગરોળી
A lizard

પીતલીરહીલૉ ન. જુઓ 'પીતભરેલૉ'
see 'pitbharelo'

પીપડૅ ન. (બ. વ) પીપળાનાં ફળ
Fruits resembling those of the Pipal tree

પીપીલૅ ન. (બ. વ.) પીપળાનાં ફળ
Fruits of the tree Pipal

પીપાલ દૂખ ન. છાતીના વચ્ચેના ખાડામાં થતું દુઃખ
Pain in the lower middle part of the chest

પીબડૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

પીયાલૉ ન. ૧. પ્યાલું
A cup
૨. કટોરો
A bowl

પીરસીવૉ ક્રિ. પીરસવું
To serve food

પીલવાણ ન. પીલુડીનું ઝાડ
A kind of tree

પીલૂ ન. બિલાડીને બોલાવવા વપરાતો શબ્દ
A word used in calling a cat

પીલૉ વિ. પીળું
Yellow

પીવ્વૉ ક્રિ. પીવું
To drink

પીસડ઼ી સ્ત્રી. પછેડી
A sheet of cloth

પીસૂડી સ્ત્રી. જુઓ 'પીસડી'
See 'pisṛi'

પીસો ન. પીંછું
Feather

પીસોરવૉ ક્રિ. જુઓ 'પીરસીવૉ'
See 'pirxivo'

પીહીવો પુ. જુઓ 'પાવો'
See 'pāvo'

પૂંહડૉ ન. પૂંછડું
Tail

પૂગવૉ ક્રિ. આંબવું, પહોંચવું
To reach

પૂઠી અ. પછી
After

પૂડ ન. ઘંટીનું પડ
An upper or a lower stone of a grinding hand mill

પૂન ન. પુણ્ય
Religious act

પૂનામ સ્ત્રી. પૂર્ણિમા
The full moon day

પૂનૂમ સ્ત્રી. જુઓ 'પૂનામ'
See 'punām'

પૂન્દૂરવૉ ક્રિ. વીંધ પાડવું
To bore a hole

પૂન્દ ન. છિદ્ર, કાણું; કોઠીનું કાણું
A hole; Hole in an earthen bin

પૂરહૈં ન. (બ. વ.) પાટલા (પૈડાનાં)
Wooden archs in a wheel of a cart

પૂરવૉ ક્રિ. પૂરવું
To confine

પૂરાવૉ ક્રિ. પુરાવું
To be confined

પૂલો પુ. પૂળો
A bundle of stalks

પૂહૉ ન. મધપૂડો
A honey-comb

પૂસવૉ ક્રિ. પૂછવું
To ask

પેચ્ચૉ ન. પરાળમાંથી બનાવેલું બિયારણ સંગ્રહવાનું એક સાધન
A kind of seed container

પેટારો પુ. પટારો
A big box

પેટારૉ ન. લાકડાંની કે પતરાંની કપડાં રાખવાની પેટી
A trunk used in keeping clothes in it

પેટૉ ન. બાકસ
A match-box

પેડૉ ન. પૈડું
A wheel

પેન્સાન ન. પેન્શન (અં.)
Pension

પેન્સાલ ન. જુઓ 'પેન્સાન'
See 'pensān'

પેહરવૉ ક્રિ. પહેરવું
To put on

પૅચાદી દેખાડવૉ ક્રિ. ચીરવું
To rip

પૅણ્ ન. નાની કડાઈ
A small pan

પૅદા કરવૉ ક્રિ. પેદા કરવું
To produce

પૅન્રાણ્ ન. પેડુ (પેટની નીચેનો ભાગ)
Abdomen

પૅહ્ડૉ ન. ભેંસ
A buffalo

પોન્ચવૉ ક્રિ. પહોંચવું
To reach

પોચા વિ. પોચું
Soft

પોણૉ વિ. પોણું
¾

પોતડ્અ ન. લૂગડું
A cloth

પોતડી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે ટૂંકું લૂગડું
Lower garment of women

પોથીનવૉ ક્રિ. કપડાના ગોટાથી અનાજમાંના કાંકરા કાઢી નાંખવા
To separate pebbles from corn by the *help of a folded cloth*

પોથૂનવૉ ક્રિ. જુઓ 'પોથીનવૉ'
See 'pothinvo'

પોથા પુ. છબિ
A picture

પોપટૉ ન. પોપટ
A parrot

પોપાટ ન. જુઓ 'પોપટૉ'
See 'pop,o'

પોપની એક પક્ષી
A kind of bird

પોપીનો પુ. દાઝવાથી થતો ફોલ્લો
A boil caused by a burn

પોન્વૉ ક્રિ. પરોવવું
To thread

પોલીસડૉ ન. પોલીસ (તુચ્છ.)
A policeman (contem.)

પોલૉ વિ. પોલું
Hollow

પોહ્રી સ્રી. છોકરી
A girl

પોહ્રૉ ન. છોકરું, બાળક
A child

પોહ્રો પુ. છોકરો
A boy

પૉચવૉ ક્રિ. જુઓ 'પોચવૉ'
See 'pochvo'

પૉખાણૉ ન. ખરેલ
A kind of mortar

પૉરૂ[1] ન. પરુ
Puss

પૉરૂ[2] અ. પોર
Last year

પૉલૉ વિ. પહોળું
Broad

ફ

ફકાણૉ ન. ખરલ
A kind of mortar

ફકાત અ. ફક્ત
Only

ફકાર સ્રી. ફિકર
Anxiety

ફકીલવૉ ક્રિ. ફંફોળવું
To ransack

ફકૉ ન. તીરનું પૂછડું
Tail of an arrow

ફકચુ ન. એક છોડ
A kind of plant

ફગાત અ. જુઓ 'ફકાત'
See 'phakat'

ફચકાડ સ્રી. ફાડ, ચીરી
A slice

ફટકારવૉ ક્રિ. ફટકારવું
To beat

ફટકૉ ન. અનાજને ઊપણવાની વખતે પવનને હલાવવા વપરાતું કપડું
A piece of cloth used as a winnower

ફરાજ સ્રી. ફરજ
Duty

—પાડવી ક્રિ. ફરજ પાડવી
To compel

ફરલુ ન. ફરસી
A kind of axe

ફરૅસૉ ન. ફળિયું
Compound

ફાકલૉ ન. પાંખ
Wing

ફાચરૉ ન. ફાચર
A wedge
ફાટઅ સ્ત્રી. એક પ્રકારની વાળેલી ઝોળી
A kind of a cloth-bundles
ફાટૉ ન. ચાંદું
An ulcer
ફાડ્અ સ્ત્રી. ૧. ચીરી
A slice
૨. ફાચર
A wedge
ફાણી અ. બાજુ, તરફ
Towards
ફાડ્યૉ ન. જુઓ 'ફાડ્અ'
See 'phāṛa'
ફાનાસ ન. ફાનસ
A lantern
ફાનીસૉ ન. જુઓ 'ફાનાસ'
see 'phānās'
ફાપૉ જુઓ 'પાફૉ'
See 'pāpho'
ફાપ્ફૉ ન. એક પક્ષી
A kind of bird
ફાફૉ ન. જુઓ 'પાફૉ'
See 'pāpho'
ફામડી સ્ત્રી. એક વૃક્ષ
A kind of tree
ફારચ્ટૉ ન. ખળાનાં કામમાં આવતું વાંસનું એક સાધન
An agricultural tool
ફાંટ્લ્યૉ ન. ફાળિયું
A cloth used as a turban
ફાહીં સ્ત્રી. ફાંસી
A noose for hanging a person
ફીકાર સ્ત્રી. ફીકર
Anxiety
ફીકારવૉ ક્રિ. નાક છીંકવું
To blow (nose)
ફીચી સ્ત્રી. ઢીંચણ નીચેનો ખાડો
Back part of the knee
ફીરવૉ ક્રિ. ફરવું
To move
ફીણસાવૉ ક્રિ. પાણી પાણી કરી નાંખવું
To please very much
ફૂકવૉ ક્રિ. ફૂંકવું
To blow
ફૂટવૉ ક્રિ. ફૂટવું (વાસણ વગેરે)
To break (as pot)
ફૂટી અ. જુઓ 'પૂઠી'
See 'puṭhi'
ફૂણગો પુ. ફણગો
A sprout
ફૂદનૉ ન. ફૂદીનો
A kind of mint
ફૂન ન. ફૂલ
A flower

-ચૂહયૂ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

ફેનાવૉ ક્રિ. ખીલવું (ફૂલ)
To bloom (as flower)

ફેટા પુ. ફેટા
A turban

ફેંટૉ ન. જુઓ 'ફેટા'
See 'pheto'

ફેફરૉ ન. ફેફસું
A lung

ફેરીવવૉ[1] ક્રિ. ફેરવવું
To turn

ફેરીવવૉ[2] ક્રિ. મારવું
To beat

ફેરૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'ફેરીવવૉ[1]'
See 'pherivvo 1'

ફૅલાવૉ ફેલાવું
To spread

ફોકડૉ ન. એક પ્રાણી
A kind of an animal

ફોટા પુ. છબિ
A photograph

ફોડવૉ[1] ક્રિ. ફાડવું (લાકડાં)
To split (as wood)

ફોડવૉ[2] ક્રિ. ફોડવું (બંદૂક વગેરે)
To fire (as gun)

ફોરૉ ન. ફોલ્લો
A boil

ફોદલૉ ન. પોદળો
A lump of dung

બઙગૉરા ન. બંગડી
A bangle

બચવૉ ક્રિ. બચવું
To be saved

બઝ્ઝજ્ઝ ન. સપાટ જમીનમાંનો નાનો ક્યારો
A small bed in a plain soil

બટકાલાણુ સ્ત્રી. યુવતી, પરણવા લાયક કન્યા
A girl of a marriageable age

બણ્ટ ન. બંટી ધાન્ય
A kind of inferior corn

બણ્ડી સ્ત્રી. બંડી
A jacket

બત્તી સ્ત્રી. ફાનસની વાટ
A wick

બન્દીકૂ ન. બંદૂક
A gun

બન્દૂકુ ન. જુઓ 'બન્દીકૂ'
See 'bandika'

બર્નૉ ન. બરણી
A jar

બરબ્બી સ્ત્રી. જવારી
A cylindraceous piece in a pair drum

બયાર સ્ત્રી. પત્ની
Wife

ભરવૉ ન. બરુ
Cane-plant

ભરાડ઼વૉ ક્રિ. બરાડવું
To shout

ભરાલવૉ ક્રિ. જુઓ 'ભરાડ઼વૉ'
See 'barāṛvo'

ભરાસ ન. પીંછી
A brush

ભર્વેંઅ ન. જુઓ 'ભરવૉ'
See 'barvo'

ભર્સેંઅ ન. બરછી
A kind of spear

ભલાદ પુ. બળદ
An ox

ભહાલ સ્ત્રી. સ્ત્રી
A woman

ભ઼ુકાયૉ ન. ૧. બગાઈ, એક પ્રકારની માંખી
A tick

ભ઼ુખન્ ન. સળેખમ
Cold

ભ઼ુગ પુ. બગલો
A crane

ભ઼ુગહા સ્ત્રી. બગાસું
A yawn

ભ઼ુગાડ઼વૉ ક્રિ. બગાડવું
To spoil

ભ઼ુગાયૉ ન. જુઓ 'ભ઼ુકાયૉ'
See 'bakāyo'

ભ઼ુગૉ ન. જુઓ 'ભ઼ુગ'
See 'bag'

ભ઼ુચી સ્ત્રી. બચી
Kiss

ભ઼ુટાકૅ ન. (બ. વ.) બટાટા
Potatoes

ભ઼ુડ઼ા પુ. વાંસો
Back of the body

ભ઼ુટૅ ન. એક ઘાસ
A kind of grass

ભ઼ુણ્કારૅ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

ભડ઼ીસઅ ન. ગંજી ફરાક (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
An underwear worn by males (the word is current in educated class only)

ભ઼ુન્દ્ ન. બધું
All

ભ઼ુન્દ પુ. ભારી બાંધવામાં વપરાતું છાલનું બંધન
Bank used as a rope to tie a bundle

ભ઼ુન્દારો પુ. પાણી સાપ
A kind of water snake

ભ઼ુમ સ્ત્રી. બૂમ
Shout

ભ઼ુહ્જઅ ન. બળદ
An ox

ભા પુ. પિતા
Father

બાઈ સ્ત્રી. બહેન
Sister
બાડ્ગો વિ. (પુ.) ડાબો
Left
બાજ સ્ત્રી. પતરાળું
A leaf-plate
બાજડ્વૉ ક્રિ. છોકરા-છોકરીની સગાઈની વાત પાકી કરવી
To decide betroth of a boy and a girl
બાજારપોરૉ ન. એક વેલો
A kind of creeper
બાજાવવૉ ક્રિ. જુઓ 'બાજાડ્વૉ'
See 'bājāṛvo'
બાજૂડ્ઽ ન. જુઓ 'બાજ'
See 'bāj'
બાઠો વિ. ઠીંગણું
Dwarf
બાણ ન તીર, બાણ
An arrow
બાણ્ડ વિ. દાંડ (માણસ)
Roguish
બાદા સ્ત્રી. બાધા (આખડી)
A vow
બાનૉ ન. બાનું
A Security
બાનો ન. બહાનું
An excuse
બાપો પુ. પિતા
Father
બાફ્નાવૉ ક્રિ. ધીમે તાપે ચોડવવું
To cook at low temperature
બાફાટો ન. પરસેવો
Sweat
બાબજી સ્ત્રી. (બ. વ.) શીતળા
Smallpox
બાબડાવૉ ક્રિ. ફૂગ ચડી જવી
To become mouldy
બાબરી સ્ત્રી. વાળ
Hair of the head
બામણૉ ન. બ્રાહ્મણ (તુચ્છ.)
A brahmin (contem.)
બાર વિ. બારનો અંક
Twelve
બારમાસી સ્ત્રી. એક છોડ
A kind of plant
બારૉ ન. જુઓ 'બાર'
See 'bāṟ'
બાલોવીન્દાણ પુ. અર્જુન
Arjun, the hero of Mahābhārata
બાવલૉ ન બાવળ
A babul
બાવીટ્ટુ ન. સ્ત્રી અને પુરુષ બંને માટેનું ભુજા પર પહેરવાનું ઘરેણું
A kind of an armlet

બાસ઼ાટવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

બાહ઼ા પુ. જુઓ 'બા'
See 'ba̅'

બીક સ્ત્રી. બીક, ભય
Danger

બીડ઼ૉ ન. બીડી
A bidi, country cigarette

બીકરૉ વિ. બીકણ
Coward

બીનાડ઼ૉ ન. બિલાડી
A cat

બીનાયડ઼ૉ ન. બિલાડીઓ વાઘ
A kind of wild animal

બીનૉ ન. ૧. બીલી વૃક્ષ
A kind of tree
૨. બીલીનું ફળ
A fruit of this tree

બીયાણૉ ન. જુઓ 'બાનૉ'
See 'ba̅no'

બીવડ઼ાવવૉ ક્રિ. બીવાડવું
To frighten

બીવડ઼ૉ ન. બી
Seed

બીન્વૉ ક્રિ. બીવું
To fear

બૂઆરૉ ન. સાવરણી
A broom

બૂકઠીલૉ ન. એક છોડ
A kind of plant

બૂચ ન. બૂચ
A cork

બૂજવૉ ક્રિ. વાસવું (બારણું વગેરે)
To shut (door etc.)

બૂટકીલૉ ન. જુઓ 'બૂકઠીલૉ'
See 'bukṭhilo'

બૂટૉ ન. ખીસકોલી
A squirrel

બૂડકી મારવી ક્રિ. ડૂબકી મારવી
To dive

બૂડવૉ ક્રિ. ડૂબવું
To sink

બૂન્નાવૉ ક્રિ. રાંધવા મૂકેલું અનાજ (કોદરી વગેરે) બેસી જઈને બળી જવું
To sink and get burnt the food while being cooked

બૂરબીરો પુ. પરપોટો
A bubble

બૂહૂયવૉ ક્રિ. જુઓ 'બાબડ઼ાવો'
See 'ba̅bṛa̅vo'

બે વિ. બે
Two

બેટરૉ ન. બેટરી
A torch

બેટાર સ્ત્રી. જુઓ 'બેટરો'
See 'betro'

બેડું ન. (બ. વ.) બોર
Berries

બેણહીં સ્ત્રી. બહેન (ખાસ કરીને બોલાવવામાં)
Sister (especially used in calling)

બેડ્કો ન. કેરી વેડવાનું એક સાધન, વેડી
A tool used in plucking mangoes from a mango-tree

બેડો ન. પગમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું
A kind of anklet

બેડો ન. ૧. પાણીનું બેડું
A pair of water pot
૨. બેડાનું ફળ
A fruit of Bera tree

બેન્ભાન હોવો ક્રિ. બેભાન થવું
To be fainted

બેરુબી સ્ત્રી. ડૂંટી
Navel

બેય વિ. બંને
Both

બેલી[1] સ્ત્રી. ગીલોલ
Sling-shot

બેલી[2] ન. વહારે ધાનાર વ્યક્તિ
One who comes to rescue

બેસ્વો ક્રિ. બેસવું
To sit

બોકડો ન. બકરું
A goat

બોકાડ્ પુ. બકરો
He-goat

બોકો ન. પેટ
Belly

–કાડવો પરણ્યા વિના ગર્ભ રહેવો
To be pregnant out of wedlock

બોખનો ન. શરદી
Cold

બોડ્કો ન. તોલો, ટકો
The head which is clean shaved

–કૂરવો ક્રિ. મુડાવવું
To shave head

બોત્થડ્ખ ન. એક ઘાસ
A kind of grass

બોદો વિ. બોદું
Dull

બોન ન. ૧. વેણ, બોલ
Words
૨. મંત્ર
Hymn

બોનવો ક્રિ. બોલવું
To speak

બોની સ્ત્રી. બોલી
Dialect

બોપીરૂ ન. બપોરનું ખાણું
Lunch

બોપૂર પુ. બપોર
Noon

બોબડૉ વિ. બોબડું
Stuttering

બોરૉ ન. ૧. બોરડી
Jujube tree
૨. બોર
A fruit of this tree

બૉકાયૉ ન. જુઓ 'બોકો'
See 'boko'

બૉગ ન. જુઓ 'બગ'
See 'bag'

બૉકગડૉ ન. એક ઘરેણું
A kind of ornament

બૉચય સ્ત્રી., ન. બોચી, ડોક
Back of the neck

બૉણી સ્ત્રી. બળી
A kind of preparation made of colostrum

બૉડ્ખૉ ન. શરદી
Cold

ભ

ભક્તાઈ સ્ત્રી. ભક્તિ
Devotion

ભક્તી સ્ત્રી. જુઓ 'ભક્તાઈ'
See 'bhaktāī'

ભગવૉ વિ. ભગવું
Saffron

ભગાત પુ. ૧. ભગત
A holy man
૨. ભુવો
A witch-doctor
૩. સુધરેલો વર્ગ
A sophisticated class of people in the tribe

ભગાતાણી સ્ત્રી. ભક્તાણી
Holy woman

ભડગાજ ન. ઢેડ (તુચ્છ.)
A man of an untouchable caste (contem.)

ભજવૉ ક્રિ. ભજવું
To worship

ભજાન ન. ભજન
Bhajan

ભજઆવાલૉ ન. કંદોઈ
A confectioner

ભજીવવૉ ક્રિ. ભજવવું
To play

ભટકીવૉ ક્રિ. ભટકવું
To wander

ભટકૂવૉ ક્રિ. જુઓ 'ભટકીવો'
See 'bhaṭkivo'

ભટીકવૅા ક્રિ. જુઓ 'ભટકીવૅા'
See 'bhatkivo'

ભડા પુ. ઘરની દીવાલની કે પડાળની ચુસ્ત રીતે સામસામી બાંધેલી કામડી
A frame made of split bamboos

ભણુવૅા ક્રિ. ભણવું
To study

ભડ઼કીવૅા ક્રિ. ભડકવું
To be startled

ભમરી આવવી ક્રિ. ગુમાન થવું
To have airs

ભમ્મરો પુ. ૧. વમળ
Whirl-pool
૨. ભમરડો
A spintop
૩. એક છોડ
A kind of plant

ભરજાહ્રાવાલૅા ન. જુઓ 'ભજ્જાવાલૅા'
See 'bhajjā-vālo'

ભરવૅા ક્રિ. ભરવું
To fill in

ભરશ્રો પુ. ભરોંસો
Trust

ભરી સેવડે હોવૅા ક્રિ. સગર્ભા થવું
To be pregnant

ભલવૅા ક્રિ. ભળવું
To mix

ભવ પુ. ભવ
The whole life

ભાજૂડ઼ા ન. એક છોડ
A kind of plant

ભાગ[1] ન. ભાગ, હિસ્સો
Share

ભાગ[2] અ. 'માટે' અર્થ સૂચવતો શબ્દ
The word denotes sense of 'for'

ભાગવૅા ક્રિ. ભાગવું
To flee

ભાઙ્ગવૅા ક્રિ. ગૂંથવું
To knit

ભાઞ્જવૅા[1] ક્રિ. જુઓ 'ભાઙગવૅા'
See 'bhāṅgvo'

ભાઞ્જવૅા[2] ક્રિ. જુઓ 'ભાગવૅા'
See 'bhāgvo'

ભાઠી સ્ત્રી. ભઠ્ઠી
A kiln

ભાઠૅા ન. રેતી
Sand

ભાન સ્ત્રી. ભાન
Sense

ભામ્ભલાવૅા ક્રિ. ફુદરડી ફરીને પડવું
To fall down while turning round and roun

ભામ્ભાલ સ્ત્રી ફેર, ચક્કર
Whirl

ભામ્ભરૅા ન. એક પ્રકારનું મધ
A kind of honey

ભારો પુ. ભારો
A big bundle

ભાલૉ ન. ભાલું
A spear

ભાવ પુ. ૧. ભાવ
Price
૨. રુચિ
Liking

ભીખ સ્રી. ભીખ
Act of begging

-માગવૉ ક્રિ. ભીખ માગવી
To beg

ભીખારૅા ન. ભિખારી
A beggar

ભીગનૉ વિ. ભીનું
Wet

ભીગવૉ ક્રિ. ભીંજાવું
To be wet

ભીજવૉ ક્રિ. ભીંજાવું
To be wet

ભીડ્ સ્રી. ૧. ભીડ, ગિરદી
Rush
૨. મુશ્કેલી
Difficulty

ભીત સ્રી ભીંત
A wall

ભીતડૅા ન. જુઓ 'ભીત'
See 'bhit'

ભીલ પુ. ભીલ
A tribe of this name

-કૅા ન. ભીલ (તુચ્છ.)
A male of Bhil tribe (Contem.)

-ટૅા ન. જુઓ '-કો'
See '—ko'

ભીલી સ્રી. ભીલી બોલી
Bhili dialect

ભૂંય સ્રી. ૧. ભોં, જમીન
Land
૨. ઘરની અંદરનું ભોંય-તળિયું
Floor in the house

-કાયો સ્રી. ઘર બાંધવા માટેની જમીન
A site for a house

-કાલી સ્રી. કાળી જમીન
Black soil

-કીંઆડાણી સ્રી. ક્યારી માટેની જમીન
Kyari land

-ચવાડુસાય સ્રી. ઘાસિયા જમીન
Grass land

-તલીયે હેમાણી સ્રી. બે ડુંગર વચ્ચેની જમીન
Land between two hillocks

-દાદીરી સ્રી. મરડિયા પથ્થરવાળી જમીન
Rocky land

-મુલવાણ સ્રી. ભેજ રહેતો હોય તેવી જમીન
Land which retains moisture

ભૂંસ્ડૉ ન. યોનિ
Vegina

ભૂકવૉ ક્રિ. ભૂંકવું
To bray, bark

ભૂખ સ્ત્રી. ભૂખ
Hunger

ભૂજવૉ[1] ક્રિ. ઘડવું (રોટલો)
To make (a bread)

ભૂજવૉ[2] ક્રિ. શેકવું (રોટલો)
To heat (a bread)

ભૂજાવૉ ક્રિ. દાઝવું
To be burnt

ભૂણ્ડૉ વિ. ભૂંડું
Bad

ભૂડ્ખીનો પુ. નદીના પ્રવાહમાં રહેલો તથા બહાર દેખાતો એવો પોલો થઈ ગયેલો ખડક
A hollow rock amidst the flow of a river

ભૂડ્ખો પુ. જુઓ 'ભૂડ્ખીનો'
See 'bhuṛkhino'

ભૂત પુ. ૧. ભૂત
Ghost
૨. વંટોળિયો
Whirlwind

ભૂતાયો પુ. જુઓ 'ભૂત'નો અર્થ ૨
See the meaning 2 under 'bhut'

ભૂપરૉ ગરમ રાખનો ઢગલો
Heap of warm-ashes

ભૂસો પુ. રુવાંટીવાળી એક ઇયળ
A kind of caterpillar having bristles on it

ભૂસ્વૉ ક્રિ. ભૂંસવું
To rub out

ભૂહૂકાવવૉ ક્રિ. મારવું
To beat

ભેગા હોવૉ ક્રિ. ભેગા થવું
To get togather

ભેગૉ વિ. ભેગું
Alongwith

ભેર્જાં ન. ભેજું
Brain

ભેટવૉ ક્રિ. ભેટવું
To embrace

ભેણ્ડૉ ન. (બ. વ.) ભીંડા
Lady's fingers

ભેદ પુ. ભેદ
Secret

ભેરકાવૉ ક્રિ. પચપચવું
To rot (as fruits)

ભેસ્ડૉ ન. ભેંસ
A buffalo

ભોજનૂ ન. માંકડું
A kind of monkey whose face and the anus are reddish

ભોગ્ગ્ઓ પું. ભોમિયો, જાણકાર
A guide

ભોલૉ વિ. ભલું
Kind

ભૉણ્ડ ન. સૂઅરનું ટોળું
A flock of pigs

ભૉણ્ડૉ ન. સૂઅર
A pig

મ

મકૂડો પુ. મંકોડો
A large black ant

મક્કખ્ ન. મચ્છર
Mosquito

મગ ન. મગ
Moong

મગારસ ન. મગજ
Brain

મઙ્ગલવાર પુ. મંગળવાર (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
Tuesday

મચકાવૉ ક્રિ. મચકાવું
To be sprained

મચકીરી સ્ત્રી. મશ્કરી
Joke

મચતી સ્ત્રી. મસ્તી
Mischief

મજા કરવી ક્રિ. મજા કરવી
To enjoy

મજીરે ન. (બ. વ.) દાડિયાં
Labourers

મજૂરે ન. (બ. વ.) જુઓ 'મજીરે'
See 'majire'

મથૂડી સ્ત્રી. જેની પાછળ નાથ બાંધી લેવામાં આવે છે તે બળદના કપાળ પર બંધાતી દોરી
A thread which is tied with rein across the forehead of the horned cattle

મદરૉ ન. મસી
A kind of insect which is harmful to crops

મદારી પુ. મદારી
A snake charmer

મરઘો પુ. મરઘો
A cock

મરવૉ ક્રિ. મરવું
To die

મસીલવૉ ક્રિ. મસળવું (શરીર વગેરે)
To massage

મુચીડવૉ ક્રિ. મચેડવું
To twist

મુડવૉ ક્રિ. મરડવું
To turn

મુર્દો ન. મુડદું
A corpse

મુને સર્વ. મને
To me

મુફ઼ત અ. મફત
Free

મુયનો પુ. મહિનો
A month

મુલ ન. ડુંગરમાંનું દેવોનું સ્થાન, આ સ્થાન નીચેનું કાલ્પનિક દર યા બોયરું
An abode of god in hollow rocks, An imaginary hole under an abode of a god

મુલખ્યાઁ વિ. મોળું
Mild

મુલૉ ન. માછલી પકડવાનું વાંસનું પીંજરું
A cage for catching fishes

મુંહાં ન. માંસ
Flesh

માકો ન. ઘંટીની માંકડી
A tension in a grinding hand-mill

માકણૉ ન. માંકણ
A bug

માખૂણ ન. માખણ
Butter

માગન્નારૉ ન. ભિખારી
A beggar

માચાલૉ ન. નાનો ખાટલો
A small cot

માચી સ્ત્રી. ખાટલી
A very small cot

માઅજવૉ ક્રિ. માંજવું
To clean (an utensil)

માટકૉ ન. જુઓ 'માકઠૉ'
See 'mākṭho'

માટનૉ ન. પાણીનો ગોળો
A water pot

માટીડ઼ો પુ. પુરુષ
A male

માણુ ન. મીણો
Light intoxication

માણુબીઅેણુ પુ. બુધવાર (માંડવી વિસ્તાર)
Wednesday (in Mandvi area)

માણુહું ન. માણસ, માનવી
A man

માણુહો ન. જુઓ 'માણૂહું'
See 'maphuN'

માણૉસેકરૉ ન. એક વૃક્ષ (આનાં ફૂલ અને શીંગો રાંધી ખવાય છે)
A kind of tree (its pods and leaves are edible)

માણ્ડવાલ સ્રી. માંડવાળ
Act of writing off

માનવૉ ક્રિ. માનવુ
To believe

માનાવવૉ ક્રિ. મનાવવું
To cause to believe

માન્અ કરવૉ ક્રિ. મંજૂર કરવું
To permit

માન્દવાલ ક્રિ મંદવાડ
Sickness

માન્દૉ વિ. માંદુ
Sick

માપ કરવૉ ક્રિ. માફ કરવું
To forgive

માપવૉ ક્રિ. માપવુ
To measure

માફાક વિ. માફક
Suitable

માફૉ પુ. એક પ્રકારનું ગાડું
A kind of cart

મારાગ પુ. માર્ગ, રસ્તો
A way

મા-રે સર્વ. (પુ.) મારો
Mine

માલ પુ. ૧. માળો (ખેતરનો)
A shelter errected in the field for protecting crop
૨. પાક, ફસલ
Crop
૩. દમ
Spirit

માલા સ્રી. માળા (આમાં ૧૨૦ મણકા હોય છે.)
A holy chain (consisting of 120 beads.)

માલી સ્રી. પાણિયારું
A structure made for putting water-pots

માલો પુ. ૧. માળ
Storey
૨. જુઓ 'માલ' નો અર્થ૧
See the meaning 1 under 'māl'

મીચવૉ ક્રિ. મીંચવું
To shut (eyes)

મીઅજસા સ્રી. મિજાજ
Temper

–ય સ્રી. જુઓ 'મીઅજસા'
See minjxā'

મીઅજસાયહોવૉ ક્રિ. મિજાજ હોવો
To be hot-tempered

મીઠૉ વિ. મીઠું, ગળ્યા સ્વાદનું
Sweet

મીરચેં ન. (બ. વ. ચાં
Chillies

–કાલેં ન. (બ. વ) મરી
Black-pepper

મીલકાત સ્રી. મિલકત
Wealth

મીલવૉ ક્રિ. મળવું
To meet

મૂં ન. ચહેરો
Face
ૂકવૉ ક્રિ. મૂકવું
To put
ૂગૉ ન. (બ. વ.) મગ
Moong
ૂચ્ચાલી સ્ત્રી. નાના છોકરાની ગુહ્યેન્દ્રિય
Penis of a small boy
ૂઠ સ્ત્રી. ૧. મૂઠી
Fist
૨. કામણટૂમણ
Witch-craft
ુડફાલ વિ. ઢીલું
Mild
ુડૉ ન. મડદુ
A dead-body
ૂત ન. મૂતર
Urine
તવૉ ક્રિ. મૂતરવું
To urinate
નવૉ ક્રિ. જુઓ 'મૂકવૉ'
See 'mukvo'
ૂત ન. મુહૂર્ત
Ceremonial time
ૂા પુ. (બ. વ.) મૂળા
Radishes
ૂૉ ન. મૂળિયું
A root
સ સ્ત્રી. મૂછ
Mustaché

મૂસીલ્લૅયૉ ન. મુસલમાન
Mohammadan
મૂહલૉ ન. મુશળ
A wooden pestle
મેઠોતારો પુ. ધ્રુવતારો
The polar star
મેણૉ વિ. રોતલ
One who is prone to weeping
મેનાત સ્ત્રી. મહેનત
Labour
મેમાન પુ. મહેમાન
Guest
મેલ પુ. મેલ
Dirt
મેલાપ પુ. હસ્તમેળાપ
Ceremonial joining of hands of a bride and a bridegroom in marriage
મેલીવવૉ ક્રિ. મેળવવું (કશુંક)
To gain
મેલો પુ. મેળો
A fair
મેહ્લ પુ. મહેલ
A palace
મૅંદી સ્ત્રી. મેંદી
Indian privet
મૅણ ન. મીણ
Wax
મૅણૉ ન. મહેણું
A taunt

મૅલૉ વિ. મેલું
Dirty

મૅસુણાવૉ ક્રિ. રડમસ થવું
To be on the verge of weeping

મોકીનવૉ ક્રિ. મોકલવું
To send

મોકૂનવૉ ક્રિ. જુઓ 'મોકીનવૉ'
See 'mokinvo'

મોગર્‌ ન. મગર
A crocodile

મોગરી સ્ત્રી. લાકડાની મોગરી
A mallet

મોગરો પુ. મોગરાનો છોડ
A kind of plant

મોગાર ન. જુઓ 'મોગર્‌'
See 'mogra'

મોચાવૉ ક્રિ. મોચાવું
To get sprain

મોચ્યુ ન. ઘરનો મોતિયો
Long wooden strip on the eaves which is put for preventing tiles from sliding

મોટાર સ્ત્રી. મોટર
Motor

મોન્ડલો પુ. મોદળ વૃક્ષ
A kind of tree

મૉંડૅસૅંગ્ગૂડુ ન. (બ. વ.) મગફળી
Groundnut

મોન્ડો પુ. મોરડો
A net tied on the mouth of cattle to prevent them from biting, eating, etc.

મોન્ઑ ન. મોભ
A main cross beam in the roof of a house

મોન્યુ ન. એક સુગંધી ઘાસ
A kind of fragrant grass

મોરઘીયુ ન. એક પક્ષી
A kind of bird

મોહટી સ્ત્રી. એક ઘાસ
A kind of grass

મોહણ્‌ ન. સ્મશાન
A cremation ground

મોહાણ્‌ ન. જુઓ 'મોહણ્‌'
See 'mohona'

મૉઘૉ વિ. મોંઘુ
Expensive

મૉડવૉ ક્રિ. મરડવું (ગાડુ વગેરે)
To turn a little

મૉલખૉ વિ. મોળું
Mild

ર

રકસાળુ કરવૉ ક્રિ. રક્ષણ કરવું
To protect

રકાબૉ ન. રકાબી
A saucer

રકામ સ્ત્રી. રકમ
Sum

રખીડ્વૉ ક્રિ. રખડવું
To wander

રગીડ્વૉ ક્રિ. કચરવું
To tread

રગુડ્વૉ ક્રિ. જુઓ 'રગીડ્વૉ'
See 'ragirvo'

રઙ્ગવૉ ક્રિ. રંગવું
To paint

રચવૉ ક્રિ. રચવું
To compose

રજપૂતડૂ ન. રજપૂત (તુચ્છ.)
A male of Rajput caste(contem.)

રતાલૉ ન. રતાળુ
Yam

રબ્બાર સ્ત્રી. રબ્બર
Rubber

રમવૉ ક્રિ. રમવું
To play

રમાડ્વૉ ક્રિ. રમાડવું
To amuse

રવૉ ન. છાશ વલોવવાની રવઈ
A churning staff

રવૉ ક્રિ. રહેવું
To live

રહુ પુ. રસ (પ્રવાહી)
Juice

રહીણી ન. સવારનો તડકો
Morning rays of sun.

રહ્યુ ન. ૧. જુઓ 'રહુ'
See 'raha'
૨. કઢી
Curry

રઙ્ગવૉ ક્રિ. જુઓ 'રઙ્ગવૉ'
See 'rangvo'

રૂગડ્વૉ ક્રિ. કચરાવું (જેમકે પગ).
To be treaded

રૂણ્વૉ ક્રિ. તેતરનું દોડવું
To run by a partridge

રૂણ્ડૉ પુ. નદીમાં આવતું પહેલું પાણી
First flood in a river

રૂદ્ગૉ વિ. રોતલ
One who is inclined to weeping

રૂડ્વૉ ક્રિ. રડવું
To cry

રૂન્દો પુ. રંદો
A tool used by carpenter, a plane

રૂબાર ન. રબ્બર
Rubber

રૂય જાવૅા ક્રિ. રહી જવું
To remain

રાકેન ન. ઘાસતેલ
Kerosene

રાખવૅા ક્રિ. રાખવું
To keep

રાખાસ્રા પુ. રાક્ષસ
A giant

રાજાખાંદ્યો પુ દ્રોણાચાર્ય ઋષિ
Droṇāchārya

રાણ્ડાયની સ્રી. વિધવા
A widow

રાણ્ડાયનો પુ. વિધુર
A widower

રાતડૅા ન. ગેરુ નામનો પાકનો એક રોગ
A kind of disease in a crop, rust

રાતૅા વિ. લાલ, રાતું
Red

રાન ન. જંગલ
Jungle

રાની વિ. વગડાઉ, જંગલી
Wild

–બીનાડૅા ન. જંગલી બિલાડો
A wild cat

–ભેણ્ડાં ન. જંગલી ભીંડા
A kind of wild plant

–મૂડ્ગૅા ન. (બ. વ.) એક ઘાસ
A kind of grass

રાન્દવૅા ક્રિ. રાંધવું
To cook

રાબડૅા ન. રાબડું
Slur, thin mud

રાયણૅા ન. ૧. રાયણ વૃક્ષ
A kind of tree
૨. રાયણનું ફળ
A fruit of that tree

રાન્વઅ વિ. વાંકું
Oblique

રાવણઘાટ પુ. જંગલ અધિકારી
A forest officer

રાવીલૅા ન. જુઓ 'રાવણઘાટ'
See 'rāvaṇghāṭ'

રાહૂડૅા ન. રાશ (બળદની)
A rein (of an ox)

રીસડૅા ન. રીંછ
A bear

રીહી સ્રી. રીસ
Displeasure

રૂઠ પુ. લાકડાનો કે લોખંડનો ચોરસ ખીલો (ધૂંસરીમાં)
A nail in the midst of a yoke

રૂજવૅા ક્રિ. રૂઝવું
To heal

રૂપૅા ન. રૂપું
Silver

રેટૅા ન. રેતી, વેળુ
Sand

રેડ્વૉ ક્રિ. રેડવું
To pour

રેતડ઼ો ન. કાનસ
A file

રેન સ્ત્રી. પાણીની રેલ
Flood

–ગાડ઼ી સ્ત્રી. રેલગાડી
Railway

રેહનૉ ન. રેલો
A thin flow of any liquid

રૅખલો ન. ૧. આ નામનું વૃક્ષ
A kind of tree
૨. તેનું ફળ
A fruit of that tree

રૅંટ પુ. રહેંટ (પાણીનો)
A persian wheel

રોજ[1] પુ. દરરોજની મજૂરીનાં પૈસા
Daily wage

રોજ[2] અ. હમેશાં, દરરોજ
Daily

રોજડ઼ો ન. રોઝ, એક પ્રાણી
A wild cow

રોણ્ડો પુ. જુઓ 'રણ્ડો'
See 'rando'

રોપવૉ ક્રિ. રોપવું
To plant

લ

લગાન ન. લગ્ન
Marriage

લક્ગીરો પુ. કછોરો
A loin-cloth

લચકાર સ્ત્રી., ન. લશ્કર
An army

લથીડ઼વૉ ક્રિ. લથડવું
To stagger

લવવૉ ક્રિ. લવવું
To speak in unconscious state of mind

લવારો ન. બકરીનું બચ્ચું, લવારુ
Goatling

લુ઼ખમી સ્ત્રી. લક્ષ્મી
Wealth

લુ઼ગી અ. સુધી
upto

લુ઼ચ્ચૅ ન. (બ. વ.) લટિયાં
Locks of hair

લુ઼બાડ઼ વિ. લબાડ
Liar

લુ઼બ્બાડ઼ સ્ત્રી. ગીલોલ
A sling-shot

લાગ પુ. લાગ, દાવ
Turn

લાગાવવૉ ક્રિ. ૧. લગાવવું (ધોલ વ.)
To slap
૨. લગાડવું (દવા વ.)
To apply (as medicine

લાગૂરૉ ન. ડાળી
A branch

લાચ સ્ત્રી. લાંચ
Bribe

લાલચાવૉ ક્રિ. લલચાવું
To be tempted

લાલભાયણૉ પુ. મોટો વાઘ
A wild animal

લાલાચ સ્ત્રી. લાલચ
Temptation

લીલીસુવીર ન. એક પક્ષી
A kind of bird

લીલૉ વિ. ભીનું
Wet

લીમ્બવૅ ન. (બ. વ.) લીંબું
Lemons

લીમ્બૅ ન. (બ. વ.) જુઓ 'લીમ્બવૅ'
See 'limbve'

લૂકસો પુ. ખાખરાના પાનની બનાવેલી બીડી
A country cigarette

લૂટ સ્ત્રી. લૂંટ
Loot

લેક વિ. સારું
Good

લેણ્ડાડો પુ. કાગડો
A crow

લૅંબડાણૉ ભાજૅ ન. એક વેલાની ભાજી
A kind of leafy vegetable

લોટો પુ. કળશિયો, લોટો
A goblet

લોય ન. લોહી
Blood

–નીકીલવૉ ક્રિ. લોહી નીકળવું
To bleed

વ

વઉનીહીં સ્ત્રી. વહુ
Daughter-in-law

વકીરવૉ ક્રિ. વકરવું
To swell

વખાણવૉ ક્રિ. વખાણવું
To praise

વખાત પુ. વખત
Time

વખીરૉ ન. ખેતીનું એક સાધન
An agricultural implement

–પૂયણૉ ન. આવું પોચિયું સાધન
A smaller type of this implement

વગાર અ. વગર, વિના
Without

વગૂર અ. જુઓ 'વગાર'
See 'vagār'

વચાન સ્ત્રી., ન. વચન
Promise

વઞ્-જારોં[1] ન. વણજારો
A male of the caste vaṇjārā

વઞ્-જારોં[2] વિ. અક્કલહીન
Foolish

વટ્યોં ક્રિ. પટવું
To pass

વટ્ઠાવયોં ક્રિ. વટાવવું
To change (money)

વણુ ન. પૂળા બાંધવાનું વેલાનું બંધન
Creeper used as a rope for tying stalk bundles

વણાર્યે ન. ચંપલ
Chapples

વદ્યોં ક્રિ. વધવું
To increase

વ.દારવોં ક્રિ. વધારવું
To extend

વ.દારો પુ. વધારો
Increment

વ.દાવવોં ક્રિ. વધાવવું
To greet

વન્દ્યોં ક્રિ. (માનતામાં) ધરવું
To offer

વન્યાર પુ., સ્ત્રી. આ નામનું પ્રાણી
A kind of animal

વયરાલૉ ન. વરિયાળી
A kind of fennel seed

વર પુ. વર
Husband

વરયાલ સ્ત્રી. જુઓ 'વયરાલો'
See 'vayrālo'

વરસ્રાત પુ. વરસાદ
Rain

વરસીયોં ક્રિ. વરસવું
To rain

વરહૉ સ્ત્રી., ન. વરસ
A year

વસાનાણોં ભાજોં ન. વસંતવેલનાં પાંદડાંની ભાજી
A kind of leafy vegetable

વસાનૉ ન. વસંત વેલ
A kind of creeper

વસુઅતી સ્ત્રી. વસતિ
Population

વ્ખો પુ. દુઃખ, સંકટ
Calamity

વ્દ્ પુ. વડલો
A banyan tree

વ્દ્યોં ક્રિ. ૧. જુઓ 'વદ્યોં'
See 'vadvo'
૨. ફેલાવું
To be expanded

વ્નસાપ સ્ત્રી. ઔષધિ
Ayurvedic medicine

વ્ળ પુ., સ્ત્રી. લાગ (મોકાનો વખત)
Turn

વ઼લવૉ ક્રિ. વળવું
To turn
વ઼લી સ્રી. વળી
A rafter
વ઼લૅ અ. તરફ
Towards
વ઼લૅ સ્રી. બૂરી દશા
Sorry plight
વાકૅા વિ. વાંકું
Curved
વાગ પુ. વાઘ
A tiger
વાગલૅા ન. વાગોળ પક્ષી
A kind of bird
વાગહ઼ીયાલૅા પુ. કાચીંડો
A chameleon
વાગીડ઼ૅા ન. લાકડાં ચીરવામાં નીચે રખાતું ઢીમચું
A log used as support while splitting wood
વાજવૅા ૧. વાગવું (ઢોલ વગેરે)
To be sounded (as drum)
૨. ઈજા થવી, વાગવું
To be hurt
વાજાડ઼વૅા ક્રિ. વગાડવું
To beat (drums etc.)
વાટ સ્રી. ૧. કેડી
A narrow footpath
૨. ગાડાનાં પૈડાં પરનો લોખંડનો પાટો, વાટ
Iron ring on a cart-wheel
વાટકૅા પુ. વાડકો
A bowl
વાટૅા ન. ટોપરાનો અરધો ગોટો
Half of the kernel of a cocoanut
વાડવૅા ક્રિ. ૧. વાઢવું, લણવું
To reap
૨. કાપવું
To cut
વાન્ડાવૅા ક્રિ. વઢાવવું (ઘાસ વગેરે)
To cause to cut (grass etc.)
વાણ્ ન. ૧. વહાણ
A ship
૨. ખાટલાનું વાણ
String which is wound across the frame of a cot
વાણ્ઝૅ વિ. વાંઝિયું
Childless
વાણૅા પુ. જુઓ 'વાણ્'નો અર્થ ૨
See the meaning 2 under 'vāṇ'
વાણ્ગૅા ન. વાણિયો (તુચ્છ.)
A bania (contem.)
વાન્ડ઼્ય સ્રી. વાડ
A hedge

વાડો પુ. ઘરની આજુબાજુની જમીન (જેમાં શાકભાજી વ. વવાય છે.)
Space around the house used as a kitchen garden

વાતચીત કરવી ક્રિ. વાતચીત કરવી
To chat

વાદલો ન. વાદળું
A cloud

વાનાર ન. વાંદરો
A monkey

વાન્દો પુ. એક પરોપજીવી વનસ્પતિનું ફળ
A fruit of a parasite plant

વાન્ધો પુ. વાંધો
Objection

વાપરાવો ક્રિ. વપરાવું
To be used

વાપીરવો ક્રિ. વાપરવું
To use

વાપૂરવો ક્રિ. જુઓ 'વાપીરવો'
See 'vāpirvo'

વાયણો ન. જુઓ 'વાણગો'
See 'vāngo'

વાયરો પુ. ૧. પવન
Wind

૨. ધૂણતી વખતની શરીરમાંની દૈવી શક્તિ
Trembling in the body due to the supposed influence of spirits

વાલવો ક્રિ. વાળવું (કોઈક પદાર્થ)
To bend

વાલો[1] પુ. સાપનું ખૂબ નાનું બચ્ચું, કણો
A young one of a serpent

વાલો[2] વિ. શબ્દને છેડે લાગતો અને 'વાળું'નો અર્થ સૂચવતો શબ્દ
A suffix used in denoting the sense of either possession or occupation

વાલો ન. વાળી
A nose-ring

વાવ સ્રી. ચણેલો કૂવો
A constructed well

વાવ દેવો ક્રિ. ઊપણવું
To winnow

વાવટો પુ. વાવટો, ધજા
A flag

વાવવો ક્રિ. વાવવું
To sow

વાસવો ક્રિ. વાસવું (બારણું વ.)
To shut (a door etc.)

વાહડો ન. વાછરડું
A calf

વાહડો ન. વાંસ
A bamboo

વાહનો પુ. વાંસલો
An adze

વાહલી સ્રી. વાંસળી
A flute

વાહીંદો ન. વાસીદું
Rubbish in the house

વાહીવડો ન. વસાવો (તુચ્છ.)
A male of Vasāvā tribe (contem.)

વીકૂરવૉ ક્રિ. વિખેરવું
To scatter

વીખીરવૉ ક્રિ. જુઓ 'વીકૂરવૉ'
see 'vikurvo'

વીચારવૉ ક્રિ. વિચારવું
To think

વીચકાયનો ત્રિ. અટકચાળું
Mischievous

વીચકાવૉ ક્રિ. છંછેડાવું
To be excited

વીચકૂડવૉ ક્રિ. ઉકેલવું
To unwind

વીચૂ પુ. વીંછી
A scorpion

વીજલી સ્રી. વીજળી
Lightning

વીજીડ઼વૉ ક્રિ. વીંઝવું (વીંઝણાની જેમ)
To fan

વીજૂડ઼વૉ ક્રિ. જુઓ 'વીજીડ઼વૉ'
See 'vijiṛvo'

વીટલાવૉ ક્રિ. વટલાવું
To be polluted

વીડવૉ ક્રિ. ૧. વઢવું, ભાંડવું
To rebuke
૨. શાપ દેવો
To curse

વીડાયડો ન. ઝઘડો, તકરાર
A quarrel

વીડાયવૉ ક્રિ. તકરાર કરાવવી
To instigate

વીણકારો ન. વણકર
A weaver

વીણવૉ ક્રિ. વણવું (દોર, વગેરે)
To knit (as rope)

વીનાન્તી કરવી ક્રિ. વિનંતી કરવી
To request

વીન્દણો ન. વીંધણો, કાણાં પાડવા માટેનું એક સુતારી સાધન
A drill

વીન્દવૉ ક્રિ. વીંધવું
To bore

વીયાજ ન. વ્યાજ
Interest

વીરૂ પુ. ખળીમાં મદદ કરવા આવનારને મહેનતાણા પેટે આપવામાં આવતું અનાજ
Corn given in exchange of agricultural labour done in a threshing field

વીલગીવૉ ક્રિ. વળગવું
To cling

વીલૂગર્વો ક્રિ. જુઓ 'વીલગીવૉ'
See 'vilgivo'

વીસર્વો ક્રિ. ૧. ઉપાડવું
To lift
૨. વીણવું
To collect

વીસીલવૉ ક્રિ. વીછળવું (વાસણ)
To clean (an-utensil)

વીસ્રાવૉ ક્રિ. ભુલાવું
To be forgotten

વીહડ઼ ન. અત્યંત દુર્ગંધ
Stink

વેઙ્ગણ઼ ન. (બ. વ.) રીંગણાં
Brinjals

વેઙ-જાર્લો ન. મૂળિયાંની ઝાળ
Cluster of tiny roots

વેઠવૉ ક્રિ. વેઠવું
To bear

વેત પુ., સ્ત્રી. વહેંત
The distant between the thumb and the smallest finger when palm is fully extended

વેદરી સ્ત્રી. રબરની પટ્ટી (ગીલોલ બનાવવામાં વપરાય છે.)
A rubber-strip (used in sling-shot)

વેદરો પુ. કપડાંનો લીરો
A strip of cloth

વેના પુ. (બ. વ) વનરાજીના વેલા
Creepers

વેન્ના સ્ત્રી. દુઃખ, આપદા
Misery

વેમાન સ્ત્રી. મહેમાન
A guest

વેર઼ ન. કરવત
A saw

વે-ર ન. સમડી જેવું એક પક્ષી
A kind of bird

વેરવૉ ક્રિ. વેરવિખેર કરવું
To scatter

વેલા સ્ત્રી. વેળા, સમય
Time

વેલાતી વિ. વિલાયતી
Of a foreign country

–આમર્ને ન.(બ. વ.) ગોરસ આમલીનાં ફળ
Fruits of a kind of tree

–આમર્નો ન. ગોરસ આમલી
A kind of tree

–નર્હેર્યૅ ન. (બ. વ.) વિલાયતી નળિયાં
Mangalore tiles

વેવા પુ. વિવાહ, લગ્ન
Marriage

વેલ્લૉ વિ. વહેલું
Early

વૅચવૉ ક્રિ. વેચવું
To sell

વૅટવૉ ક્રિ. વીંટવું
To wind

વૅંટા પુ. (બ. વ.) પગના કરડા
Ornamental rings worn on fingers of foot

વૅંટી સ્ત્રી. વીંટી
A ring

વૅપાર પુ. વેપાર
Business

વૅર ન. દુશ્મનાવટ
Enmity

—વાલવૉ ક્રિ. વેર વાળવું
To revenge

વૅરી પુ. દુશ્મન
An enemy

વૉલૅ અ. ભણી, તરફ
Towards

સ

સકાન ન. શુકન
good omen

સક્કા કરવી ક્રિ. શંકા કરવી
To doubt

સડ્ડાક સ્ત્રી. સડક
A road

સતાવવૉ ક્રિ. સતાવવું
To harass

સભાવ પુ. સ્વભાવ
Nature

સભાસી સ્ત્રી. શાબાશી
Commendation

સમાય પુ. વખત
Time

સમ્માત હૉવૉ ક્રિ. સંમત થવું
To agree

સરૂ કરવૉ ક્રિ. શરૂ કરવું
To begin

સલાહ્હા સ્ત્રી. સલાહ
Advice

સવારથ પુ. સ્વાર્થ
Self-interest

સવારૉ ન. બગી (બે ઘોડાની ગાડી)
A carriage drawn by two horses

સાજૂડૅા ન. એક ઘાસ
A kind of grass

સાણ્ડડી સ્ત્રી. છંડાયેલી સ્ત્રી
Deserted woman

સાણ્ડડૅા પુ. છંડાયેલો પુરુષ
Deserted man

સીણી સ્ત્રી. છીણી
A chisel

સીતીફૂર્નૉ ન. સીતાફળી
Tree of custard apple

સીપાયડૅા ન. સિપાહી (તુચ્છ.)
A policeman (Contem.)

સીરીફૂર્ન ન. (બ. વ.) એક વેલનાં ફૂલ
Flowers of a creeper

સીલૂટ ન. પાટી, સ્લેટ
A slate

સૂટવોં ક્રિ. ૧. ચૂંટવું (ફૂલ વગેરે)
To pluck
૨. છૂટવું
To be released

સૂરૅાં ન. એક પ્રકારની ચકલી
A kind of sparrow

સોલ વિ. સોળ
Sixteen

સુ

સુગડી સ્ત્રી. સગડી
Lower half of the broken pitcher which is used as a fire-pan

સુગાય કરવી ક્રિ. સગાઈ કરવી
To betroth

સુઠગીડવોં ક્રિ. સાંકળવું
To annex

સુજ્જાટ વિ. સારું
Good

સુતાડવોં ક્રિ. સંતાડવું
To hide

સુતાવોં ક્રિ. સંતાવું
To conceal

સુતાર વિ. સત્તર
Seventeen

સુપ પુ. સંપ
Unity

સુપડાવવોં ક્રિ. સપડાવવું
To trap

સુમ ન. (બ. વ.) સમ, સોગંદ
An oath

સુમજીવોં ક્રિ. સમજવું
To understand

સુમનોં વિ. નવશેકું (પાણી)
Warm (water)

સુમાર્લોં વિ. સવાદિયું, ખાઉધરું
Gourmand

સુમ્બડી સ્ત્રી. એક પ્રકારની શીંગ
A kind of pod

સુમ્બાલવોં ક્રિ. સંભાળવું
To take over

સુરકીવોં ક્રિ. સરકવું
To slip

સુરખાવવોં ક્રિ. સરખાવવું
To compare

સુરખો હોવોં ક્રિ. સરખા હોવું
To be equal to

સુરપીનવોં ક્રિ. ૧. પેટે ચાલવું
To crawl
૨. કાદવમાં સરકવું
To sink in swamp

સુરાપ પુ. શાપ
Curse

સુરૂડું ન. (બ. વ.) જુવાર તથા કપાસનાં સાંઠા
Stalks of jowar and coton plants

સુરેં ન. (બ. વ.) ઘરના થાંભલા પરનું લાકડાનું ટેકણુ
A supporting piece of wood on a pole of a roof

સુલગાવવૅાં ક્રિ. સળગાવવું
To light fire

સુલગીવૅાં ક્રિ. સળગવું
To catch fire

સુલગૂવૅાં ક્રિ. જુઓ 'સુલગીવૅાં'
See 'xalgivo'

સુલો કરવૅાં ક્રિ. જુઓ 'ખોલ્વો કરવૅાં'
See 'kholvo karvo'

સુણિ અ. પણ
Also

સુકાન ન. ધોંસરી બંધાય છે તે ખીલો
A nail where yoke is to be tied

સુગલો અ. પણ
Also

સુઙગરો પુ. સંઘરો
Act of storing

સુઙગાચ્ચો પુ. ભાઈબંધ
A friend

સુઙગાત કરવૅાં ક્રિ. સંગાથ કરવો
To accompany

સુરો પુ. સાંઠો
A stalk

સુનાઙ્ડો ન. સોની (તુચ્છ.)
A goldsmith (contem.)

સુનૅા ન. સોનું
Gold

સુયરો ન. સળિયો
A rod

સુરેં ન. (બ. વ.) ૧. જાંબુ
Rose-apples
૨. દીવાસળી
Match-sticks

સુરો પુ. જાંબુડો
A jamun tree

સાંસનાવૅાં ક્રિ. હાંફવું
To pant

સાંસાં નેવૅાં ક્રિ. શ્વાસ લેવો
To breathe

સાણિકાર પુ. શાહુકાર
A money lender

સાકચ્યુ ન. કેરીની શાખ
A mango which is on the verge of ripening on the tree

સાકટો ન. ઘરની આડી વળી
A cross pole of a roof

સાકરી સ્ત્રી. ચકલી
A sparrow

સાકલેં ન. (બ. વ.) સાંકળાં
Anklets

સ્નાકાર સ્ત્રી. સાકર
Sugarcandy

સ્નાકલૉ ન. સાંકળ
Chain

સ્નાગૉ પુ., ન. સાગ
Teak

સ્નાઞ્જરૂ ન. સાંજ
Evening

સ્નાટ્ટો ન. વાંસમાંથી બનાવેલું એક પાથરણું (ઘરમાં ઊભું કરીને અનાજ ભરવામાં પણ વપરાય છે.)
A mat

સ્નાટૉ ન. ગાડાનું તળિયા સહિતનું માળખું
The body of a cart

સ્નાણ્કૉ ન. કથરોટ
An earthen plate used in kneading flour

સ્નાણ્ડ પુ. સાંઢ
A bull

સ્નાદ સ્ત્રી. સાદ
A call

સ્નાદ્દો પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સ્નાદ્દૉં ન. સાદડી (ખજૂરીના પાનમાંથી બનાવવામાં આવે છે.)
A mat (made of palm leaves)

સ્નાદવૉ ક્રિ. રાડ પાડવી
To shout

સ્નાન્દવૉ ક્રિ. ૧. સાંધવું (કપડું)
To mend (a garment)
૨. તાકવું (નિશાન)
To pry(a mark)

સ્નાન્દો પુ. સાંધો
A joint

સ્નાબૂ પુ. એક વેલો
A kind of creeper

સ્નામટો હોવૉ ક્રિ. ખૂબ હોવું
To have abundance of

સ્નામ્બરી પુ. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સ્નામ્બરૉ ન. સાબર
A stag

સ્નાયટૉ ન. ગાડાની સૂપડીઓ પાસે બાંધેલો લીલો વાંસ
An unripe bamboo stick tied to the front of the frame of a cart

સ્નારપીવૉ ક્રિ. નીંદવું
To weed

સ્નારૂ અ. માટે
For

સ્નારૉ વિ. સારું
Good

–હોવૉ ક્રિ. સારું હોવું
To be good

સૂકાવૉ ક્રિ. સુકાવું, દૂબળા પડવું
To become thin

સૂખાવૉ ક્રિ. જુઓ 'સૂકાવૉ'
See 'xukāvo'

સૂગરૂ ન. સુગરી પક્ષી
A weaver bird

સૂઙ્ગાવૉ ક્રિ. સૂંઘવું
To smell

સૂચકારવૉ ક્રિ. સબોડવું (સોટી વ.)
To whip (as with a cane)

સૂજાલૉ ન. અજવાળું
Light

સૂટલી સ્ત્રી. સૂતળી
A thin jute thread

સૂતાડૉ ન. સુતાર (તુચ્છ.)
A carpenter (con tem.)

સૂતાર ન. સુતાર
carpenter

સૂથાર ન. લક્કડખોદ પક્ષી
A wood-pecker

સૂદબૂદડો પુ. કરોળિયો
A spider

સૂદી અ. સુધી
Upto

સૂન્નુ ન. સૂરણ
A kind of bulbous vegetable

–ખજલૉ ન. ખજૂરીવાળું સૂરણ
A pungent type of this vegetable

–મીઠૉ ન. મીઠું સૂરણ
Sweet type of this vegetable

સૂપડૉ ન. સૂપડું
A winnowing basket

સૂયરૉ ન. દરજી
A tailor

સૂયો પુ. સોયો
A big needle used in sewing sacks
૨. કાંટો, ફણગો
A sprout

સૂરજફૂન ન. સૂર્યમુખીનું ફૂલ
A sunflower

સૂરૂવારો ન. એક વેલો
A kind of creeper

સૂરૂવારાણૉ ભાજૉ ન. આ વેલાનાં પાનની ભાજી
A kind of leafy vegetable

સૂલકીણૉ ન. સણેયો
An implement used in making hedge

સૂલકૉ ન. જુઓ 'સૂલકીણૉ'
See 'xulkino'

સૂલૉ ન. જુઓ 'સૂયો'
See 'xuyo'

સૂવવૉ ક્રિ. સૂવું
To sleep

સૂવો પુ. સુવાદાણા
Dill seed

સૂસૂવારો ન. જુઓ 'સૂરૂવારો'
See 'Xuruvāro'

સેકરો ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

સેકવો ક્રિ. શેકવું (શરીર વગેરે)
To warm

સેગો ત્રિ. તાજું
Fresh

સેઙગલો ન. એક વૃક્ષ, અસીતરો
A kind of tree

સેઙગલાણું ફામદૅ ન. (બ. વ.) આ વૃક્ષનાં ફળો
Fruits of this tree

સેઙગલાણો ભાજો ન. આ વૃક્ષનાં પાનની ભાજી
A vegetable prepared out of leaves of this tree

સેઠ ન. શેઠ
A businessman

સેડો પુ. સેઢો
Uncultivated borders of a field

સેદી નેવો ક્રિ. જોવું
To see

સેન્દડી સૅાટો પુ. શેરડીનો સાંઠો
A sugarcane stalk

સેન્દૅ ન. (બ. વ.) ખજૂરાં
Fruits of a palmtree

સેરઙગલો પુ. જુઓ 'સેઙગલો'
See 'xeṅglo'

સેરી નેવો ક્રિ. જુઓ 'સેદી નેવો'
See 'xedi nevo'

સેલાવો ક્રિ. ઠંડું થવું (રોટલો વ.)
To become cold (as a bread etc.)

સેલી સાકાર સ્ત્રી. સાકર
Sugarcandy

સેલો પુ., છાંયો
Shade

સેલો[1] પુ., ન. ભોજન, ખાવાનું
Food

સેલો[2] વિ. ઠંડું
Cold

—ગાર વિ. વિશેષ ઠંડું
Much cold

સેવટીવો ક્રિ. યાદ રાખવું
To remember

સેવવો ક્રિ. સેવવું (ઈંડું વગેરે)
To hatch (an egg)

સૅદડો ન. ખજૂરી
A kind of palm-tree

સૅન્દડો ન. જુઓ 'સૅદડો'
See 'xedṛo'

સૅલો વિ. સહેલું
Easy

સોટી સ્ત્રી. સોટી
A cane

સોનાડો ન. સોની (તુચ્છ.)
A goldsmith (contem.)

સોમવાર પુ. સોમવાર (માત્ર ભણેલો વર્ગ વાપરે છે.)
Monday (The word is current only in educated class)

સોલ વિ. સોળ
Sixteen

સાઁસો પુ. સસલો
A hare

સોંગલોં અ. પણ
Also

સાઉઁઓ વિ. સોંઘું
Cheap

સેંટો પુ. સાંઠો
A stalk

સાંડો ન. કાકીડો
A chameleon

સોંણ્ડો ન. સુંડલો
A big basket

સોંવારે વિ. આવતી કાલે
To morrow

હ

હકનુ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હખનુ ન. જુઓ 'હકન'
See 'hakna'

હગવોં કિ. હગવું
To excrete

હજામડો ન. વાળંદ
A barber

હજામત સ્ત્રી. હજામત
Act of cutting hair

હટ્ટો પુ. ઉંટડો (ગાડાનો)
A vertical club attached to the front of shafts of a cart

હતરૂ અ. એટલું
So much

હતરામાં અ. એટલામાં
In the meantime

હન્ગે ન. ગાડાનું આડું (માત્ર ટૂંએ જ આડાં હોય છે.)
A club which is fixed in the socket of shafts of a cart

હરખાવોં કિ. હરખાવું
To be pleased

હરમત પુ. હનુમાન
Monkey god

હરમાત પુ. જુઓ 'હરમત'
See 'harmat'

હાણ્ડૅા ન. રાંધવા માટેનું કાળું હાંડલું
An earthen pot which is black and used in cooking

હાણ્ડૅા

હાથડ઼ી સ્રી. હથોડી
A small hammer

–ડ઼ૅા પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પ. હાથો

હાર[1] પુ. હાર, એક ઘરેણું
(ચાંદીનો હોય છે)
A necklace (usually made of silver)

હાર[2] સ્રી. હાર, પંગત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારર્યૅા ક્રિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણુ પુ. જુઓ 'હારવાલૅા'
See 'hārvālo'

હાર઼ૅા ન. વજનનું એક માપ

હરસીણું ન. (બ. વ.) એક જાતનાં ચણી બોર જેવડાં કાળા રંગનાં ફળ
Berry like fruits which are black in colour

હરાણ ન. હરણ
A deer

હસવૉ ક્રિ. હસવું
To laugh

હરસીણૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હલકા પડવૉ ક્રિ. હલકા પડવું
To be disgraced

હલડી સ્ત્રી. હળનો હાથો, હથજલી
Handle of a plough

હલદ ન. હળદર
Turmeric

હવાડો પુ. ૧. હવાડો
A water trough
૨. ચોમાસામાં ભેંસોને રાખવાનો એક પ્રકારનો ઝાંપલીવાળો વાડો
An enclosure for keeping buffaloes in it during monsoon

હલ ન. હળ
A plough

હલદીણૉ ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હાંઈ સર્વ. અમે
We

હાકડો પુ. ગાડાખેડુ
A cartman

હાકવૉ ક્રિ. હાંકવું
To drive

હાકારવૉ ક્રિ. હાકલ મારીને ઢોરને નસાડવું
To drive out a cattle by shouting

હાકલૉ ન. જુઓ 'સાકલો'
See 'xāklo'

હાજાર વિ. હાજર
Present

હાજુર વિ. જુઓ 'હાજાર'
'See hājār

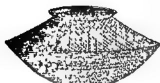
હાટકુ ન. હાડકું
A bone

હાડકુ ન. જુઓ 'હાટકુ'
See 'hāṭka'

હારો પુ. હારડો, એક ઘરેણું
A kind of necklace

હાણ્ડીજીન્જવૉ ન. ઝુંજવો ઘાસ
A kind of grass

હાણ્ડૉ ન. રાંધવા માટેનું કાળું હાંડલું
An earthen pot which is black and used in cooking

હાણ્ડૉ

હાથડ઼ી સ્ત્રી. હથોડી
A small hammer

–ડ઼ૉ પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પુ. હાથો
A handle

હાન સ્ત્રી. હળની હાલ
Beam of a plough

હાનવૉ ક્રિ. હલી ઊઠવું
To be shaken

હાનીવવૉ ક્રિ. હલાવવું (હાથ વગેરે)
To wave (as a hand)

હાનૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'હાનીવવૉ'
See 'hānivvo'

હામી અ. હવે
Now

હામે અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હામો અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હાર[1] પુ. હાર, એક ઘરેણું (ચાંદીનો હોય છે)
A necklace (usually made of silver)

હાર[2] સ્ત્રી. હાર, પંગત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારવૉ ક્રિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણો પુ. જુઓ 'હારવાલૉ'
See 'hārvālo'

હારૉ ન. વજનનું એક માપ
A measure of 6 maunds

હાલી ન. હાળી
A permanent agricultural labourer

હાસડ઼ી સ્ત્રી. ગાડાનાં પૈડાંની લોખંડની રિંગ
An iron ring on the hub of wheels of a cart

હાસડ઼ો ન. હાંસડી, ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of necklace

હીંગાલો પુ. અંગારો
An ember

હીંજ સર્વ. (ન.) એ જ
The same (neuter object)

હરસીણું ન. (બ. વ.) એક જાતનાં ચણી બોર જેવડાં કાળા રંગનાં ફળ Berry like fruits which are black in colour

હરાણ ન. હરણ A deer

હસ્વૉ ક્રિ. હસવું To laugh

હરસીણો ન. એક વૃક્ષ A kind of tree

હલકો પડ્વૉ ક્રિ. હલકા પડવું To be disgraced

હલડી સ્ત્રી. હળનો હાથો, હથજલી Handle of a plough

હલદ ન. હળદર Turmeric

હવાડો પુ. ૧. હવાડો A water trough ૨. ચોમાસામાં ભેંસોને રાખવાનો એક પ્રકારનો ઝાંપલીવાળો વાડો An enclosure for keeping buffaloes in it during monsoon

હલ ન. હળ A plough

હલદીણો ન. એક વૃક્ષ A kind of tree

હાંઈ સર્વ. અમે We

હાકડો પુ. ગાડાખેડુ A cartman

હાકવૉ ક્રિ. હાંકવું To drive

હાકારવૉ ક્રિ. હાકલ મારીને ઢોરને નસાડવું To drive out a cattle by shouting

હાકલૉ ન. જુઓ 'સાકલો' See 'xãklo'

હાજાર વિ. હાજર Present

હાજુર વિ. જુઓ 'હાજાર' 'See hãjãr'

હાટકુ ન. હાડકુ A bone

હાડકુ ન. જુઓ 'હાટકુ' See 'hãṭka'

હાડો પુ. હારડો, એક ઘરેણું A kind of necklace

હાણ્ડીજીન્જવૉ ન. ઝુંજવો ઘાસ A kind of grass

હાણ્ડૉ ન. રાંધવા માટેનું કાળું હાંડલું
An earthen pot which is black and used in cooking

હાણ્ડૉ

હાથડી સ્ત્રી. હથોડી
A small hammer

–ડૉ પુ. હથોડો
A hammer

હાથો પુ. હાથો
A handle

હાન સ્ત્રી. હળની હાલ
Beam of a plough

હાનવૉ ક્રિ. હલી ઊઠવું
To be shaken

હાનીવવૉ ક્રિ. હલાવવું (હાથ વગેરે)
To wave (as a hand)

હાનૂવવૉ ક્રિ. જુઓ 'હાનીવવૉ'
See 'hānivvo'

હામી અ. હવે
Now

હામે અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હામો અ. જુઓ 'હામી'
See 'hāmi'

હાર[1] પુ. હાર, એક ઘરેણું (ચાંદીનો હોય છે)
A necklace (usually made of silver)

હાર[2] સ્ત્રી. હાર, પંગત
Row

હારવાલો પુ. ભાઈબંધ
A friend

હારવૉ ક્રિ. હારવું
To be defeated

હારી અ. સાથે
With

હારીણો પુ. જુઓ 'હારવાલૉ'
See 'hārvālo'

હારૉ ન. વજનનું એક માપ
A measure of [illegible] mounds

હાલી ન. હાળી
A permanent agricultural labourer

હાસુડી સ્ત્રી. ગાડાનાં પૈડાંની લોખંડની રિંગ
An iron ring on the hub of wheels of a cart

હાસુડૉ ન. હાંસડી, ગળાનું એક ઘરેણું
A kind of necklace

હીંગાલો પુ. અંગારો
An ember

હીંજ સર્વ. (ન.) એ જ
The same (neuter object)

હીંન સ્ત્રી. ગાડાંનો ભોર, ભરોડું
A stack

હીચકો પુ. હીંચકો
A swing

હીચકીવૉ ક્રિ. હીંચકવું
To swing

હીટકીલી સ્ત્રી. હેડકી
Hiccup

હીમ ન. હીમ
Frost

હીમ્માત કરવી ક્રિ હિમ્મત કરવી
To dare

હીરવો પુ. આંખો લીલો રંગ
Mild green colour

હૂકાણુવૉ ક્રિ. હોંકારો દેવો, જવાબ દેવો
To reply

હૂમીણો પુ. ઘુવડ
An owl

હૂમ્બૅં ન. (બ. વ.) દ્રાક્ષ પ્રકારનાં ફળો
Fruits resembling grapes

હૂમ્બૉં ન. એક વૃક્ષ
A kind of tree

હેઝ સર્વ. (સ્ત્રી.) એ જ
The same (feminine object)

હેઠારો ન. પશ્ચિમ તરફનો જમીનનો ભાગ
Part of land which is on western side

હેઠે આવવૉ ક્રિ. ઊતરવું
To get down

હેદવૉ ક્રિ હેબતાવું
To be frightened

હેરવૉ ક્રિ. જોવું, દેખવું
To see

હેસૅં અ. એમ
So

હોડીમુંડો પુ. એક પક્ષી
A kind of bird

હોની ફેફાડું ન. બાજપક્ષી
A hawk

હોનૉ ન. હોલું
A kind of pigeon

હોયડોમુડો પુ. જુઓ 'હોડીમડો'
See 'hoŗimaḍo'

હૉક ન. હક્ક
Right

હૉતરૉજ અ. આટલું જ
So much

હૉલકૅં વિ. હલકું
Mean

હૉવે અ. હકાર સૂચક શબ્દ
The word used in the sense of 'yes'

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	છે	જોઈએ
૭ (પંક્તિ ૧૯)	.વિધાનોમાંની	વિધાનોમાના
૨૦	કેટલાક ઉપલબ્ધ દૃષ્ટાંતો	કેટલાંક ઉપલબ્ધ દૃષ્ટાંતો
૨૧	જાણુવો	જાણુવૉ
૨૨	સ	સ઼
૨૬	અડી-ઑ	અડી-ઓ
૨૬	અસોડૉ	અજાયણું
૨૭	See 'Ny'	See 'ङNy'
૨૮	આકડ઼ૉ	આકડ઼ો
૨૮	–પૅરૉ	–પેરૉ
૩૮	ઊહૂકવૉ ક્રિ.ના અંગ્રેજી અર્થમાં	
	fue	fuel
૪૩	કઈ દેખાડવૉ	કંઈ દેખાડ઼વૉ
૪૩	કકલવૉ	કકૂલવૉ
૪૪	કડ઼આ	કડ઼ઑ
૪૫	કડ઼	કડ઼
૪૫	કણૂટૉ	કણૂટૉ
૪૭	કાકડ઼ૅ૧	કાકડ઼ૉ[1]
૫૩	કૂતાયાડ઼	કૂતાગડ઼ૉ
૫૮	ખાટાઆડ઼ૅ	ખાટાઆડ઼ૅ
૬૦	ખોટ સ્રી	ખોટ સ્રી.
૬૧	See 'ga·di-a'	See 'ga·ḍi–ā'
૬૨	See 'ga·do–bā'	See 'ga·do–bā'
૬૩	(ગુસ્થ)	(ગુસ્થ.)
૬૪	ગૂમ્અડ઼ા	ગૂમ્અડ઼ૉ
૬૪	ગૂમ્અડ઼ૉનું અંગ્રેજી A emaciate	A tumuor
૬૫	જમણી બાજુ ઉપર કશું છાપ્યું નથી	ગોધો જોઈએ
૬૫	ગોધો૦	ગોધો.
૬૬	ગોવાલ્યૉ	ગોવાલ્યૉ પોહો
૭૧	ચાવડૉ	ચાવડ઼ૉ

૭૨	ચીગીનો	ચીઙ્ગીનો
૭૪	ચીરમીઠૅા ન. ના અર્થમાં જુઓ 'ચીરમીઠ'	જુઓ 'ચીરમીઠ ૧-૨'
૭૮	જોખવા	જોખવૅા
૯૦	તાપવા	તાપવૅા
૯૪	થાપી સ્રી-	થાપી સ્રી.
૯૭	દેવા	દેવૅા
૧૦૦	'નાઙગીણ્યા'ના અંગ્રેજી અર્થમાં ઉત્સ્લે cart છે	cart પછી balanced શબ્દ જોઈએ
૧૦૦	નાઙગીસ્યૅા	નાઙગીર્સ્યૅા
૧૧૦	See 'popo'	See 'poptjo'
૧૧૧	પોહૅા પછી પોહો છે	પોહો પછી પોહૅા
૧૧૨	ફાચરા	ફાચરૅા
૧૨૨	મઞ્જૂરેમાં રે પૂરો છપાયો નથી	મઞ્જૂરે
૧૨૩	મઙ્કા	મઙ્કૅા
૧૨૯	—	ઉત્સ્લે કૌંસ પૂરો જોઈએ
૧૩૦	લાગૂહૅા	લાગૂડૅા
૧૩૧	વઞ્જારૅા	વઞ્જારૅા[1]
૧૩૨	વાઙ્	વાઙ્અ
૧૩૩	'vāŋgo'	'vāŋgo'
૧૩૪	દોર' વગેરે	દોરડું વગેરે
૧૩૫	An utensil	A utensil
૧૩૮	સ્રરં	સ્રરૅ
૧૪૦	સુઈ	સુઈ
૧૪૦	સીદૅા	સીદૅા[1]
૧૪૧	સુંકાવૅા	સૂકાવૅા
૧૪૧	સતારૅા	સુતાડૅા
૧૪૧	સપડૅા	સપડૅા
૧૪૧	સુયો	સુયો
૧૪૧	સુરજીકૂન	સુરજીકૂન
૧૪૧	સુરૂવારાણ્યૅા ભાર્જૅ	સુરૂવારાણ્યૅા ભાર્જૅ

૧૪૨	સૅલા	સૅ઼લૉ
૧૪૨	'Xuruvāro'	'xuruvāro'
૧૪૨	પુ.,	પુ.
૧૪૩	સૅાટી	સ઼ોટી
૧૪૩	સ઼ાકગૉ	સૅ઼ાકગૉ
૧૪૩	સૅ઼ટા	સૅાટા